

Mette Hedemand Søltøft

**Arthur Christensen, iransk filologi og jagten på det
indoeuropæiske**

En videnskabshistorisk rejse

DSCA Monografi/Monograph 1 ▪ 2007

**Arthur Christensen, Iransk filologi og jagten på det indoeuropæiske
En videnskabshistorisk rejse**

**Udarbejdet af: Mette Hedemand Søltøft
Vejleder: Jakob Skovgaard-Petersen**

**Kandidatspeciale indleveret ved faget Persisk sprog og kultur,
Carsten Niebuhr Instituttet, Det Humanistiske Fakultet,
Københavns Universitet.
Juli 2002**

Arthur Christensen tegnet af Thomas Nøhr

©Centralasiatisk Selskab/Danish Society for Central Asia, Copenhagen 2007

ISBN 978-87-92119-00-1

Indholdsfortegnelse

Indledning	4
<i>Hvad var det for et fag, jeg havde læst?</i>	4
<i>Overordnede overvejelser</i>	4
<i>Hvorfor Arthur Christensen?</i>	7
<i>Litteraturen om og af Arthur Christensen</i>	7
<i>Afgrænsning og specialets opbygning</i>	9
Kapitel 1: Arthur Christensens bagage	12
<i>Søn af en postkontrollør</i>	13
<i>De skrivende orientaler</i>	15
<i>Den romantiske drengs drømme om orienten</i>	17
<i>Orientalisten – Et ungdomsideal</i>	19
<i>Dan gamle orientalisme</i>	22
<i>Humaniora vender sig mod naturvidenskaben</i>	25
<i>Afrunding</i>	29
Kapitel 2: Rejsen 1914	32
<i>Arthur Christensens første længere orientfærd</i>	32
<i>Dialekterne: Spor af de indoeuropæiske ur-sprog</i>	34
<i>Historiseringen af sprogene og en rangordning af racerne</i>	38
<i>Lydlovene og folkemindevidenskaben</i>	40
<i>Arthur Christensen og folkemindevidenskaben</i>	41
<i>Det ariske var forsvundet fra Iran</i>	43
<i>Den persiske folkeånd</i>	46
<i>Afrunding: Orientalisten Arthur Christensen</i>	53
Kapitel 3: Rejsen 1929	55
<i>Arthur Christensens forventninger til rejsen</i>	55
<i>Arthur Christensen – den populære orientalist</i>	56
<i>Reza Shah Pahlavi og ideen om en samlet iransk nation</i>	59

<i>Modernitetens og nationalromantikens mænd.....</i>	61
<i>Nationalromantikken og den præislamiske fortid.....</i>	62
<i>Nationalromantikken og sasanidernes fald.....</i>	64
<i>Alfabetet.....</i>	66
<i>Arthur Christensens sasanideskrift og den iranske nationalromantik.....</i>	72
<i>Arthur Christensen – den efterlevelsseværdige videnskabsmand.....</i>	75
<i>Arthur Christensens syn på intelligentsiaen og dens tanker.....</i>	79
<i>Afrunding.....</i>	82
Kapitel 4: Rejsen 1934.....	84
<i>Firdausi-kongressen.....</i>	84
<i>Firdausi-kongressen og de iranske nationalromantikkere.....</i>	86
<i>Firdausi-kongressen og nazistiske undertoner.....</i>	89
<i>Arthur Christensen og nazismen.....</i>	92
<i>Arthur Christensen som iransk nationalhistoriker.....</i>	94
<i>Går Arthur Christensen "native" ?.....</i>	99
<i>Afrunding.....</i>	109
Konklusion.....	111
<i>En romantisk og positivistisk orientalisme.....</i>	111
<i>Opdagelsen af den indoeuropæiske sprogstamme.....</i>	112
<i>Arthur Christensen: En pålidelig videnskabsmand.....</i>	112
<i>Iransk filologi og Pahlavi-styret får fælles fodslag.....</i>	113
<i>Var iransk filologi arierforskning.....</i>	114
<i>Iransk filologi efter Arthur Christensen.....</i>	114
<i>Den islamiske revolutions betydning for iransk filolog.....</i>	116
<i>Hvad var det for et fag jeg havde læst.....</i>	117
Appendiks.....	119
Litteraturliste.....	123
English summary.....	130

Indledning

Hvad var det for et fag, jeg havde læst?

Ideen til dette speciale udsprang af et ønske om at finde ud af, hvad det var for et fag, jeg egentligt havde studeret i så mange år. Jeg havde en ubehagelig følelse af, at der var nogle mellemregninger, der var gået hen over hovedet på mig. Af samme grund var jeg begyndt at stille umiddelbart naive spørgsmål til fagets grundlag. Hvorfor havde man f.eks. inddelt de iranske historiebøger på vores fagbibliotek i en kategori, der lå før islam, og i en, der lå efter, at islam kom til Iran? En opdeling som ligeledes afspejles i vores studieordning, hvor der også findes to eksaminer i kulturhistorie, een i perioden før og een i perioden efter islam. Hvorfor havde man ikke i stedet delt Irans historie op i en før pesten og i en efter pesten?¹ Ligeledes begyndte jeg at undre mig over, at vi havde så mange bøger om de iranske dialekter, uden at der var nogen, der benyttede sig af dem. Hvem havde købt de bøger, og hvornår var de blevet læst? Indisk filologi blev ved sammenlægningen af Institut for Orientalisk Filologi og Carsten Niebuhr Instituttet i 1992 ikke indlemmet, hvilket den daværende professor i iransk filologi, Jes P. Asmussen, til min store undren ærgrede sig meget over. Hvorfor så Asmussen studierne af iransk og indisk som tæt forbundne, og hvorfor så jeg studiet om Iran som en naturlig del af et Mellemøstinstitut? Mit ønske er derfor at se på iransk filologis faghistorie for dermed bedre at kunne forstå bevæggrundene for, hvorfor faget ser ud som det gør i dag.

Overordnede overvejelser

Faghistorien har, som antropologen Kirsten Hastrup skriver, ofte været beskrevet som “en serie af succesive epoker eller riger, regeret af hver sine konger.”² Således har faghistorien også på de orientalske fag ofte karakter af at være en beskrivelse af de forskellige professores og lektors opdagelser og arbejde, som var det mursten på mursten af viden, der langsomt havde bygget faget op til

¹ En analyse af Pestepidemiene i år 541 – ca. 750 og pestens afgørende og katastrofale betydning for Iran og Mesopotamien kan læses i: Christensen, Peter: *The Decline of Iranshah*. kap. 7 København 1993

² Hastrup, Kirsten: *Viljen til viden*. s. 6 København 1999

det, det er i dag. Empirien står i centrum for den orientalske faghistorie, og man har været meget lidt optaget af de teoretiske eller ideologiske tanker, der lå bag forskningen.³

Iransk filologis historie er en del af orientalistikkens historie, og det er derfor også relevant for iransk filologi at tage stilling til den kritik, som især Edward Said har været forgangsmand for. Problemet er, at Edward Saims orientalismekritik især har været rettet mod den vestlige forsknings syn på den arabiske verden, men alligevel ofte er taget til indtægt for at være dækkende for alle de orientalske fags studier, hvilket er uheldigt, da der ligger helt andre ideologiske årsager til grund for studiet af iransk filologi, end der gør til et fag som semitisk filologi. Dette betyder, at jeg har haft meget svært ved at benytte mig af Saims konklusioner, hvor berettiget jeg ellers har følt hans kritik.⁴

Diskussionerne om orientalisme har været en debat, der hovedsagligt har været fremført af mænd som kritiserede mænd. Derfor synes jeg det kunne være relevant at få inddraget et kønsperspektiv, der kunne bidrage til anden vinkel på debatten. Til hjælp for dette er det især den amerikanske historiker Joan W. Scotts analyseredskaber, jeg har benyttet mig af.

Joan W. Scott er den første, der gør opmærksom på, at køn er et godt analyseinstrument til at påpege magtrelationer med. En kønsvinkel skal i følge Scott ikke kun afdække mænds og kvinders historiske liv, men køn skal ligeledes inkludere forestillingerne om kønnene, dvs. det "typisk" maskuline overfor det "typisk" feminine. Scott har dermed forsøgt at integrere kvinde- og kønshistorien i den "almindelige" historie,⁵ idet hun ikke kun ønsker at skrive en parallel kvindehistorie til den "almindelige" historie, men ønsker at analysere "The ways in which politics construct gender and gender constructs politics."⁶ Derved få køn også betydning der, hvor mænd traditionelt har været eneaktører dvs. i den politiske historie, i videnskabshistorien, osv. Joan W. Scotts inspirationskilde til

³ Se: Løkkegaard, Frede: "Semitisk-Østerlandsk filologi" *Københavns Universitet 1479-1979*, bd. 8, København 1992, Asmussen, Jes P.: "Iransk filologi" *Københavns Universitet 1479-1979*, bd. 8, København 1992, Meyer, Iben Rafael: "Tyrkisk filologi" *Københavns Universitet 1479-1979*, bd. 8, København 1992, Pauly, Else: "Indisk filologi" *Københavns Universitet 1479-1979*, bd. 8, København 1992.

⁴ for studiet af indisk filologi og en kritik af E. Saims Orientalism. Se Breckenridge, Carol A. and Peter van der Veer: "Orientalism and the Postcolonial Predicament" s. 3-5 og Pollock, Sheldon: "Deep Orientalism? Notes on Sanskrit and Power Beyond the Raj" s. 81 i Breckenridge, Carol A. and Peter van der Veer: *Orientalism and the Postcolonial Predicament*. Philadelphia 1993

⁵ Rosenbeck, Bente: *Kroppens Politik*. s. 142-143. København 1996.

⁶ Scott, J.W.: "Gender: A Useful Category of Historical Analysis." s. 46 *Gender and the Politics of History*. New York 1988

at dekonstruere sproget for ad den vej at kunne registrere områder, som ellers har været opfattet som kønsneutrale, herunder videnskaben, stammer fra Jacques Derridas teorier om, at enhver binær opposition vil fremvise en hierakisk konstruktion.⁷ Michel Foucaults ide om, at viden og magt er tæt forbundet, har ligeledes været en inspirationskilde til hendes forskning.⁸ Det er især i kapitel 1, hvor jeg prøver at tegne et billede af orientalismen, at jeg har benyttet mig af denne indfaldsvinkel.

I forhold til den kolossale mængde bøger og artikler, der inden for de sidste tyve år er blevet publiceret om orientalismen, er det bemærkelsesværdigt så få, der har drejet sig om iranistikken. Langt de fleste fremstillinger om iransk filologi har været ukritiske overfor traditionen og har som nævnt været mere optaget af indholdet end af selve tilgangen til forskningen.⁹ Trods den ejendommelige tavshed omkring iransk filologi så har tidsskriftet *Iranian Studies* dog reserveret et enkelt nummer til emnet i 1987: "Iranian Studies in Europe and Japan."¹⁰ Men derudover har der været meget stille. Denne stilhed mener jeg hænger sammen med iransk filologis særlige fagtradition, et tema som jeg vil forsøge at give nogle bud på i konklusionen.

Indisk filologi har i forhold til iransk filologi haft en hel anden dynamisk og kritisk debat om deres fag, og da indisk filologi og iransk filologi på flere områder har fælles videnskabstradition, så har jeg af den grund indimellem søgt belæg og sammenlignet mine egne konklusioner med den indiske fagdebat.¹¹

En af de videnskabstraditioner, som studiet af indisk og studiet af iransk har til fælles har været interessen for det ariske. Begge traditioner har været præget af et ønske om at finde de indoeuropæiske rødder. Et af mine incitamentet med specialet har derfor været at undersøge, hvorvidt iransk filologi har været påvirket af raceideologiske overbygninger.

⁷ Scott, J.W.: "Gender: A Useful Category of Historical Analysis." s. 41 *Gender and the Politics of History*. New York 1988

⁸ Rosenbeck, Bente: *Kroppens politik. Om køn, kultur og videnskab*. s. 142 København 1996

⁹ Se f.eks. : Saba, Mohsen: "A short account of Iranology in English." *English Bibliography of Iran*. Tehran 1965, Asmussen, Jes P.: "Iransk filologi" *Københavns Universitet 1479-1979* bd. VIII København 1992, Dresden, M. J.: "Survey of the History of Iranian Studies" *Handbuch der Orientalistik*. 1. Abteilung, bd. 4, 2. Abschnitt. Leiden 1968, Windfuhr, Gernot L.: "Notes on Motivations in the Study of Persian" Marashi, Mehdi ed.: *Persian Studies in North America. Studies in Honor of Mohammad Ali Jazayeri*. Maryland 1994. Windfuhr nævner kort at der kan være politiske og ideologiske bagvedliggende årsager til studieemnerne inden for iransk filologi, men kommer ikke videre ind på det.

¹⁰ Matthee, Rudi og Keddie, Nikki (ed.): "Iranian Studies in Europe and Japan" *Iranian Studies* Vol. XX nr. 2-4. (1987)

¹¹Se bl.a. Roche-Mahdi, Sarah: "The Cultural and Intellectual Background of German Orientalism" i *Mapping Islamic Studies*. ed. Azim Nanji. New York 1997, og Carol A. Breckenridge og Peter van der Veer ed.: *Orientalism and the Postcolonial Predicament. Perspectives on South Asia*. Philadelphia 1993.

Hvorfor Arthur Christensen ?

Faget iransk filologi blev oprettet i 1919 på Københavns Universitet. I dag er faget et såkaldt “småfag”, hvilket godt kunne kaldes et slags “aftægts-fag”; det holdes i live, uden at universitetet har nogen ambitioner med faget for fremtiden. I 1970erne og 1980erne var der både en lektor og en professor tilknyttet faget. I dag er der kun én adjunkt tilbage, og faget er af fakultetet blevet pålagt kun at have studenteroptag hvert andet år. Denne lille interesse, man i dag har til faget, er ejendommelig, nu hvor handel med Iran, iranske flygtninge og den almene globalisering har betydet en kontakt i et omfang, der ikke er set tidligere. Især er det tankevækkende, når man sammenligner med 1919, hvor fakultetet åbenbart var indstillet på at satse på faget. Hvorfor var man det? Hvorfor blev iransk filologi overhovedet oprettet? Disse spørgsmål førte mig tilbage til Arthur Christensen, som var den første professor ved faget. Der er derfor tale om faghistorie, der tager udgangspunkt i en bestemt, relevant person, nemlig professor Arthur Christensen.

Set fra en bredere, videnskabshistorisk vinkel er Arthur Christensens forskning og liv ligeledes interessant, fordi han levede i en tid fra slutningen af 1800-tallet og i begyndelsen af 1900-tallet, som på mange måder udgør humanioras etableringsfase.¹² Det var på denne tid, at mange af de forskellige, mindre fagdiscipliner blev udskilt fra større fag, eksempelvis blev iransk filologi udskilt fra orientalsk filologi i 1919. Dermed er Arthur Christensen særlig interessant, fordi han var med til at udstikke retningslinierne for den forskning, der kom til at foregå på faget i mange år frem. Sammen med kollegaer på andre universiteter i Europa var Arthur Christensen således grundlægger af fagets “kanon.” Han var medansvarlig for hvilke områder, der blev prioriteret højt, og for hvilke områder, man mente faldt uden for feltet. Dermed er det ikke kun hans forskning, der er interessant, men også hans holdning til forskningen. Hvad anså han for at være rigtig og sand videnskab, og hvordan argumenterede han for det? Det er et af de spørgsmål, jeg vil vende tilbage til flere gange.

Litteratur om og af Arthur Christensen

¹² Se Kjørerup, Søren: *Menneskevidenskaberne*. s. 47 og 53 Roskilde 1996

Professor Kaj Barr, som overtog Arthur Christensens stilling i 1945, har skrevet den hidtil mest fyldestgørende artikel om Arthur Christensen.¹³ Barr opridser de emner, som Arthur Christensen beskæftigede sig med, og forklarer de faglige bevæggrunde. Barr er ikke kritisk i sin redegørelse og stiller ikke spørgsmål ved hans emnevalg. Barrs artikel har alligevel været en stor hjælp for mig, idet han indimellem "røber" de ideologiske årsager, der lå bag meget af forskningen. Barr har desuden en næsten fuldkommen fortegnelse over Arthur Christensens publikationer, hvilket har været en stor hjælp. Derudover har Professor Jes P. Asmussen, Kaj Barrs efterfølger, og professor i Lund Sven Dederling skrevet om Arthur Christensen.¹⁴ Deres artikler har stort set samme indfaldsvinkel til Arthur Christensens forskning, som Kaj Barr har i sin.

Dette begrænsede materiale bliver til gengæld opvejet af en kolossal stor mængde af litteratur, som Arthur Christensen selv har skrevet. Arthur Christensen favner bredt, og han har publiceret bøger om alverdens emner lige fra drømmetydning og masse-moral over folkemindevidenskab til filologiske emner om sasaniderne og zarathustrismen. Han har skrevet skønlitterære romaner om verdens undergang og masseforførelere, oversat Omar Khayyams Rubaiyat og oversat den amerikanske præsident Woodrow Wilsons taler, og endelig har han samlet et hav af - til enhver tid passende - aforismer. I dette store forfatterskab er det især hans tre rejsebøger: *Hinsides det kaspiske Hav* fra 1918, *Det gamle og det nye Perisen* fra 1930 og *Kulturskitser fra Iran* fra 1934, som jeg har valgt at beskæftige mig med.

Ud over hans publicerede værker har Arthur Christensen testamenteret et umådeligt stort materiale af upublicerede tekster til Haandskriftsamlingen på Det Kongelige Bibliotek. Det er hovedsagelig håndskrevne manuskripter til bøger som han senere har udgivet. Men derudover er der en samling af materiale, som mere har privat karakter og som især består af dagbøger, avisudklip og breve. Det upublicerede materiale, jeg især har koncentreret mig om, er Arthur Christensens personlige rejsedagbøger fra rejserne til Iran i henholdsvis 1914, 1929 og i 1934. Disse rejsedagbøger giver et unikt og umiddelbart indtryk af Arthur Christensens holdning til det, han oplevede. Jeg mener selv, at

¹³ Barr, Kaj: "Arthur Christensen" *Festskrift udgivet af Københavns Universitet i anl. af Uni. Aarsfest. November 1945*. København 1945.

¹⁴ Dederling, Sven: "Arthur Christensen av Sven Dederling" i *Årsbok 1946. Yearbook of the New Society of Letters at Lund*. Lund 1946, Asmussen, Jes P.: "Christensen, Arthur" *Dansk biografisk leksikon*. xx., Asmussen, Jes P.: "Christensen, Arthur" *Enc. Iranica*. vol.V, s. 521-532, Costa Mesa, California 1991

de kan have interesse for et bredere publikum. Både for danskere, der er optaget af videnskabshistorie, og for et iransk publikum vil de være interessante, da de giver en udlændings billede af tiden i Iran i begyndelsen af det 20. århundrede. Jeg har desuden benyttet mig af Arthur Christensens upublicerede, selvbiografiske kladder, som ikke er daterede, men som formodentligt er skrevet først i 1940erne, og som giver et billede af Arthur Christensens reviderede syn på sig selv og sit liv. Det er vigtigt at understrege, at jeg i forhold til hans publicerede bøger ikke betragter dette upublicerede materiale som et mere sandt og pålideligt udtryk for Arthur Christensens holdninger.

Ud over dette meget store materiale har Arthur Christensen tillige testamenteret sine breve til Haandskriftsamlingen. Denne samling er ligeledes et studium værd, da der er korrespondancer med mange iranske kulturpersonligheder på hans tid. Jeg har dog undladt at beskæftige mig med denne del af materialet, da jeg hurtigt indså, at det var et område, der havde stof nok til et studium i sig selv.

I Carsten Niebuhr Instituttets kælder på KUA fandt jeg ved et tilfælde en lille stak iranske aviser, der netop var fra den periode, hvor Arthur Christensen havde opholdt sig i landet. Det er øjensynligt aviser, som Arthur Christensen har bragt med hjem fra sine rejser. Desværre var der ingen aviser fra hans første rejse i 1914. Det er ved gennemlæsning af disse iranske aviser, at jeg har været så heldig at finde artikler om Arthur Christensen, der har kunnet illustrere i hvert fald nogle iraneres syn på ham.

Afgrænsning og specialets opbygning

Da jeg hurtigt erfarede, hvilket kolossalt materiale, Arthur Christensen havde efterladt sig, idet det ikke kun bestod af hans trykte publikationer, men også af denne "skat" af alverdens papirer, som han havde testamenteret til det Kongelige Bibliotek, erkendte jeg snart, at der skulle en stram disposition til for ikke at drukne i materialet.

Derfor valgte jeg at koncentrere mig om Arthur Christensens tre rejser til Iran i henholdsvis 1914, 1929 og 1934 i håbet om, at det ville strukturere og begrænse materialet. Det blev dog langsomt klart for mig, at sådan som jeg havde grebet det an, ved både at insistere på det bibliografiske og det videnskabshistoriske, kunne hvert et emne med lidt snilde passes ind i alle tre rejser. Rejserne gav ikke

i sig selv en disposition, hvilket var en ubehagelig opdagelse for mig. Men jeg bevarede rejserne, fordi de viste sig at være pejlemærker i Arthur Christensens liv og forskning. Der er mange eksempler på, at det netop er i forbindelse med rejserne, at han tager sine meninger og holdninger op til revision. Disse holdningsskift har jeg lagt vægt på, da de udover at vise Arthur Christensens personlige udvikling også sætter fokus på iransk filologis faghistorie. Ved at jeg tog udgangspunkt i Arthur Christensens tre rejser, fik jeg desuden en utilsigtet foræring, nemlig at dette faghistoriske speciale også fik inddraget "forskningsobjektets" mening om forskeren og hans arbejde. En synsvinkel der ikke har været almindelig i faghistorien.

Specialet er opbygget på følgende måde:

Kapitel 1 er et baggrundskapitel. Her vil jeg give en karakteristik af Arthur Christensen ved bl.a. at fokusere på, hvordan han som barn så på Orienten. Ligeledes vil jeg koncentrere mig om hans særlige sociale baggrund, og om den har haft betydning for hans valg af fag. Dernæst vil jeg undersøge Arthur Christensens syn på orientalismen og sætte det ind i et mere generelt videnskabshistorisk perspektiv for at få en ide om, hvorfor orientalistikken fik den karakter, som den gjorde i begyndelsen af 1900-tallet.

Kapitel 2 handler om Arthur Christensens første rejse til Iran i 1914. Jeg vil koncentrere mig om de emner, som Arthur Christensen selv prioriterede højst: Dialekterne og folkeånden. Jeg vil af den grund fokusere på den videnskabshistoriske baggrund for at forstå, hvorfor det netop var disse emner, han valgte at beskæftige sig med. Dermed vil jeg være i stand til bedre at begribe bevæggrundene for den iranske filologis mærkesager.

Kapitel 3 omhandler rejsen i 1929. Her vil jeg beskrive den overraskende modtagelse, Arthur Christensen fik i Tehran. Han var pludselig blevet en populær mand i landet. Denne popularitet bundede i nogle helt særlige politiske og ideologiske forhold, som var gældende under Reza Shah Pahlavis styre. Jeg vil derfor fokusere på Pahlavi-styrets interesse i Arthur Christensens forskning, og endelig vil jeg se på, hvordan Arthur Christensen forholdt sig til dette.

I kapitel 4 har jeg med udgangspunkt i Firdausikonferencen i 1934 set på iransk filologis betydning for den iranske nationalisme og ligeledes overvejet den iranske nationalismes betydning for iransk filologi.

I konklusionen vil jeg vende tilbage til mit udgangspunkt og forsøge at besvare mit spørgsmål om, hvad det var for et fag, jeg havde læst. Med Arthur Christensens liv og forskning som belæg vil jeg drøfte iransk filologis særlige faghistorie.

Kapitel 1

Arthur Christensens bagage

"Hvordan er De blevet, som De er? Har Forhold i Deres Barndomshjem paavirket Deres politiske og videnskabelige Indstilling?"¹⁵

Arthur Christensen fik stillet dette spørgsmål af en journalist ved Gads danske Magasin i 1935. Spørgsmålet rammer meget fint emnet for dette kapitel, og derfor vil jeg stille det samme spørgsmål her 67 år efter. I dette kapitel vil jeg fokusere på Arthur Christensens sociale baggrund og overveje, om hans sociale tilhørsforhold har haft betydning for hans studievalg. Derefter vil jeg se på Arthur Christensens romantiske indfaldsvinkel til Orienten. En indfaldsvinkel, der var inspireret af en orientalisme, som Arthur Christensen senere ser tilbage på som ukorrekt og populær. I den sammenhæng vil jeg se på Arthur Christensens bud på en ny og bedre orientalisme. Jeg vil i den forbindelse benytte mig af køn som et analytisk redskab til at belyse, hvordan Arthur Christensen skelner imellem forskellige former for orientalisme.

Da Arthur Christensen fik stillet ovenstående spørgsmål, var han tres år gammel. I sit svar tillægger han sine barndomsoplevelser bemærkelsesværdigt stor betydning:

"Hvad angaar min Udvikling med den Videnskab jeg dyrker, har den sine Rødder meget langt tilbage, det er vel ofte saadan at de første Barndomsindtryk får afgørende Betydning for een, og de to første Bøger, jeg saa, var "Tusind og een Nats Eventyr" og Charlotte Dorothea Biehl's Oversættelse fra 1780'erne af "Don Quixote" med de dejlige gamle Kobbere i."¹⁶

Arthur Christensen vægtede sine barndomsoplevelser tungt, fordi han betragtede sit liv historisk. For ham og for mange andre historikere af hans tid var oprindelsen af særlig vigtighed, da det var der, alle grundstenene lå gemt. Min indfaldsvinkel vil også være historisk om end en historisk indfaldsvinkel, som på godt og ondt hører min tid til.

¹⁵ Jerrild, Holger: "Hos Professor Arthur Christensen" *Gads danske Magasin*. København 1935

¹⁶ Jerrild, Holger: "Hos Professor Arthur Christensen" s. 628 *Gads danske Magasin*. København 1935

Søn af en postkontrollør

Arthur Christensens barndomshjem var ikke et borgerligt, belæst hjem, men meget jævnt og uakademisk. Han blev født i København den 9. januar 1875. Faderen var ansat i postvæsnet som kontrollør. Det var i øvrigt derfor, at de havde ”Tusind og én Nats Eventyr” i hjemmet. Bogen havde ligget i årevis som en glempt pakke på posthuset, og Arthur Christensens far havde så en dag taget den med hjem. Det var på samme måde, at Don Quijote var havnet i deres hjem. Arthur Christensen skriver, at der i deres hjem, foruden de to bøger, “der var hele min aandelige Verden, indtil jeg kom i Skole”¹⁷, kun fandtes “Eibers 100 Timer i tysk og fransk”.¹⁸

Sammenligner man med andre orientaler og deres sociale baggrund, er Arthur Christensens sociale baggrund ikke enestående. Der eksisterer dog en almen antagelse af, at orientaler stammer fra præstehjem, hvad de også gør.¹⁹ Men ser man på de universitetsansatte orientaler på Københavns Universitet over en årrække på mere end 100 år, så viser det sig, at kun fire ud af 35 stammer fra præstehjem. Det er ikke overvældende i forhold til, at f.eks. syv stammer fra håndværkerhjem og fire fra købmandshjem.²⁰ Sammenligner man de danske orientalisters sociale baggrund med professorerne generelt på Københavns Universitet, viser der sig en forbløffende høj frekvens af håndværkerbørn inden for de orientalistiske fag: 17,1 % af orientalisterne stammer fra håndværkerhjem i forhold til kun 3-6 % af professorstaben generelt. Ligeledes er det bemærkelsesværdigt, at så forholdsmæssigt mange danske orientaler stammer fra landdistrikterne. 40% af orientalisterne stammer fra landet i sammenligning med 22-27 % af professorerne generelt på Københavns Universitet.²¹

Den tiltrækning, de orientalske fag åbenbart har haft på opvakte drenge fra jævne hjem fra landet, skyldes utvivlsomt orientalismens placering på kanten imellem det akademiske og det populære og

¹⁷ Jerrild, Holger: “Hos Professor Arthur Christensen” s. 628 *Gads danske Magasin* København 1935

¹⁸ Fra Arthur Christensens upublicerede selvbiografi som formodentlig er skrevet først i 1940'erne. Arthur Christensen. UTILG. 578 II. 2, Haa. K.B.

¹⁹ Hanisch, Ludmila: “Einführung” s. 15-16 i Becker og Hartmann: *Islamkunde und Islamwissenschaft im Deutschen Kaiserreich*. Leiden 1992

²⁰ Se appendiks.

²¹ Se appendiks.

folkelige. Den folkelige orientalisme havde i Danmark sin største popularitet i midten og slutningen af 1800-tallet, som er sammenfaldende med Arthur Christensens barndom og ungdom.²² Tivoli i København er et godt eksempel på den folkelige orientalisme. Den orientalisme, der udfoldede sig der, havde nogle kendetegn, som muligvis kan forklare, hvorfor begavede drenge fra landet søgte de orientalske fag. Et af disse kendetegn var, at Tivoli var et offentligt sted, hvor forskellige sociale klasser kunne mødtes. En engelsk turist skriver således om Tivoli:

"Here a workman stopped the Minister for Foreign Affairs that he might beg a light from his cigar. Here a small tradesman and his family shared the amusements of an ambassador"²³

Et andet kendetegn ved Tivoli var, at orientalismen muliggjorde, at man kunne eksperimentere med den "gode smag". En orientalistisk inspireret arkitektur, som inviterede til og åbnede op for områder, der ikke repræsenterede finkulturen, men hvor det anderledes og det mærkelige fik råderum. Et tredje kendetegn ved den tid og ved Tivoli var Aladdin-figuren. I nedenstående citat lader Martin Zerlang George Brandes beskrive denne fantasiheltes betydning for det danske åndsliv:

"Georg Brandes (1842-1927), described Aladdin as an "introduction to the whole of Denmark's intellectual life in this century," comparing Aladdin to "A gigantic lighthouse statue illuminating the entrance to a harbour." And, indeed, writers, composers, painters and even choreographers helped in the unfolding of the oriental Aladdin's dreams for the Danish audience. Aladdin was the favorite of fortune who from humble origins rose to riches, the happy child of nature who showed himself to be in a closer contact with life than the widely-travelled, highly contemplative Nouredin. The oranges rolled down into Aladdin's turban without his having to do anything at all. As if on a magic carpet he defies the law of social gravity and rises to power and honour, with Gulnare at his side. A myth of social mobility cloaked in Oriental garments."²⁴

²² Zerlang, Martin: "Orientalism and Modernity: Tivoli in Copenhagen" *Nineteenth-Century Contexts*, vol. 20 1997

²³ Zerlang, Martin: "Orientalism and Modernity: Tivoli in Copenhagen" s. 105 *Nineteenth-Century Contexts*, vol. 20 1997

²⁴ Zerlang, Martin: "Orientalism and Modernity: Tivoli in Copenhagen" s. 89-90 *Nineteenth-Century Contexts*, vol. 20 1997

Hverken Arthur Christensen eller hans samtidige kolleger, som f.eks. Dines Andersen (professor i indisk filologi fra 1903-28 og søn af en møllebygger på Fyn) eller Vilhelm Grønbech (professor i religion fra 1910-43, med speciale i Centralasien og blikkenslager søn fra Alling) skriver nogen steder, at de har følt sig som en Aladdin. Alligevel er der noget fristende ved at sammenligne dem med netop ham. De var alle begavede og havde en særlig energisk karakter, der gjorde det muligt for dem, ligesom for Aladdin, at stige op af den sociale rangstige. Orientalismen, tror jeg, havde de komponenter, der kunne give frirum for mænd fra lavere sociale lag, der stræbte efter at opnå kundskab og social mobilitet. Mangel på klassisk dannelse var ikke så afgørende, da Orienten netop var kendetegnet ved det ikke-dannede og det fremmede.

De skrivende orientaler

Arthur Christensens sociale baggrund betød også, at han måtte arbejde ved siden af sin forskning. Allerede i 1903 blev han tilknyttet Berlingske Tidende som vikar og blev senere ansat som fast medarbejder på den udenrigspolitiske redaktion. Denne stilling beholdt han, indtil han blev professor i iransk filologi på Københavns Universitet i 1919. Dette arbejde betød, at han tidligt lærte sig håndværket: at formidle et umiddelbart svært tilgængeligt stof til den brede befolkning. Arthur Christensens forfatterskab er da også kendetegnet ved en lang række populære og let tilgængelige artikler og bøger med en hel vifte af forskellige emner.

Samtidig med Arthur Christensen arbejdede der desuden to andre orientaler som udenrigspolitiske journalister: Rasmus Besthorn Olsen (1847-1921) og Johannes Østrup (1867-1938). Besthorn havde skrevet doktordisputats om den arabiske digter Ibn - Zaiduni. Han fik aldrig mulighed for at arbejde som professionel orientalist, men arbejdede resten af sit liv som udenrigspolitisk kommentator skiftevis på *Berlingske Tidende* og *National Tidende*. Johannes Østrup skrev dels for *Dannebrog*, *Vort Land*, *Berlingske Tidende* og *Nationaltidende*. Østrup formåede i modsætning til Besthorn at bibeholde en forbindelse til den akademiske verden og arbejdede i mange år som "midlertidig docent" på Københavns Universitet. "En beskedent Stilling" skriver Arthur Christensen i sit mindeskrift for Østrup

som "Tvang ham ind i en publicistisk og journalistisk Virksomhed, som tog uforholdsmæssig meget af hans Tid og Kraft."²⁵

Et bemærkelsesværdigt lighedspunkt imellem disse tre skrivende orientaler var, at de alle tre kom fra socialt jævne kår. Arthur Christensen var som sagt postkontrollørsøn og Besthorn var søn af en tjenestekarl og kom senere i pleje hos en værthusholder. Østrup, som pyntede sig med at have gode ridekundskaber, var og blev søn af en bonde, og ikke søn af en proprietær eller godsejer. Journalistikken var for dem en økonomisk nødvendighed, fordi de ikke var velbeslåede nok til kun at beskæftige sig med deres fag, og fordi der ikke var universitetsstillinger til dem alle. I den forbindelse er det værd at lægge mærke til, at de netop har valgt at skrive for den borgerlige presse. Trods deres jævne opvækst var de alle tre meget konservative og man kan ikke lade være med at stille spørgsmålet, om deres opvækst og deres akademiske uddannelse som orientaler har haft betydning for deres politiske holdninger? Den tyske iranist Bert Georg Fragner, ansat som professor på universitet i Berlin, skriver, at den øjenbryns-løftede-reaktion, som man så ofte møder, når man svarer, at man beskæftiger sig videnskabeligt med orientalistik, kan have fået mange Mellemøstforskere, dengang og i dag, til at føle sig som noget specielt, som har medvirket til at opbygge ideer om sig selv, som hørende til en intellektuel elite af privilegerede mennesker.²⁶ Der er ingen tvivl om, at Arthur Christensen, Østrup og Besthorn har følt sig som specielt velkvalificerede, og deres store karriere i forhold til deres jævne kår har givetvis givet dem den politiske tanke, at enhver kunne have gjort som dem, hvis de blot havde haft evnerne og energien, jvf. den gamle liberalistiske devise om at "enhver er sin egen lykkes smed." Journalistisk dækkede de et hvilket som helst emne, der var politisk, og som ikke var dansk indenrigspolitik. De skrev om alverdens politiske brændpunkter - ikke bare om Balkan og Mellemøsten - men alt uden for Danmark. Ser man f.eks. på Besthorn's overskrifter i *Gads danske Magazin* i 1910 og 11, så får man et klart indtryk af, hvor mangesidede de har været nødt til at være; "Den portugisiske Revolution" (1910) "Den engelske Krise" (1910) "Udlandet i 1910" (1911) "Persien" (1911) "De tysk-

²⁵ Arthur Christensen: "Johannes Østrup" *Københavns Universitets Festskrift* s. 169-173 København nov. 1938

²⁶ Fragner, Bert G.: "Islamic-Iranian Studies and Studies Concerning Iran in the Islamic Period in German-speaking Countries: Federal Republic of Germany, German Democratic Republic, Austria, and Switzerland" s. 26 *Iranian Studies* vol. xx. nr. 2-4 (1987)

franske Marokko - Kriser” (1911), osv., osv.²⁷ Forbindelsen mellem orientaler og en general udenrigspolitisk interesse er måske tilfældig, men det har i hvert fald også slået andre. I dagbladet *Børsen* kunne man den 9. januar 1935 f.eks. læse:

“Der hersker i alt Fald her til Lands en nær Forbindelse mellem orientalske Studier og Verdenspolitiske Interesser.”²⁸

Den romantiske drengs drømme om Orienten

Arthur Christensen var som dreng romantisk forelsket i Orienten. Utrættelig stillede han spørgsmål til sin far angående orientens huse og mennesker og eventyr.²⁹ ”Tusind og én Nats Eventyr” var “et kostbart fund”. Selvom han havde meget let ved at læse, var det nu ikke selve historierne, der i første omgang optog ham, men billederne, der fuldkommen bemægtigede sig hans fantasi;

“Folk var altsaa klædt, som man saa dem paa Billederne, i farverige Kjortler og med Turban paa Hovedet. Husene lignede slet ikke vore, der var Kupler med Halvmaane foroven og Minareter. Baldakinprydede Baade sejlede paa Tigrisfloden. Der var mægtige Kaliffer og sorte Slaver osv”.³⁰

Han nød bogen ikke bare med synet, men også med lugtesansen:

“Hver gang jeg tog den frem indaandede jeg, med Næsen i Bladene, den sødlige, let mugne Lugt af gammelt Papir.”³¹

Orienten var blevet en passion for ham, og i sine dagbogsoptegnelser fortæller han, hvor dybt et indtryk det gjorde på ham:

²⁷ Det ville være interessant at se tilbage på disse tre orientaler og undersøge på hvilken måde deres akademiske baggrund som orientaler har præget deres syn på Mellemøsten, og hvordan de dermed har været med til at præge den offentlige danske mening om islam, om araberne og i det hele taget holdningen til det fremmede.

²⁸ *Børsen* 9. jan. 1935

²⁹ Arthur Christensen. “Blandede autobiografiske optegnelser” UTILG. 578, II. 2, (10) Haa. K.B.

³⁰ Arthur Christensen. “Blandede autobiografiske optegnelser” s. 20 UTILG. 578, II. 2, (10) Haa. K.B.

³¹ Arthur Christensen. “Blandede autobiografiske optegnelser” s. 21 UTILG. 578, II. 2, (10) Haa. K.B.

“Et lille Træk viser hvor tidligt jeg gennem Stikkene i Tusind og en Nat havde levet mig ind i et orientalsk Miljeu, og hvor stærk min Interesse for dets Romantik var. I Efteraaret 1879, da jeg var fire Aar gammel, plejede en Søn af den Enke, der havde lejet det ene af vore Værelser, at komme ind til os med det nyeste Nummer af Allers “Familie-Journal”, for at vi kunde faa Lejlighed til at læse det. Om Søndagen blev Bladet leveret tilbage, og jeg saa det ikke mere. Mine Forældre var dog blevet saa interessede i Familie-organet, at vi begyndte selv at holde det til Nytaaret 1880. Nu bevarer jeg stadig gennem Aarene Erindringer om, at der paa Forsiden af et af disse Numre havde været et Billede med Underskriften “Gade i Kairo”, paa hvilket man saa en Mand komme ridende paa en Kamel ind gennem en af Kairos Byporte. Jeg talte undertiden med mine Forældre derom, men de kunde ikke huske det, saa jeg har altsaa ikke ad den Vej faaet nogen Støtte for min Hukommelse. Da jeg i 16 Aars Alderen var begyndt at komme paa det Kgl. Bibliotek benyttede jeg Lejligheden til at undersøge denne Sag. Jeg fik altsaa fat i Aargangen 1879 af Familie-Journalen, og i et af Numrene fra Oktober Maaned fandt jeg ganske rigtigt Forsidebilledet, i alle Enkeltheder Saaledes, som jeg huskede det. Af alle de øvrige Billeder i dette og de andre Numre fra den Tid var der ikke et eneste, som havde fæstnet sig i min Erindring.”³²

Arthur Christensen understreger påfaldende meget sine romantiske barndomsdrømme i sine upublicerede dagbogserindringer. Og måske er disse romantiske drømmerier et virkemiddel, han som en ældre professor har tillagt sig, for at fremvise en barndom og en ungdom som levende og passioneret. Men sammenligner man med hans øvrige optegnelser om barndommen, så er det slående, hvor usentimentalt han ellers forholder sig til sin fortid. F.eks. er hans beskrivelser af hans forældre meget nøgterne:

“Forkælet blev jeg imidlertid ikke. Moder var ret striks. Jeg følte mig egentlig nok saa meget hendraget til Fader, som vel ingenlunde var eftergivende overfor mine Unoder, men hos hvem jeg mente at finde mere Forstaaelse. Udbrud af Trods og Arrigskab blev dæmpet af Moder med dertil egnet Straf.”³³

³² Arthur Christensen. “Blandede autobiografiske optegnelser” s. 21-22 UTILG. 578, II. 2, (10) Haa. K.B.

³³ Arthur Christensen. “Blandede autobiografiske optegnelser” s. 15. UTILG. 578, II. 2, (10) Haa. K.B.

Han lægger heller ikke skjul på, at han ofte var ensom i sin barndom:

“En sjældent Gang kom jeg med på Visit hos en enkelt Familie, der havde Børn, men disse var ældre end jeg, og i den Alder betyder en Forskel paa blot nogle faa Aar en Kløft.”³⁴

Og han skriver videre i sine erindringer skrevet i 1940erne:

“den Isolation, hvori jeg befandt mig, førte mig til at søge Tidsfordriv i Billeder og i en vis Udnyttelse af min let erhvervede Læsefærdighed.”³⁵

Ligeledes beskriver han sin skoletid som kedelig, og man får indtryk af, at han var begavet, men uengageret og drømmende. Disse beskrivelser tyder på, at Arthur Christensens romantiske drømme om Orienten ikke er et senere konstrueret virkemiddel, men en rimeligt nøgtern beskrivelse, hvor de romantiske orientdrømme sandsynligvis får ekstra plads, da de er kærkomne minder i nogle måske ellers lidt triste barndomserindringer.

Orientalisten - Et ungdoms ideal

I 6. klasse skriver Arthur Christensen en fristil, hvor han proklamerer, at han vil være filolog “og om muligt ogsaa foretage Rejser til andre Lande.”³⁶ Herefter remser han en lang række af lande op, som han kunne tænke sig at besøge. I hans argumentation virker rejserne til fremmede lande som et lige så stort incitament til at blive filolog som selve arbejdet med sprogene. I denne korte 6. klasses stil er drømmen om at blive videnskabsmand tæt forbundet til eventyret om at rejse til fremmede egne.

Videnskabsmanden og eventyret hænger også sammen i, Arthur Christensens begejstrede beskrivelser af orientalisten Herman Vambéry (1832-1914). Herman Vambéry havde levet et omskifteligt liv, hvor han bl.a. havde rejst i Orienten udklædt som dervish. Siden hen havde netop disse rejser gjort Vambéry

³⁴ Arthur Christensen. “Blandede autobiografiske optegnelser” s. 15 UTILG. 578, II. 2, (10) Haa. K.B.

³⁵ Arthur Christensen. “Blandede autobiografiske optegnelser” s. 16 UTILG. 578, II. 2, (10) Haa. K.B.

³⁶ Arthur Christensen. “Hvad vil jeg være. 1888.” UTILG. 578, II. 2, (10) Haa. K.B.

berømt og havde givet ham adgang til betydningsfulde kredse i bl.a. England.³⁷ I Arthur Christensens mindeord om Vambery i 1914 finder man eksempler på beskrivelser af en Orient, der både er sværmerisk, forførende, feminin og faretruende, noget som man i hans senere forfatterskab skal lede længe efter at finde. F.eks. skrev han:

“Det aabnede ham (Vambery) Indblik i en orientalsk Verden, der var fuld af Tillokkelser for Fantasien”³⁸ (parentes tilføjet)

Og videre:

“Vambery paatog sig Opgaven (at undersøge forskellige sprogs slægtskabsforhold) og besluttede, for desto bedre at leve sig ind i Befolkningens Tænkesæt, at foretage Rejsen forklædt som Muhammedaner, et Forsøg, som var blevet gjort af andre Forskere før, men som almindeligvis var slaaet Fejl og havde kostet de dristige Rejsende Livet.”³⁹ (parentes tilføjet)

Øjensynlig skyldes Arthur Christensens begejstring for Vambery også, at Vambery ligesom Arthur Christensen kom fra lavere sociale kår og ligesom ham havde han været en opvakt dreng, der metaforisk havde fået en appelsin i sin sociale turban;

“Ordener og Æresbeviser vurderede han (Vambery) ikke synderligt højt, men én Ting var han stolt af: at det var lykkedes ham: Proletarbarnet at samle sig en anselig Formue, samtidig med at han helt og holdent viede sit Liv til Videnskaben.”⁴⁰

³⁷ Michael Harbsmeier skriver om den rejsende i 1700-tallet; “At det at berette om en anden verden kan ændre på ophavsmandens sociale placering i hans egen verden.” Harbsmeier, Michael: “Vild Etnografi” s. 19 *Wilde Völkerkunde. Andre Welten in Deutschen Reiseberichten der frühen Neuzeit*. Frankfurt 1994. Hvilket øjensynlig også var tilfældet i 1900-tallet og som var værd at tage med for en som Arthur Christensen. Det bekræfter ihvertfald min tidligere tese om orientalismen og dens mulighed for social mobilitet.

³⁸ Arthur Christensen: “Herman Vambery” s. 118 *Gads danske Magasin*. (nov.1914)

³⁹ Arthur Christensen: “Herman Vambery” s. 118-19 *Gads danske Magasin*. (nov.1914)

⁴⁰ Arthur Christensen: “Herman Vambery” s. 120 *Gads danske Magasin*. (nov.1914)

Arthur Christensens idealiserede billede af en orientfarer kommer også til udtryk i indledningen til hans rejsebog *Hinsides det Kaspiske Hav* fra rejsen til Iran 1914, hvor han mindes sin læremester i Göttingen, professor Friedrich Carl Andreas (1846-1930) således:

"Andreas talte snart dansk, snart persisk, fortalte om, hvorledes han havde tjent en flot Ridekamel ved at helbrede en persisk Stormand for Kolik, gav Anvisning paa hvorledes man skulde sammensætte et Rejseapotek til en Orientfærd, og hvordan man skulde kurere sig selv og de Indfødte for de almindeligste Sygdomme." ⁴¹

At det er i mindet om professor Andreas, Arthur Christensen begynder sin rejseskildring, er efter min overbevisning en måde at slå en bestemt tone an. Han får dermed sagt, at der nu følger ikke bare en fantastisk rejse til det fremmede Persien, men derudover en videnskabelig rejse. Det videnskabelige og det eventyrlige smelter sammen i Arthur Christensens orientalistforbillede, og orientalisten bliver dermed til en slags helt. En karakteristik af rejsende videnskabsmænd som ikke er ualmindelig. Antropologen Kirsten Hastrup skriver, at der i oplysningstiden blev skabt et billede af videnskabsmanden som en helt, fordi at han i kraft af sine empiriske undersøgelser kunne afslører naturens love, der dermed automatisk ville føre til uendelige fremskridt. Hastrup skriver;

“Opdagelse og beherskelse hænger sammen hos de rejsende videnskabsmænd, der underlagde sig verden ved at kortlægge den. Og helterollen hang sammen med de notoriske strabadser, forskerne måtte udholde for at samle viden i vilde egne af verden til det store klassifikationsprojekt.”⁴²

Denne helterolle var meget maskulin i sin udformning. I forbindelse med opdagelserne af Orienten er det således blevet påvist, at selv europæiske kvinder, som rejste som opdagelsesrejsende, ofte påtog sig en maskulin attitude,⁴³ hvilket sandsynligvis har indebåret en større frihed.⁴⁴

⁴¹ Arthur Christensen: *Hinsides det kaspiske Hav* s. 3 København 1918

⁴² Hastrup, Kirsten: *Vilje til Viden* s. 22 København 1999

⁴³ Se: Yegenoglu, Meyda: *Colonial fantasies*. s. 91 Cambridge 1998 og Lewis, Reina: *Gendering Orientalism: race, femininity and representation*. s. 18 London 1996.

⁴⁴ Kledal, Anna Rebecca: “Mor Danmark mellem haremskvinder og danske bønder” s. 13 *Tidsskrift för mellemösternstudier*. nr. 2. (1999)

Da Arthur Christensen skal vælge studie, er det heller ikke overraskende, at han fravælger jura, som hans far havde foreslået ham, og i stedet vælger orientalsk filologi. Men først forhørte han sig hos arabisten Johannes Østrup, som ligeledes var en af Arthur Christensens forbilleder. Om Østrup og studiet af orientalsk filologi skriver Arthur Christensen i sine upublicerede erindringer:

“Inden jeg gik i Gang med Universitetsstudiet, søgte jeg Raad hos Dr. J. Østrup, som den Gang lige var vendt Hjem fra sin første Orientrejse og blevet modtaget med en folkebegejstring, der vel kun for en meget ringe Del skyldes folkelig Interesse for orientalske Studier. Men som alligevel nok kunde bestyrke mig i mit Forsæt at uddanne mig til Orientalist”.⁴⁵

Det er ikke nemt at forstå, hvad Arthur Christensen mener med den sidste sætning i dette citat. Føler han sig bestyrket til at studere orientalske sprog, fordi han dermed fik mulighed for at blive fejret som en helt? Eller var de orientalske studier alligevel værd at studere trods den folkelige interesses overfladiske begejstring? Denne uklarhed i Arthur Christensens formulering tror jeg meget fint illustrerer Arthur Christensens egen dobbelttydige holdning til de orientalske studier, som jeg vil forsøge at uddybe i næste afsnit.

Østrup råder imidlertid Arthur Christensen, da han ikke var velhavende, til i første omgang at vælge et studium, der var mindre brødløst end de orientalske. Derfor valgte Arthur Christensen hovedfag i fransk og sidefag i henholdsvis historie og latin; sideløbende fulgte han dog undervisningen hos de fleste af de danske orientaler på den tid. Han læste således arabisk hos Johannes Østrup og Van Mehren (professor i semitisk filologi fra 1854-1898) sanskrit hos Michael Viggo Fausbøll (professor i indisk-orientalsk filologi fra 1878-1902) og Avesta hos Johannes Edward Lehmann (professor i religionshistorie fra 1900-1910). Selvom Avesta er et persisk sprog, var undervisningen i de iranske sprog uhyre begrænset, derfor var det overvejende gennem selvstudium, at Arthur Christensen uddannede sig indenfor iranistikken, som snart blev hans hovedinteresse.⁴⁶

Den gamle orientalisme

⁴⁵ Arthur Christensen. “Blandede autobiografiske optegnelser” s. v. b. UTILG. 578, II. 2, (10) Haa. K.B.

⁴⁶ Barr, Kaj: “Arthur Christensen” s. 67 *Festskrift udgivet af Københavns Universitet i Anledning af Universitets Aarsfest*. København nov. 1945

I det ovenstående citat om Johannes Østrup fornemmer man som sagt en tvetydig holdning hos Arthur Christensen i forhold til den folkelige interesse for Orienten. Denne tvetydighed er interessant, da den rammer ned i et felt, hvor både køn og videnskab bliver inddraget. Der har været meget forskning, der har påvist, hvordan Orienten er blevet feminiseret af Vesten.⁴⁷ Det er imidlertid meget svært at finde sådanne tilfælde i Arthur Christensens forfatterskab. For Arthur Christensen var Orienten ikke karakteriseret ved at være feminin, men til gengæld er der en tendens til, at han ser dyrkelsen af den folkelige og populære orientalisme som feminint konnoteret. På den måde holder han den feminine Orient ud i strakt arm. Han distancerer sig fra den feminiserede orientkarakteristik, som han ser som hørende til en tidligere og ikke så videnskabelig orientalisme. At feminisere Orienten var noget man gjorde tidligere:

“Orientalisme” er for de fleste Mennesker et ord af en sær, fremmedartet Klang, ærefrygtindgydende, men alt andet end populært. Man forbinder gerne dermed Forestillingen om besynderlige Kragetæer, som møjsommeligt dechifrerer af nogle Lærde Pedanter til Fryd for dem selv og til Gavn for ingen. Men Sagen er i Virkeligheden den, at Orientalismen kommer det virkelige Liv stadig nærmere; hvad der for 100 Aar siden var en Luksus-Videnskab, er nu blevet en Nytte-Videnskab af største Betydning for Verdenssamkvemmet. I gamle Dage interesserede Orienten mest, fordi den forsynede os med behagelige Æventyr og Noveller, hvis sensuelle, eksotiske Duft lullede os i blide Drømmerier. Nu dyrkes østerlandske Sprog og Kulturer praktisk. For de store Koloniallande er det af største Betydning, at Kendskabet til Orientens Forhold og Institutioner uddybes, og det er heller ikke uden Værdi for mindre Lande, som ville tage Del i vor Tids intensive kommercielle og økonomiske Arbejde i Fremmede Verdensdele.”⁴⁸

For Arthur Christensen er den tidligere orientalisme især repræsenteret i den franske rokoko-tid i 1700-tallet, hvor et af kendetegnene bl.a. var, at den faldt i kvinders smag:

⁴⁷ Yegenoglu, Meyda: *Colonial fantasies*. s. 26 Cambridge 1998

⁴⁸ *Berlingske Tidende* 26. april 1905.

“Folk var så videbegærlige, især Damerne....Gueulette paatog sig at levere det til almindelig Dannelse hørende Kvantum Orientalisme i en behagelig Form.”⁴⁹

Den gamle orientalisme var ukorrekt. Tankevækkende er det, at Arthur Christensen mente, uden at havde læst hverken Michael Foucault eller Edvard Said, at den Orient, rokokotiden dyrkede, var selvopfundet og eurocentrisk:

“Der opstod saaledes en omfangsrig Litteratur af Fortællinger, der sejlede under orientalsk Flag, men som i højere eller ringere Grad bærer Præget af den Tid, hvori de er skrevne. Det er ikke Middelalderens ((dvs. iflg. Arthur Christensen) orientens) folkelige djærve, grovkornede og naive Skræmteeventyr, men galante, spirituelle Saloneventyr med Pompadour’sk Boudoirduft og krydret med encyklopædistisk Livsvisdom.”⁵⁰ (parentes tilføjet)

Den amerikanske historiker Joan Scott har på historiefaget påvist en lignende tendens, hvor det ligeledes er den ældre og uønskede historieforskning, der er blevet gjort feminin.⁵¹ I modsætning til denne populære orientalisme er der således ifølge Arthur Christensen opstået en ny, nyttig og praktisk orientalisme, som Arthur Christensen ofte beskriver med klare maskuline konnotationer, hvilket jeg mener fremgår af de følgende citater:

“Socialt værdifulde er derimod de Individualiteter, der i Kraft af særlige Viljens og Intelligensens Egenskaber frembringer aandelige eller materielle Værdier, den nyskabende Aandsarbejder, Videnskabsmanden, som finder nye Sammenhæng, den initiativrige Foregangsmand og Opbygger paa det praktiske Livs Omraade, kort sagt *Personligheden*.”⁵²

En videnskabsmand kræver “Frihed og Råderum”⁵³ skriver Arthur Christensen, men samfundet skal dog drage visse grænser for hans virke:

⁴⁹ Arthur Christensen: “Rokokotidens Østerlandsdrøm” *Tilskueren*. København 1906

⁵⁰ Arthur Christensen: “Rokokotidens Østerlandsdrøm” s. 563 *Tilskueren*. 1906

⁵¹ Scott, Joan Wallach: *Gender and the politics of history*. s. 181 New York 1999

⁵² Arthur Christensen: “Massen og Personligheden” *Berlingske Tidende*. 6/2 1933

⁵³ Arthur Christensen: *Politik og Mase-moral*. s. 175 København 1911

“de Fordringer, som den enkelte i Kraft af sit Arbejdes Art og Værdi anser sig for berettiget til at stille. Hvis Individet selv alene skulde bestemme dem, vilde Fordringerne i de langt overvejende Tilfælde blive skruede op i det urimelige; han vilde ikke være i Stand til at skelne mellem hvad der virkelig var af betydning for hans Virkeevne, og hvad han, drevet af sit Begær, illusorisk tilskrev en saadan Betydning.”⁵⁴

I de ovenstående citater om den folkelige orientalisme er Arthur Christensen ikke direkte afvisende. Han er på det her tidspunkt åben overfor, at denne orientalisme også kunne have sine kvaliteter. Det er først senere hen, at han mere bestemt begynder at tage afstand fra denne form for orientalisme. Arthur Christensens personlige udvikling stemmer meget godt overens med den udvikling, der generelt foregik på humaniora og i særdeleshed inden for orientalistikken omkring århundredeskiftet.

Humaniora vender sig imod naturvidenskaben

Videnskabshistorikeren Maxime Rodinson skriver, at inden Orientalismen flyttede ind på universitetet som et særskilt videnskabeligt område, var det digtere, filosoffer og journalister, der tog sig af dette felt. I den akademiske verden blev studiet af Orienten hovedsageligt overladt til filologer. Filologer som strengt og samvittighedsfuldt holdt sig til de vanskeligt forståelige tekster.⁵⁵ Filologerne overtog de orientalistiske fag, fordi der var en generel antagelse af, at det var gennem sproget, man var i stand til at forstå et folk og dermed også orientalske folk. Filologer i orientalsk filologi tog sig meget i agt for ikke at udtale sig, uden at de havde belæg i de meget vanskeligt tilgængelige tekster. Derved blev faget meget eksklusivt og kun for de få lærde. Denne form for positivistisk arbejdsstankegang ses stadig i dag inden for den akademiske orientalisme og var på Arthur Christensens tid den dominerende.⁵⁶

Orientalistikken udviklede sig sideløbende med en generel tendens, der foregik på de humanistiske fag i slutningen af 1800-tallet og i begyndelsen af 1900-tallet. Der skete således en professionalisering og moderniseringsproces, som bl.a. medførte en sekularisering og et ønske om at efterligne

⁵⁴ Arthur Christensen: *Politik og Maseemoral*. s. 175-176 København 1911

⁵⁵ Rodinson, Maxim: *Europe and the Mystique of Islam* s. 54-55 London 1987

⁵⁶ Rodinson, Maxim: *Europe and the Mystique of Islam* s. 54-55 London 1987

naturvidenskaben. Fysikken anså man for at være den mest videnskabelige, og man forsøgte både i tilgang og i metode at efterligne den. Erfaringen og empirien blev af den grund sat i centrum i den humanistiske videnskab, og teorierne blev sat i baggrunden. Man krævede en fornuftig og eksakt videnskab, og man nærrede en stor mistro til alle følelser og fantasier.⁵⁷ Arthur Christensens mindeord over professor i sammenlignende sprogvidenskab Villhelm Thomsen er et meget godt eksempel på denne forestilling om, hvad god videnskab mentes at være;

"Som Forsker og Lærer står Vilhelm Thomsen som den store Repræsentant for den solide, sobre, alt fantasirigt skyende, videnskabelige Methode"⁵⁸

Den nye, mere naturvidenskabeligt inspirerede videnskab afspejlede sig også i, hvilke genstandsområder der blev opdyrket. Fra at undersøge det særlige og det idiografiske som især blev fremelsket i romantikken, begyndte man nu at søge beviser for mere almene og nomotetiske "love", som man især havde dyrket i oplysningstiden, og som generelt har været kendetegnende for naturvidenskaben.

Arthur Christensens doktordisputats, som han skrev, da han var 28 år gammel, er et godt eksempel på et forskningsprojekt, der står med et ben i hver videnskabstradition. Omar Khayyams digte var i den engelske digter Fitzgeralds oversættelse blevet en verdenssucces i 1800-tallet, og Arthur Christensen skriver, at man i de digte genfandt "den utilfredsstillende metafysiske Trang, den Svingen mellem Skepsis og Mystik, som var selve det nittende aarhundredes Kendemærke."⁵⁹ Khayyam's digte i Edward Fitzgeralds oversættelse blev den mest solgte bog i England, kun overgået af Biblen.⁶⁰ Arthur Christensen var hurtigt blevet opmærksom på, at mange af digtene var "vandredigte", som var blevet indlemmet i Omar Khayyam-samlingen på grund af slægtskab i stil og indhold. Det var dermed ikke alle Omar Khayyam-digtene, der var skrevet af Omar Khayyam selv. Arthur Christensen forsøgte derfor i sin doktordisputats at underkaste Khayyams digte en "ægthedsprøve", for dermed at kunne

⁵⁷ Lützeb, Karin og Bente Rosenbeck; *Det europæiske hus: Den moderne Tid*. Bd. 5 red. Søren Mørch. s. 38-42, København 1991

⁵⁸ *Berlingske Tidende*. d. 24/1 1917

⁵⁹ Arthur Christensen: *Omar Khajjams Rubaiyat*. s. 9 København 1903

⁶⁰ Saba, Mohsen: "A short account of Iranology in English" in *English Bibliography of Iran*. Tehran 1965.

udskille de ægte Khayyam digte fra de uægte. I dette forsøg benyttede han sig af den historiske kildekritik. Dette mislykkedes imidlertid, og han forsøgte i stedet at "karakterisere Rubai-digtningen som litterær genre og som udtryk for et meget væsentligt træk i den persiske folkekarakter".⁶¹ Den måde, hvorpå Arthur Christensen går til sit stof, er på den ene side ideografisk, han er ligesom sin samtid optaget af eneren og geniet Khayyam på den anden side arbejder han nomotetisk og stræber efter at kunne bevise Khayyam digtenes ægthed ved at opsætte love for en bestemt persisk folkekarakter.⁶² Overordnet er der en tendens til, at Arthur Christensen i sit forfatterskab går fra at fokusere på de ideografiske spørgsmål til at være mere optaget af arbejdsopgaver, der lægger vægt på en nomotetisk synsvinkel.

Ligeledes var det en meget afgørende faktor for Arthur Christensen og for humaniora som sådan, at den professionalisering, der skete, kom til at foregå i en periode, hvor nationalismen blomstrede i Europa. Dette fik stor betydning for både sprog- og historiefagene. For historiefaget betød det for eksempel, at fagets vigtigste samfundsmæssige opgave var at fremme en historisk national identitet. Dette betød videre, at det var de nationale spørgsmål, som fik fagets hovedinteresse. Dermed kom man til at vægte den politiske historie tungest på bekostning af eksempelvis kulturhistorien. Denne udvikling fandt sted på et tidspunkt, hvor samfundet derudover var skarpt kønsadskilt. Det offentlige blev varetaget af mænd, og privatsfæren var traditionelt kvindernes domæne. Dette medførte, skriver kvindehistorikeren Bente Rosenbeck, at kvinderne fik meget lidt spalteplass i historiebøgerne: "ikke fordi historikerne var specielt patriarkalske, men fordi der i det borgerlige samfund var et skarpt skel mellem privat og offentlig"⁶³, og at man opfattede det private som uden betydning for den politiske og historiske udvikling. Den professionelle historie fik således også en retorik og en udformning, som var maskulin. Og ofte blev denne videnskabsopfattelse set som en modsætning til det kvindelige.⁶⁴

Overgangen fra det gamle videnskabssyn til det nye er ligeledes på tale i nedenstående citat, hvor Arthur Christensen fortæller en journalist om sin første umiddelbare fascination ved den persiske

⁶¹ Barr, Kaj: "Arthur Christensen" s. 70 *Festskrift udgivet af Københavns Universitet i Anledning af Universitets Aarsfest*. København nov. 1945

⁶² Collin, Finn og Køppe, Simo: "Indledning" s. 22 *Humanistisk videnskabsteori*. København 1995

⁶³ Rosenbeck, Bente: "Kønnetts grænser" s. 13 *Clios døtre gennem hundrede år*, København 1994

⁶⁴ Rosenbeck, Bente: "Kønnetts grænser" s.12-13 *Clios døtre gennem hundrede år*, København 1994

litteratur, og hvordan han siden hen i sit liv tager afstand fra og netop frastødes af det, som oprindeligt fascinerede ham:

“noget af det, der oprindeligt fængslede mig stærkest var den i høj Grad blomstrende Stil, der anvendes i den persiske Litteratur. En Stil med Metaforer i broget Mangfoldighed baade i Poesi og i Prosa. I Tidernes Løb er paa dette Omraade mit Syn ændret: nu betragter jeg denne Stil som en Forskruethed og glæder mig over, at Perserne i vore Dage er kommet bort fra den. I øvrigt grasserede denne Stil kun i en bestemt litterær Retning mellem det 13. og 19. Aarhundrede - den betog mig i min Ungdom. Senere er jeg kommet til bedre Erkendelse.”⁶⁵

At den mere blomstrende og romantiske orientalisme for Arthur Christensen er forbundet med ungdommen, er ligeledes temaet i næste citat. Det er skrevet af professor Kaj Barr, Arthur Christensens efterfølger i iransk filologi, som netop sætter den romantiske unge Arthur Christensen op imod en voksen og mere rationel Arthur Christensen:

"et romantisk Islæt som hos vel de fleste betydelige Orientalister, men hos Christensen blev den rationalistiske Side af hans Natur meget snart den dominerende."⁶⁶

At det kunne være uhensigtsmæssigt for ens karriere at have flirtet for meget med den folkelige orientalisme, er den førnævnte Johannes Østrup et godt eksempel på. Østrup vendte hjem til København i 1893 efter en to år lang rejse til Mellemøsten iført beduinklæder og ridende på en hvid araberhest. En optræden, der sandsynligvis ikke har været frugtbar i det akademiske miljø. En fru gehejmekonferensraad Goos skulle i den forbindelse havde udtalt:

“Man bliver ikke professor ved universitetet ved at holde krotaler ude i landet og harlekinsoptog i København.”⁶⁷

⁶⁵ Interview med Arthur Christensen *Berlingske Tidende* 6. januar 1935

⁶⁶ Barr, Kaj: “Arthur Christensen” s. 66 *Festskrift udgivet af Københavns Universitet i Anledning af Universitets Aarsfest*. København nov. 1945

⁶⁷ Som citeret hos: Løkkegaard, Frede: “semitisk-østerlandsk filologi” s. 501, note 38. i Ellehøj og Grane: *Københavns Universitet 1479-1979*, bd. 8 København 1992.

I Arthur Christensens mindeord over Østrup i 1938 er det desuden påfaldende, at han helt undgår at omtale Østrups berømte eller berygtede hjemkomst. Til gengæld undrer Arthur Christensen sig over, at en så dygtig videnskabelig kapacitet ikke med det samme fik en plads på universitetet:

“Mærkeligt var det, at Østrup med sine fremragende Evner som Universitetslærer kom til at tilbringe 20 Aar af sit Liv i den beskedne Stilling som “midlertidig Docent”, en Stilling, der end ikke gjorde ham til Medlem af det filosofiske Fakultet.”⁶⁸

Afrunding

Edvard Said skriver i *Orientalism*, at der mellem disse to former: den folkelige/litterære orientalisme og den videnskabelige orientalisme sker en flittig udveksling:

”The interchange between the academic and the more or less imaginative meanings of Orientalism is a constant one, and since the late eighteenth century there has been a considerable, quite disciplined - perhaps even regulated - traffic between the two.”⁶⁹

Ser man på hvordan Arthur Christensen forholder sig til de to former for orientalisme, forekommer den udveksling Edward Said påpeger som meget begrænset. Der er snarere tale om, at Arthur Christensen skærper den “nye og den videnskabelige” orientalisme i forhold til den “gamle eller folkelige”, hvilket indebærer et magtforhold, hvor den ene form for orientalisme vægtes tungere i forhold til den anden. Sat lidt på spidsen kan Arthur Christensens syn på den gamle kontra den nye orientalisme således opstilles som nedenfor i to kolonner af modsætningspar:

Gammel orientalisme

feminin

ideografisk tilgang

Ny orientalisme

maskulin

nomotetisk tilgang

⁶⁸ Arthur Christensen: “Johannes Østrup” s. 171 *Københavns Universitets Festskrift*. København nov. 1938

⁶⁹ Said, Edward: *Orientalism* s. 3 London 1978

fantasirig	fantasiskyende
folkelig/kunstnerisk	videnskabelig
barndom	voksen

Denne opstilling skal ikke tages alt for striks. Der er mange overlapninger, men jeg mener alligevel, at disse kolonner af dikotomier giver en klar ide om Arthur Christensens videnskabssyn, efter at han er blevet en etableret orientalist. For Arthur Christensen dækker den drømmende og lidenskabelige orientalisme over flere former for orientalisme, der er nært knyttet til hinanden. En tidligere og højt kritisable orientalisme, en barnlig og endelig en folkelig orientalisme. Disse forskellige udtryk for orientalisme er for Arthur Christensen tæt forbundet. De er for ham udtryk for en feminin form for orientalisme, der tidligere i hans liv havde noget charmerende ved sig, men som han senere som professor må tage afstand fra. For Arthur Christensen bliver der således sat vandtætte skodder op imellem den folkelige form for orientalisme og den videnskabelige. Den folkelige orientalisme er som Kaj Barr giver udtryk for, en orientalisme man som de fleste "betydelige Orientalister" vokser fra.

Ved at jeg inddrog køn som et analyseredskab viser det sig her, at køn også tillægges områder, man almindeligvis har betragtet som kønsneutrale, som eksempelvis videnskab. Derudover viser køn sig at være en måde, hvorpå Arthur Christensen strukturerede og værdisatte den ene form for orientalisme i forhold til den anden. Et syn som Arthur Christensen givetvis ikke har været alene om, og som øjensynlig har været en meget almen betragtning. Hvad det så har haft af konsekvenser for mandlige og kvindelige studerende, er vanskeligt at svare på, og det ville også være ukorrekt at konkludere, at kvinder er blevet undertrykt og holdt uden for den akademiske orientalisme, fordi den folkelige orientalisme er blevet feminint konnoteret, og mænd derimod har haft alle kort på hånden, fordi den akademiske verden generelt har været maskulint konnoteret. Jeg ville dermed blot overtage Arthur Christensens forestillinger om, hvad der var feminint og maskulint, og dermed essensliggøre Arthur Christensens syn på køn. På den baggrund er det meget usikkert, om de kønskonnotationer som Arthur Christensen f.eks. har hæftet på de to forskellige former for orientalisme, har haft en særlig betydning for kvindelige såvel som mandlige studerende. Umiddelbart ser det ikke ud som om, at kvindelige studerende er blevet specielt afskrækket. Arthur Christensen har i sit upublicerede materiale efterladt en

liste⁷⁰ over sine studerende, og på denne er cirka en sjettedel kvinder, hvilket, i forhold til tiden, ikke er så lidt. Ligeledes er den første magister i iransk filologi en kvinde ved navn Frk. Kirketerp Møller.⁷¹ Hun blev senere ansat som bibliotekar på Det Kongelige Bibliotek.

Inddragelsen af køn, mener jeg, kan være med til at belyse, hvorfor nogle videnskabsfelter “naturligt” er blevet en del af faget og andre ikke. Øjensynligt har de nomotetiske bestræbelser, dvs. jagten på generelle love, netop fået så stor en plads inden for iransk filologi, fordi man anså denne for en mere rationel og maskulin disciplin og dermed for at være i en sikker kategori af sand og ægte videnskab. Jeg tror, at de orientalske fag generelt har haft et behov for at fremstå som seriøse, netop fordi de orientalske fag i forhold til andre fag på humaniora har haft denne populære og ofte kommercielle pendant i den folkelige orientalisme udenfor universitetets mure. Denne “bakkesangerinde” af en søster har øjensynligt betydet, at man i orientalismens akademiske kredse har gjort en ekstra dyd ud af ikke at komme til at ligne hende, og på den måde har man været mere tilbøjelig til at trække mod det “sikre” videnskabelige. Jeg mener, at Johannes Østrups meget forsinkede karriere er et udmærket eksempel på en orientalist, der ikke havde forstået den akademiske orientalismes præmisser.

Jeg har påvist, at Arthur Christensens sociale baggrund ikke har været en sjældenhed blandt orientaler. Jeg mener, at orientalismen har et umiddelbart ukonventionelt skær over sig, hvilket utvivlsomt har været set som en frihed og en åbenhed. Derudover har orientalistikken øjensynlig virket tiltrækkende for Arthur Christensen og andre unge med et ikke akademisk bagland, fordi orientalistikken har orienteret sig i en positivistisk retning, hvilket kan virke umiddelbart modstridende til det ukonventionelle. Men idet orientalistikken har vendt sig imod det naturvidenskabelige, har den virket umiddelbart forståeligt. Et fag hvor de vanskeligt tilgængelige sprog har krævet et slidsomt arbejde, der har virket, som lagde man den ene sten af lærdom oven på den anden. Et studie hvor empirien blev sat i centrum på bekostning af teorien, sammenholdt med orientalismens umiddelbart ukonventionelle skær er givetvist en forklaring på, hvorfor at det har tiltrukket en mand som Arthur Christensen og mange andre som ham.

⁷⁰ Arthur Christensen. “studenterliste” UTILG. 578 II. 2, (11) Haa. K.B.

⁷¹ Arthur Christensen og de to efterfølgende professorer i iransk filologi, Kaj Barr og Jes P. Asmussen har det tilfælles at de alle tre er uddannet inden for andre fag, og først senere specialiseret sig i det iranske. Derfor har ingen af dem taget den “berytgede” magisterkonferens i iransk filologi.

Kapitel 2

Rejsen 1914

Arthur Christensen var på sin rejse til Iran i 1914 først og fremmest optaget af specifikke filologiske studier, der kunne bibringe den sammenlignende sprogvidenskab ny viden. Dernæst ønskede han at forstå den persiske folkeånd, for dermed - i en oplysningsinspireret tankegang - at kunne bidrage til en generel klassifikation af verdens forskellige folkeslag. Derfor er det også disse to emner: filologien og folkeånden, som dette kapitel vil komme til at dreje sig om. Disse emner vil jeg forsøge at anskueliggøre ved at sætte dem ind i en videnskabshistorisk ramme, og jeg vil i tilknytning hertil forsøge at gøre rede for Arthur Christensens personlige syn på disse forskningsfelter. Disse opgaver var stærkt præget af en positivistisk tankegang, men samtidig var rejsen i 1914 efter min mening omgærdet af en romantisk drøm om en orientrejse. Et gennemgående træk som jeg vil forsøge at registrere undervejs i kapitlet. Jeg vil begynde med at give et kort resume af rejseruten, og derefter vil jeg give et kortfattet referat af rejseskildringen *Hinsides det Kaspiske Hav*.

Arthur Christensens første længere orientfærd

Da Arthur Christensen tog af sted til Persien i 1914 som 39 årig, var det ikke første gang, han havde været udenlands. I 1901 havde han rejst i det andalusiske Spanien, hvor de mauriske bygningsværker havde gjort stort indtryk på ham. I 1905 deltog han i orientalist-kongressen i Algier.⁷² Derudover havde han i længere perioder opholdt sig i de store europæiske universitetsbyer; London, Berlin, Paris, Göttingen for at videreudanne sig inden for iranistikken. Så rejse-uvant var han ikke. Men det var første gang, at han havde planlagt en orientrejse, der skulle strække sig over så lang tid og helt uden rejsefæller.

Arthur Christensen tog afsked med Danmark den sidste dag i februar i 1914 og vendte først hjem igen et lille halvt år efter, den 10. august samme år. På vejen til Iran igennem Sverige, Finland og Rusland

⁷² Begge rejser kan man læse om i dagbogsartikler, som han på rejserne sendte hjem til *Berlingske Tidende*.

aflagde han to længevarende besøg i Tbilisi og Baku i Kaukasus. I Iran opholdt han sig hovedsageligt i Tehran med en mindre afstikker på tre uger til den lille landsby Semnan, der ligger på vejen til Mashad. Hjemrejseruten lagde han over de gamle persiske byer Merv, Samarkand og Tashkent. Han ville også gerne havde besøgt Samarra, men på grund af den verdenspolitiske krise, første verdenskrigs udbrud, måtte han så hurtigt som muligt vende hjem.

Hinsides det kaspiske Hav med undertitlen; *Fra en Orientrejse ved Krigens Udbrud* hedder rejseskildringen, Arthur Christensen skrev på baggrund af denne hans første rejse til Iran i 1914. *Hinsides det kaspiske Hav* er en populært skrevet rejseskildring, hvor man som læser følger Arthur Christensen ud og ind af tog og op og ned i hestepostvogne. Han bliver stukket og plaget af moskitoer, han bliver træt, sulten og irriteret, når rejsen bliver for lang, og han er dybt taknemmelig for den gæstfrihed han møder. I *Hinsides det kaspiske Hav* bliver man delagtiggjort i den rejsendes dagligdagsproblemer: Hvad koster en landauer? Og hvor meget skal han give for et sjældent håndskrift? Han er meget optaget af, hvad tingene koster, og han holder et stramt økonomisk regnskab i sin upublicerede rejsedagbog.⁷³ Derudover er *Hinsides det kaspiske Hav* beskrivende. Han beskriver de mange forskellige klædedragter han ser: “Paa Bazaren er det Gammelpersernes Type, der dominerer, og man ser ofte den gammeldags, klædelige Købmandsturban.”⁷⁴ Derudover beskriver han landskaber, han rejser igennem, hotellet hvor han bor i Teheran og dets gæster. Beskrivelserne er vævet ind i rejseoplevelserne, og Arthur Christensen viser i sine iagttagelser, at han ikke er en hvem som helst, der er på en orientfærd, men en videnskabsmand, der er oprigtigt optaget af at dykke ned i Irans historie og kultur. Han redegør for Nouruz-festen og dens mulige oprindelse, sufismen og dens historie og rødder i den iranske før-islamske periode, osv.

Der er i *Hinsides det kaspiske Hav*, hvad man ikke finder i hans senere rejseskildringer, en trang til at romantisere orientfareren som en modig eventyrer, hvilket jeg var inde på i forrige kapitel. F.eks. begynder han sin bog med en meget eventyrlig beskrivelse af professor Andreas. Ligeledes er selve rejsen også beskrevet som lidt af et vovestykke. Således slår han tonen an ved at fortælle læseren, at øverst i den ene af sine kufferter havde han anbragt en revolver, en genstand, som han skriver

⁷³ Arthur Christensen. “Upubliceret Rejsedagbog fra 1914” UTILG. 578. II. 3b. Haa. K.B.

⁷⁴ Arthur Christensen: *Hinsidig det kaspiske Hav*. s. 63 København 1918

“Orientrejsende efter gammel Tradition plejer at forsyne sig med.”⁷⁵ Revolveren viser sig senere i bogen - meget uddramatisk - at være en passende gave for den hjælpsomhed, han møder i Semnan. Og han tager aldrig senere skydevåben med til Iran. Men den romantiske indfaldsvinkel kommer også til udtryk i hans valg af fortællestil. I forhold til hans senere rejsebøger er *Hinsides det kaspiske Hav* en meget personlig beretning skrevet i jeg-form. I den næste rejsekildring *Det gamle og det nye Persien* fra rejsen i 1929 undlader han helt jeg-formen og er udelukkende historisk og politisk analyserende.⁷⁵ I hans sidste rejsebog *Kulturskitser fra Iran* fra rejsen i 1934 dukker jeg-formen op igen i korte sekvenser. Hvilket godt kunne være et udtryk for, at Arthur Christensen i sin daværende sikre position som professor føler en sikkerhed, der gør, at han igen tør inddrage en lidt “uvidenskabelig” jeg-form. At Arthur Christensens fortælle teknik ændrer sig, mener jeg, skyldes afgjort Arthur Christensens personlige udvikling, men som jeg var inde på i det forrige kapitel, afspejler det sandsynligvis også en bredere videnskabshistorisk udvikling, hvor en mere positivistisk tilgang, netop i denne periode, afløser en mere romantisk.

Dialekterne: Spor af det indo-europæiske ur-sprog

Arthur Christensen havde på sin rejse i 1914 sat sig for at undersøge en dialekt ved navn Semnani. Dialektforskningen var et nyt og prestigefyldt forskningsfelt, og Arthur Christensen var bekymret for, om han kunne magte opgaven:

“Een bestemt Plan havde jeg lagt. Omtrent 220 Kilometer øst for Teheran paa Vejen til Meshhed ligger en By ved Navn Semnan, hvor Befolkningen endnu taler en ejendommelig og gammeldags Dialekt, en af de mærkeligste og tillige mindst undersøgte Dialekter i Persien. Det var min Hensigt at udforske denne Dialekt, men Dialektforskning var et Omraade, paa hvilket jeg savnede praktisk Erfaring, og for ikke at vække Forventninger, som muligvis kunde blive skuffede, havde jeg forberedt mig, saa godt jeg formaaede.”⁷⁶

⁷⁵ Den personlige beretning til disse rejser ligger bl.a. gemt i hans rejsedagbøger, som ligger på Kongelig Biblioteks haandskriftsamling. Det er vigtige kilder, og det kunne være interessant at få dem renskrivet og trykt så de var let tilgængelige, hvad de ikke er nu. Arthur Christensen økonomiserer med sin skriveplads og skriver derfor med meget små bogstaver og helst i forkortelser og ofte på bagsiden af en købmands bon.

⁷⁶ Arthur Christensen: *Hinsides det kaspiske Hav*. København 1918

Arthur Christensen havde forberedt sig i sin sommerferie og havde af den grund studeret hos professor i Göttingen F. C. Andreas. Andreas havde introduceret Arthur Christensen for dialektforskningen.⁷⁷ Andreas havde selv netop dissekeret forskellige middeliranske dialekter i nogle sjældne turfan-tekster, som en tysk ekspedition havde hjemført fra Centralasien.⁷⁸ Turfan-teksterne blev betragtet som en skat for den sammenlignende sprogvidenskab. En videnskab som får en altafgørende betydning for iranistikken.

Videnskabsmænd havde allerede i slutningen af 1700-tallet opdaget, at de old-iranske sprog havde store ligheder med de europæiske sprog. Englænderen Sir William Jones fra den engelske koloniadministration i Indien, som var en af de første, der påpegede et sprogligt indo-europæisk slægtskab, holdt i 1786 et foredrag, hvor han bl.a. udtalte:

“Hvor gammelt end sproget sanskrit er, har det en vidunderlig struktur, mere fuldkommen end græsk, rigere end latin, og mere udsøgt forfinet end begge, men alligevel har det et stærkere slægtskab med dem begge, både i verbernes rødder og i de grammatiske former, end hvad der kan være opstået tilfældigt, ja så stærk at ingen filolog kunne undersøge dem alle tre uden at blive overbevist om, at de må være udsprunget af en fælles kilde, som måske ikke eksisterer. Der er en tilsvarende grund omend ikke helt så tvingende for at antage, at både gotisk og keltisk, omend blandet med et meget forskelligartet sprog, havde den samme oprindelse som sanskrit, og oldperisk kan også føjes til den samme familie.”⁷⁹

Senere i begyndelsen af 1800-tallet samlede Rasmus Rask materiale ind i Iran og Indien og påviste ligesom Jacob Grimm i Tyskland sammenhænge og udviklinger imellem disse sprog. Dette sproglægtskab kaldte sprogforskerne for den indo-europæiske sprogstamme, og det blev den sammenlignende sprogvidenskabs store arbejde at registrere og kortlægge denne sprogstammes historiske udvikling.

⁷⁷ Barr, Kaj: “Arthur Christensen” s. 76 *Festskrift udgivet af Københavns Universitet i Anledning af Universitets Aarsfest*. København nov.1945

⁷⁸ Lentz, W: “Andreas” s. 27. *Enc. Iranica*. Vol. II London 1987

⁷⁹ Som citeret hos Kjørup, Søren: *Menneskevidenskaberne* s. 35-36. Roskilde 1999.

De old-iranske sprog var lige som det indiske sanskrit nogle af de ældst bevarede indo-europæiske skriftsprog som sprogforskerne havde fået kendskab til. Disse sprog fik derfor en helt særegen status, især fordi der i romantikken havde været en tendens til at se alt, hvad der var gammelt og dunkelt, som specielt interessant. Formodningen var, at jo ældre en tekst kunne påvises at være, jo tættere var man på det guddommelige.⁸⁰ Ideen var romantisk, men den metode hvorpå sprogforskerne arbejdede med sprogene, var inspireret af oplysningstiden, hvor forskerne på bedste positivistisk vis søgte at klassificere de forskellige sprogtrin og systematisere lighederne mellem forskellige indo-europæiske oldsprog og om muligt at rekonstruere et endnu ældre grundprog, som de mente, alle andre indoeuropæiske sprog kunne føres tilbage til.⁸¹

I denne stræben efter det indo-europæiske ur-sprog kunne de moderne iranske dialekter gøre sig gældende. Sprogforskerne havde nemlig opdaget, at de moderne iranske dialekter indeholdt old-iranske ord og syntaks. Derved kunne dialekterne give svar på nogle af de mange spørgsmål, der var dukket op i arbejdet med at rekonstruere det indoeuropæisk ur-sprog.⁸² Arthur Christensen formulerer det således:

“Her ligger de iranske Dialektstudiers Betydning; der er Brug for ethvert Korn, som kan sankes paa Dialekternes Mark; intet gaar til spilde i den iranske Sprogvidenskabs Husholdning.”⁸³

Derfor blev en af iransk filologis fornemmeste opgaver indsamlingen af de moderne iranske dialekter, der kunne underbygge de sprogudviklingsteser, som var svære at finde belæg for i de få bevarede old-iranske tekster. I nedenstående citat forklarer Arthur Christensen de moderne iranske dialekters store værdi:

“For den iranske Filologi er Studiet af moderne Dialekter maaske af større Betydning end for nogen anden Gren af indoeuropæisk Sprogvidenskab. Det hænger sammen med den Maade, hvorpaa de

⁸⁰ Jespersen, Knud J.V.: “Stat og Nation” s. 271. Mørch, Søren ed.: *Det Europæiske Hus* bd. 4 København 1991

⁸¹ Jensen, Jens Juhl: “Sammenlignende sprogvidenskab og almen lingvistik” s. 364 i *Københavns Universitet 1479-1979*. Bd. IX København 1979

⁸² Windfuhr, Gernot L.: “Dialectology” s. 363 *Encyclopædia Iranica* Vol. VII New York 1994

⁸³ Arthur Christensen: anmeldelse af “The Second Danish Pamir Expedition conducted by O. Olufsen, Lieutenant of the Danish Army” s.84 *Nordisk tidsskrift for filologi* 4de række. III (1914)

forskellige iranske Sprog er os overleverede. Vort oldpersiske Sprogmateriale er lidet omfangsrigt, og Indskrifterne er saa fulde af Gentagelser, at Nettoudbyttet, hvad Vokabular og Grammatik angaar, bliver forholdsvis meget ringe. ... For Avesta sprogets Vedkommende er Tekstmaterialet betydeligt fyldigere, men dog kun fattigt i Sammenligning med, hvad der er bevaret i de andre gamle indoeuropæiske Hovedsprog, og dertil overleveret i en saa fordærvet Form, at man nu møjsommeligt maa rekonstruere den avestiske Urtekst ved de Hjælpebidler, som den iranske Sprogvidenskab i videste Omfang og den sammenlignende ariske Sprogvidenskab giver Forskerne i Hænde.”⁸⁴

Af samme grund blev de moderne iranske sprog og dialekter også behandlet på samme måde som oldiranske, dvs. som ikke levende sprog.⁸⁵ Og iransk filologi på Københavns Universitet har senere under professor Kaj Barrs ledelse mere haft karakter af at være et indo-europæisk sammenlignende sprogstudium end et orientalsk studium.⁸⁶ Et fag-identitets problem, som man også kender inden for den tyske iranistik.⁸⁷ Men for professor Andreas i Göttingen og for Arthur Christensen var det ikke det lingvistiske, der var målet for dem var det udelukkende et middel. Kaj Barr har udtrykt det således:

“baade hos Andreas og hos Christensen var Interessen for Dialekterne ikke sprogvidenskabelig, men historisk-etnologisk betonet. Bagved laa Forventningen om gennem Iagttagelser af de nutidige Dialektforhold at naa til en klarere Opfattelse af de etnologiske Forhold i den iranske Oldtid.”⁸⁸

⁸⁴ Arthur Christensen: anmeldelse af “The Second Danish Pamir Expedition conducted by O. Olufsen” s. 83-84 i *Nord. tidsskr. f. filol.* 4de række. III ??

⁸⁵ Fragner, Bert G.: “Islamic-Iranian Studies and Studies Concerning Iran in the Islamic Period in German-speaking Countries: Federal Republic of Germany, German Democratic Republic, Austria, and Switzerland” s. 54 *Iranian Studies* Vol. XX. No. 2-4 (1987) Det er ligeledes bemærkelsesværdigt, at nabofaget semitisk filologi ingen tradition har for at forske i old-semitiske dialekter. Det viser, mener jeg, at den store forskningsindsats, man har gjort inden for iranske dialektforskning, har sin interesse, netop fordi iransk er et indoeuropæisk sprog og dermed været betragtet som et europæisk kulturanliggende.

Ligeledes er det påfaldende, når man læser nyere Iranske dialektstudier, så som Lektor Feridun Vahmans baxtiari undersøgelse, at der næsten ingen forklaringer er på dialektens kulturelle og sociale dimension, men udelukkende på den sproglige udvikling og gisninger om mulige oldiranske sprog. Dvs. at det stadig - i hvert fald indirekte - er rekonstruktionen af det indoeuropæiske ur-sprog, der er på dagsorden i den iranske filologi. Vahman, Feridun and Asatrian, G.S.: *West Iranian Dialect Materials. From the Collection of D.L. Lorimer. Vol. I. Copenhagen 1987*

⁸⁶ Asmussen, Jes P.: “Iransk filologi” s. 692. *Københavns Universitet 1479-1979* bd. VIII København 1992

⁸⁷ Se Fragner, Bert G.: “Islamic-Iranian Studies and Studies Concerning Iran in the Islamic Period in German-speaking Countries: Federal Republic of Germany, German Democratic Republic, Austria, and Switzerland” s. 55 *Iranian Studies* vol. xx. nr. 2-4 (1987)

⁸⁸ Se Barr, Kaj: “Arthur Christensen” s. 76 *Festskrift udgivet af Københavns Universitet i Anledning af Universitets Aarsfest.* København 1945

Målet for dem var således at beskrive og kortlægge den indo-europæiske ur-civilisation.

Historiseringen af sprogene og en rangordning af racerne

Sprogforskerne var, som de fleste videnskabsmænd på dette tidspunkt, influeret af en historisk tankegang og betragtede derfor også sprogene som udtryk for historiens gang. Skulle man forstå sprogene, måtte man undersøge deres oprindelse og deres udvikling. Denne fokusering på sprogenes historie førte til den forførende teori, at man dermed også samtidig havde beskrevet folkernes historie.⁸⁹ Forskerne mente derfor på basis af dette indo-europæiske grundprog, at de kunne komme tilbage til dette sprogs oprindelige folk, de såkaldte arier. Det var især i Tyskland, at denne forskning blomstrede. Tyske forskere søgte på basis af indo-europæistikkens resultater at rekonstruere germanernes ophav og tidlige historie. Hvor Frankrig og England vægtede emner, der havde politisk relevans for deres erobrede besiddelser, var iranistik og indologi-studiet i Tyskland mere ideologisk,⁹⁰ og denne “arierforskning” anså man for at være en ren og idealistisk videnskab,⁹¹ en videnskab der ikke var underlagt økonomiske eller koloniale hensyn som i Frankrig og England. I den henseende ligner den danske iranistik-tradition meget den tyske.

I første omgang anså man det indiske sanskrit for at være selve det indo-europæiske modersprog. I en vesteuropæisk tysk tradition betød det, at indisk sprog og kultur fik en langt højere status end de iranske sprog. Hvilket givetvis har været årsagen til, at indisk filologi blev oprettet tres år tidligere end iransk filologi på Københavns Universitet. Iransk og Iran blev betragtet som mindre afgørende for opdagelsen af de indo-europæiske rødder og ansås mere som et hjælpefag, en sproglig og kulturel “gateway to India”. Iransk havde også fået en langt lavere status, fordi Irans kultur blev anset for at være blevet inficeret med det arabiske og det muslimske. Eksempelvis rejste Friedrich Schlegel, der var en tysk digter, som så mange andre i begyndelsen af 1800-tallet til Paris for at studere de orientalske

⁸⁹ Gregersen, Frans: “Strukturalisme” s. 161 *Humanistisk Videnskabsteori*. København 1995

⁹⁰ Fragner, Bent G.: “Islamic-Iranian Studies and Studies concerning Iran in the Islamic Period in German-speaking Countries: Federal Republic of Germany, German Democratic Republic, Austria, and Switzerland.” s. 54 in *Iranian Studies*, Vol. XX, No. 2-4 (1987)

⁹¹ Fragner, Bent G.: “Islamic-Iranian Studies and Studies concerning Iran in the Islamic Period in German-speaking Countries: Federal Republic of Germany, German Democratic Republic, Austria, and Switzerland.” s. 54 in *Iranian Studies*, Vol. XX, No. 2-4 (1987)

sprog. Han begyndte at læse persisk, men han holdt hurtigt op, da han mente, det persiske var for islamisk. I stedet kastede han sig over studiet af sanskrit og indisk, som han sigende for tiden mente var ur-kilden; “alles stammt aus Indien ohne Ausnahme”.⁹²

Der er en tendens til samme lagdeling af persisk i forhold til indisk i nedenstående citat af Arthur Christensen:

“Siden Zarathustras Dage har Irans Jordbund ikke fostret nogen original, religiøs eller filosofisk Bevægelse, men med saa meget desto større Iver har Perserne bestandig optaget Ideer fra Inderne, Aramæerne og Grækerne, og Forarbejdelsen og Sammenblandingen af disse Ideer har avlet en Mængde ejendommelige aandelige Rørelser. Skønt altsaa Perserne kun er Bearbejdere af et laant Stof, er det ingeniunde uden Interesse at betragte de Retninger, der er opstaaede og har vundet Udbredelse hos dem, thi for det første har de ofte forstaaet at sammensvejsede de forskelligartede Bestanddele til et harmonisk Hele, og for det andet har Iran som et Oplagssted og Gennemgangsled for Ideerne spillet en større Rolle for Verdenshistorien, end man almindelig er tilbøjelig til at antage, saa sandt som det var Perserne og ikke de tunge Arabere, der opbyggede hele det mægtige muhamedanske Kulturliv i Middelalderen.”⁹³

Arthur Christensen gør her rede for en implicit rangordning af de forskellige folkeslag: inderne, grækerne og armenierne står øverst og repræsenterer en oprindelig højkultur, perserne står lidt lavere, de er forarbejdere af lånt stof, men de har alligevel haft en stor rolle for verdenshistorien, og endelig er der de “tunge” arabere. Antropologen Kirsten Hastrup skriver, at denne race-systematiseringen ikke kun var et produkt af en national-romantisk tankegang, det var også et udtryk for en ny videnskabelighed, som stræbte efter at systematisere alt lige fra planter, til arkæologiske oldtidsfund og til at udpege og verificere forskellige folkeslag.⁹⁴ Denne efterforskning var ofte stærkt påvirket af en evolutionistisk tankegang, hvor man forstod de forskellige racer som trin på en lovbestemt udviklingstrappe. Nedenstående citat er et eksempel på hvordan Arthur Christensen på den ene side skriver op imod

⁹² Som citeret hos: Roche-Mahdi, Sarah: “The Cultural and Intellectual Background of German Orientalism” s. 117 *Mapping Islamic Studies* ed. by Azim Nanji. New York 1997

⁹³ Arthur Christensen: “Afzal Kaschi, En persisk, filosofisk Epigramdiger.” s. 347 *Dansk Tidsskrift* (Maj 1904)

⁹⁴ Hastrup, K.: *Viljen til viden* s. 84-87 København 1999

denne ideologiske, evolutionistiske lagdeling af racerne, som han på den anden side ligger under for, fordi hele den sammenlignende sprogvidenskab var tæt knyttet til denne tankegang.

“Det er en almindelig Opfattelse, at Perserne er en degenereret Gren af den ariske Race. Det Uvæsen, der i moderne Tider er blevet drevet med Racebegrebet – til dels som Støtte for alskens storpolitiske Aspirationer - har ikke kunnet undgaa at farve den populære Opfattelse af etnologiske Forhold. Hvad Perserne angaar, er de slet ikke nogen Gren af den “ariske Race” - som vistnok for øvrigt aldrig har eksisteret -, men et orientalsk Blandingsfolk med ariske Sprog.”⁹⁵

Lydlovene og folkemindevidenskaben

Racesystematiseringen foregik samtidig med, at sprogforskerne havde gjort en ny revolutionerende opdagelse. Sprogforskerne havde opdaget - især ved at udforske de indo-europæiske sprog - at der var meget store fysiologiske regelmæssigheder i lydenes sproglige udvikling de var faktisk så pålidelige, at man anså dem for undtagelsesløse og dermed lovbestemte. Lydlovene, som de blev kaldt, blev så anerkendt, at de blev anset for at være endnu en naturlov.⁹⁶ Dette inspirerede andre fagdiscipliner. Især folkemindevidenskaben blev interesseret i at udforme teorier, der kunne beskrive eventyr og sagns udviklingshistorie på et lige så lovfast fundament som de sprogvidenskabelige. For religionsvidenskaben blev sprogvidenskaben også et forbillede, idet man forsøgte at se religiøse myters udvikling med samme lovbestemte regelmæssighed.⁹⁷ Nedenstående citat viser, hvordan Arthur Christensen begejstret betragtede sprogvidenskaben som den grundvidenskab, der havde givet grobund for den sammenlignende folklore:

“Den indiske Filologis Betydning for vor Tids Videnskab og Kultur er saa dybtgaaende og mangesidig, at den vanskelig lader sig anskueliggøre ved nogle summariske Bemærkninger. Det er som bekendt Opdagelsen af Sanskritsproget, der har skabt hele den moderne sammenlignende Sprogvidenskab og muliggjort Uddannelsen af en fast Metode i Sprogstudiet, ligesom kendskabet til Panschatantra og

⁹⁵ Arthur Christensen: “Lidt persisk Folkepsykologi” s. 253 *Geografisk Tidsskrift* Bd.22, hefte viii, København 1914

⁹⁶ Gregersen, Frans; “Strukturalisme” s. 163 *Humanistisk Videnskabsteori*. København 1995

⁹⁷ Johansen, Prytz J.: “Religionshistorie” s. 3 *Københavns Universitet 1479-1979* bd. XI, København 1979

andre indiske Fabelværker har givet Stødet til Fremkomsten af en anden ny Videnskab: Folklore, det sammenlignende Studium af Folkeæventyr og Folketro.”⁹⁸

Tre år efter at Arthur Christensen vente hjem fra denne første rejse til Iran i 1914, søgte han en stilling som professor i Folkemindevidenskab. Begivenhederne omkring denne stilling er på dette sted interessante, fordi de belyser hvilke fagdiscipliner, man fra fakultetets side lagde vægt på. Jeg vil derfor, for en kort bemærkning, tillade et hop i kronologien og give et kort rids af begivenhederne omkring Arthur Christensens ansættelse som professor i 1919.

Arthur Christensen og folkemindevidenskaben

I 1917 søgte Arthur Christensen professoratet i Folkemindevidenskab, efter at den tidlige professor i dette fag, Axel Olriks var død. Det filosofiske fakultet anså Arthur Christensen for at være en “af de bedste blandt de yngre Videnskabsmænd her til lands” og “en virkelig Kapacitet,”⁹⁹ hvis videnskabelige virksomhed fakultetet længe havde været opmærksom på og “næret Ønske om i en eller anden Form at vinde denne Kraft for Universitetet.”¹⁰⁰ Fakultetet mente, at Arthur Christensen var at foretrække frem for den anden ansøger, Henrik Ussing, hvis hovedbeskæftigelse ellers netop havde været de nordiske sagn og den nordiske kulturhistorie.¹⁰¹ Men fakultetet gjorde opmærksom på, at man ønskede, at lærerposten i folkemindevidenskab ikke kun skulle beskæftige sig med de nordiske folkeminder, men at faget skulle “have en mere omfattende og almindelig Karakter”¹⁰² Hvad “mere omfattende og almindelig Karakter “ betyder, er væsentligt for at forstå, hvorfor man foretrak Arthur Christensen frem for Henrik Ussing.

Folkemindevidenskaben havde altid haft svært ved at holde de nationale ideologier på afstand. Dens forskningsobjekt var almuen, og den akademiske verden havde ofte anset almuens gøren og laden for at være et for useriøst forskningsfelt i sig selv.¹⁰³ Af den grund havde man ofte spundet

⁹⁸ Arthur Christensen: “Orientalismen og dens Dyrkere” s. 806 *Det ny Aarhundrede (1908-09)*

⁹⁹ *Aarvog for Københavns Universitet 1915-1920*. s. 236. bd. IV - V København 1920

¹⁰⁰ *Aarvog for Københavns Universitet 1915-1920*. s. 237. bd. IV - V København 1920

¹⁰¹ *Aarvog for Københavns Universitet 1915-1920*. s. 237. bd. IV - V København 1920

¹⁰² *Aarvog for Københavns Universitet 1915-1920*. s. 237. bd. IV - V København 1920

¹⁰³ Holbek, Bengt: “Folkemindevidenskab” s. 57 *Københavns Universitet 1479-1979*. Bd. XI. København 1979

folkemindevidenskaben ind i nationalromantiske ideer. Det teoretiske grundlag var, at bonden var stagneret på et tidligere kulturelt stadium, hvilket gav *ham* en mere direkte og mere sand tilgang til de oprindelige nationale værdier. Folkemindeforskerens arbejde var dermed åndeligt at grave i almuekulturen for derved at kunne give de dannede klasser, som i mellemtiden havde udviklet sig og var blevet individualister, nogle af de tabte nationale skatte tilbage.¹⁰⁴

Men Folkemindevidenskaben havde skuffet den akademiske verden, fordi forskningsresultaterne gang på gang havde vist, at rødderne til “gode danske” sagn lod hånt om landegrænserne og fortonede sig i Tyskland og Frankrig. Af den grund voksede der en stadig større tvivl op, om almuen kunne leve op til rollen som nationens bevarer.¹⁰⁵ Folkemindevidenskaben skulle derfor gøres mere universel, og man vendte sig imod indo-europæistikken. Og her kunne en iranist som Arthur Christensen gøre sig gældende. Han ville i kraft af sit kendskab til iranske sprog kunne trække de lange linier tilbage til det indo-europæiske kulturelle opland. Hvilket han også havde arbejdet flittigt med i flere forskellige artikler. Et eksempel:

“Naar en dansk Læser gennemblader det store Forraad af persiske Fabler og Æventyr, Sagn og Legender, vil han træffe paa en Mængde gamle Bekendte. Snart vil han mindes hjemlige Træk fra Eddaer og Sagaer, snart vil han genfinde Motiver fra H.C. Andersen og Folkeæventyrene. Disse Overensstemmelser kan imidlertid være af forskellig Art. For Fablernes og Æventyrenes Vedkommende er Forholdet i Reglen simpelt nok. Det er en bekendt Sag, at perserne har udbyttet den indiske Æventyrdigtningens rige Miner og sendt det indvundne Stof i mer eller mindre udpyntet Form videre til Europa med Syrere og Arabere som Mellemed. Ofte kan vi Skridt for Skridt følge Æventyrenes Vandring, der er foregaaet ad litterær Vej.”¹⁰⁶

Derfor indstillede Fakultetet til ministeriet at ændre stillingsbetegnelsen fra professor i Folkemindevidenskab til professor i “Almindelig Folkemindevidenskab og iransk Filologi.” Begrundelsen fra fakultetet lød sådan;

¹⁰⁴ Holbek, Bengt: “Folkemindevidenskab” s. 61 *Københavns Universitet 1479-1979*. Bd. XI. København 1979

¹⁰⁵ Holbek, Bengt: “Folkemindevidenskab” s. 74 *Københavns Universitet 1479-1979*. Bd. XI. København 1979

¹⁰⁶ Arthur Christensen: “Persiske og nordiske Sagn” s. 213 *Danske Studier* (1905)

“Til at beklæde en saadan Post i almindelig Folkemindevidenskab er en Iranolog ingenlunde uegnet, da Persien betegner et Centralpunkt i en sammenlignende Behandling af Folkefortællinger og Eventyr, og Universitetet vilde ved Dr. Arthur Christensens Ansættelse i en saadan Stilling have den Fordel tillige at kunne byde de Studerende en Vejledning i de paa saa mange Maader højst vigtige iranske Sprog.”¹⁰⁷

Sammenblandingen mellem iransk filologi og folkemindevidenskaben, mener jeg, viser med al tydelighed, hvordan fakultet mere anså iransk filologi som en “ur-national” sag end som et fremmedartet og orientalsk fag. Denne sammenkobling blev dog hurtigt taget af bordet, og stillingsbetegnelsen ændredes til udelukkende at dække iransk filologi. Folkemindevidenskaben blev strøget på det filosofiske fakultet og dukkede først op igen i 1961. Men sammenkoblingen imellem folkemindevidenskaben og iransk filologi giver et fingerpeg om, hvilke områder man fra fakultets side har vurderet som det væsentligste inden for iransk filologi. Og det var netop den sproglige og kulturelle arv fra det indo-europæiske ur-land.

Det ariske var forsvundet fra Iran

Hvis man som forsker ønskede at finde spor fra de ariske forfædre, så var det iflg. Arthur Christensen og professor Andreas fra Göttingen omsonst at drage til det nuværende Persien. Det ariske var forlængst gået tabt, fordi det ariske blod ved diverse historiske begivenheder var blevet udvandet med de efterfølgende raceblandinger. I Arthur Christensens udlægning lå det ariske urhjem geografisk placeret et sted i Mellemeuropa, sandsynligvis et sted i Sydtyskland. Den videre historie var derefter iflg. Arthur Christensen at:

“Arierne løsrev sig fra deres nærmeste Stammefrænder, Grækerne og Slaverne og droge fra deres oprindelige Hjem i Mellemeuropa for at søge sig et nyt hinsides det kaspiske Hav.”¹⁰⁸

¹⁰⁷ *Aar bog for Københavns Universitet 1915-1920*. s. 237 bd IV - V København 1920

¹⁰⁸ Arthur Christensen: “Persien, Historie.” s. 223-224 *Salmonsens Konversations Leksikon*. bd. XIV 1. udgave. Senere tilslutter Arthur Christensen sig til en ældre teori som placerer ariernes ur-hjem i Central Asien omkring Pamir. Se Arthur Christensen: *Die Iranier*. München 1933. At ariernes hjemstavn geografisk flytter plads mener jeg har betydning for, hvordan Arthur Christensen ser på iranerne.

Landet hinsides Det kaspiske Hav, var iflg. Arthur Christensen “de persiske Ariers Stamland.”¹⁰⁹ Fra dette område trængte de persiske arier iflg. Arthur Christensen sig senere ned i det nuværende Afghanistan og Iran:

“En forholdsvis faatallig Skare arisk-talende Erobrere trængte i en fjærn Oldtid ind i Iran, hvor de forefandt en utvivlsom langt talrigere indfødt Befolkning, hvem de gav deres Sprog. Erobrerne holdt, som en herskende Adelsklasse, Aarhundreder igennem deres Blod rent.”¹¹⁰

Derefter erobrede Alexander den Store Iran og tilsatte, iflg. Arthur Christensen, den persiske adel “en Tilsætning af hellensk-makedonisk Blod.”¹¹¹ De folkevandringer, der følger herefter, påvirkede i ringe grad den persiske adel, og i denne periode “bevarer de fornemme Slægter deres Blodsrenhed saa godt, som Haremssystemet overhovedet tillader det.”¹¹² Men siden hen kom den arabiske invasion, og i den henseende var der:

“ingen Tvivl om, at det, der endnu maatte være bevaret af det arisk-talende Erobrerfolks fysiske og psykiske Ejendommeligheder, er gaaet under i de Omvæltninger, som den arabiske Invasion førte med sig. Ikke blot gennemsyredes Persien af et ikke ubetydeligt arabisk Element, men Islam gjorde Ende paa den gamle aristokratiske Samfundsbygning, og før eller senere tabte de urgamle Adelsætter sig uhjælpelig i Underklasserne, i den store Urbefolkning.”¹¹³

Den ariske race er dermed ikke mere at finde i Iran, den er sporløst forsvundet også selvom man leder godt og grundigt:

¹⁰⁹ Arthur Christensen: *Hinsides det kaspiske Hav*. s. 207. København 1918

¹¹⁰ Arthur Christensen: “Lidt persisk Folkepsykologi” s. 253 *Geografisk Tidsskrift* Bd. 22, hefte vii, København (1914)

¹¹¹ Arthur Christensen: “Lidt persisk Folkepsykologi” s. 253 *Geografisk Tidsskrift* Bd. 22, hefte vii, København (1914)

¹¹² Arthur Christensen: “Lidt persisk Folkepsykologi” s. 253. i *Geografisk Tidsskrift*. Bd. 22, hefte vii, København (1914)

¹¹³ Arthur Christensen: “Lidt persisk Folkepsykologi” s. 253-254 *Geografisk Tidsskrift*. Bd. 22, hefte vii, København (1914)

Det er bemærkelsesværdigt så tæt, Arthur Christensen lægger sig op ad den samtidige tyske filosof Gustaf Kossinnas tanker. Kossinnas mente, at de indo-europæerne, der var udvandret fra det tyske ur-hjem, og som på deres rejse havde underlagt sig forskellige dele af verden f.eks. Iran, var blevet opblandet med lokalbefolkningen og dermed havde tabt den oprindelige, kulturelle styrke. Det var kun i Tyskland, at man stadig kunne finde det autentisk ariske, hvilket Arthur Christensen nu ikke skriver noget om. Se Hastrup, K.: *Viljen til viden*. s. 89 København 1999

“Andreas har efter indgaaende antropologiske Undersøgelser i Persien end ikke i Fârs fundet Spor tilbage af den “ariske” Type.”¹¹⁴

Hvilket ikke var så lidt, da Andreas havde opholdt sig i landet i mere end fem år. Hvis man således som forsker skulle gøre sig håb om at finde noget oprindeligt arisk, måtte man derfor ty til lingvistikken og sagn- og religionsvidenskaberne. Nedestående citat, hvor Arthur Christensen diskuterer teorier angående den ariske ur-legende-mand Manu, er således et eksempel på, hvordan sagn og myter kunne bibringe arie-forskningen med nyttige “beviser”:

“Von den indischen Urmenschen sind uns Vivasvat und Yama aus den iranischen Legenden sehr wohl bekannt. Man fragt sich dann natürlich, ob nicht auch der Urmensch Manu sich in der iranischen Sagenwelt nachweisen lassen sollte. Falls die gewöhnliche Theorie, dass dieser Manu derselbe ist wie der germanische Urmensch Mannus, der Sohn des Gottes Tuisco, des Sohnes der Erde richtig ist, wäre Manu eine urindoeuropäische Gestalt, also wohl überhaupt der älteste Typus des ersten Menschen, der sich auf indo-europäischem Boden nachweisen liesse.”¹¹⁵

Arthur Christensen så derfor ikke perserne som arvtagere af det ariske. Perserne var derimod et multietnisk folk, der på grund af geografiske og historiske forhold havde frembragt sit helt unikke kulturelle udtryk. Senere hen på de næste rejser begynder Arthur Christensen at operere med to begreber, folkeånd og folkekarakter, hvor folkeånd står for det evigtgyldige og folkekarakter for det historisk foranderlige. Med disse to begreber formår han således at bevare kontinuiteten i den persiske folkeånd og kan dermed, som jeg vil vende tilbage til, føre den persiske folkeånd helt tilbage til det urariske (se kap 3).

Den persiske folkeånd

Ud over dialekterne var det som nævnt udforskningen af den persiske folkeånd, der især havde Arthur Christensen interesse. Studiet af folkeånd - også kaldet folkepsykologi - var kommet i fokus i

¹¹⁴ Arthur Christensen: “Lidt persisk Folkepsykologi” s. 254 *Geografisk Tidsskrift*. Bd. 22, hefte viii, København (1914)

¹¹⁵ Arthur Christensen: “Reste von Manu-legenden in der iranischen Sagenwelt” s. 63 *Festschrift für Friedrich Carl Andreas*. Leipzig 1916

slutningen af 1800-tallet, da man ønskede at systematisere og karakterisere folkeslag for dermed at kunne trække politiske og geografiske grænser i de nyligt anlagte nationalstater. Devisen var, at hvert folkeslag havde sit sprog og sin kultur, som var afgrænset i et selvstændigt, fysisk, geografisk landområde. Ånden eller *Volksgeist* var den kraft, der samlet udviklede sig i litteraturen, historien, sproget og i religionen.¹¹⁶ Derved blev det især filologien og religionsvidenskaben, der deltog i denne klassifikation af folkeslag.¹¹⁷

Men selvom Arthur Christensen var rejst ud for specielt at undersøge den persiske folkeånd, så skelner han meget lidt i sin rejseskildring *Hinsides det Kaspiske Hav* imellem det typisk persiske og det typisk orientalske. Ofte benytter han de to betegnelser i flæng. Han var europæeren i Orienten, og det var kontrasten mellem disse to kulturer; den europæiske og den orientalske, han først og fremmest ønskede at vise.¹¹⁸ Det samme kom til udtryk i flere af hans artikler fra den tid, hvis overskrifter f.eks. lyder: "Orient og Okcident" og "Persien og Europa."¹¹⁹ I det hele taget var denne dyrkelse af modsætningen mellem det europæiske og det orientalske meget populær hos Arthur Christensen og hans kolleger, og det må have været svært at finde på nye overskrifter. Kollegaen Johannes Østrup skrev f.eks. om "Øst og Vest,"¹²⁰ "Europa og Islam,"¹²¹ "Efter Krigen: Norden og Orienten,"¹²² "Religion og Mystik i Østen og i Europa."¹²³ For Arthur Christensen kom forskellen imellem Orienten og Europa tydeligst frem i de to kultures forhold til tid:

"Men tiden er et Begreb, som Orientalere ikke ret forstaar at regne med. Intet adskiller maaske skarpere den orientalske Verden fra den okcidentalske end denne Ringeagt for Tidens Værdi. "Tid er Penge",

¹¹⁶ Hastrup, Kirsten: *Viljen til viden*. s. 87 København 1999, Collin og Køppe: "Indledning" s. 20 *Humanistisk Videnskabsteori*. København 1995

¹¹⁷ Rodinson, Maxime: *Europe and the Mystique of Islam*. s. 61 Seattle 1987

¹¹⁸ At lægge vægt på det kontrastfyldte har i flere århundredes orientrejselitteratur været en hel almindelig tilgang til det fremmede. Se Harbsmeier, M.: "Vild etnografi." s. 11 i *Wilder Völkerkunde. Andere Welten in deutschen Reiseberichten der frühen Neuzeit*. Frankfurt 1994

¹¹⁹ Arthur Christensen: "Orient og Okcident" *Tilskueren* (1913 1. halv.), Arthur Christensen: "Persien og Europa" i *Ugens Tilskuer* 1914

¹²⁰ Østrup, J.: "Øst og Vest" *Gads Danske Mag.* (særtryk u. år)

¹²¹ Østrup, J.: "Europa og Islam" *Gads Danske Mag.* (særtryk u. år)

¹²² Østrup, J.: "Efter Krigen: Norden Og Orienten" *Nordisk tidsskrift* 1914

¹²³ Østrup, J.: "Religion og Mystik i Østen og i Europa" *Gads Danske Mag.* (særtryk u. år)

siger Vesterlændingen; men Østerlændingen siger; “Hastværk kommer fra Satan, men Besindighed kommer fra Gud.”¹²⁴

Andre gange mødtes modsætningerne imellem Orienten og Occidenten i een og samme person. En sådan sammensat person mødte Arthur Christensen på vejen fra Rasht i Nordiran til Teheran, hvor Arthur Christensen tilfældigt blev hans rejsefælle i en hestepostvogn. Salar-i-Ashraf, som rejsefællens hed, var uddannet i Europa, velhavende og “en Mand af Shahens Slægt.”¹²⁵ Arthur Christensen gør sig her nogle psykologiske overvejelser over denne mand:

“Det har sin psykologiske Interesse at studere en Type som Salar-i-Ashraf, i hvem Orientens og Occidentens Indflydelse brydes. Ved en overfladisk Betragtning var det orientalske ikke meget fremtrædende hos ham. Han havde et europæisk Væsen og europæiske Vaner, talte Fransk og Tysk og jugerede som en Europæer om dagligdags Emner. Men paa Bunden laa stadig Orientaleren. Kom Samtalen ind paa dybdegaaende Spørgsmaal, saa ræsonnerede Salar-i-Ashraf som en Perser. Han hylkede i det Konkrete Livsglæden og beundrede Skønheden i alle Skikkelser, ikke mindst i Kvindens, men han var parat til at akceptere i det Abstrakte enhver pessimistisk Livsanskuelse, der hævdede Tilværelsens Værdiløshed.”¹²⁶

I beskrivelsen af Salar-i-Ashraf kommer Arthur Christensen ind på en af sine grundlæggende ideer om perseren, nemlig at perseren dyrker en pessimistisk livsanskuelse, hvilket ikke betyder, at *han* er særlig sorgfuld eller deprimeret, men snarere skal ses som en udvendig livsstil:

“Persernes Livsopfattelse er præget af en intellektuel Pessimisme, som ingenlunde behøver at skaffe dem Anfægtelser og dybe Sjælekampe, men snarere giver dem en æstetisk Tilfredsstillelse. Livet er intet, og Verden er et daarende Fata morgana. Vi lever en stakket Stund mellem mange Bekymringer og faa Glæder uden at vide, hvorfra vi kommer, og hvorhen vi gaar, og uden at have fattet Meningen med det hele. Vi er et usselt Legetøj i Haanden paa den ubøjelige Skæbnemagt, det ubønhørlige “Hjul”, der ruller følelsesløst ad sin Bane, knusende under sig Slægtled efter Slægtled. Forfængelighed og

¹²⁴ Arthur Christensen: *Hinsides det kaspiske Hav* s. 35 København 1918

¹²⁵ Arthur Christensen: *Hinsides det kaspiske Hav* s. 40 København 1918

¹²⁶ Arthur Christensen: *Hinsides det kaspiske Hav* s. 42 København 1918

Forgængelighed tilhobe. Det er de Stemninger, der præger Persernes Poesi og deres Filosofi, men de gør ham ikke livsfjendsk og melankolsk, de har for ham deres egen dybe Charme, ligesom Elskovslyrikens larmoyante Bedrøvelighed; naar han sidder lunt paa sit Enderuns (Harems) Polstre med den forbudne Drik perlende i Bægret, saa nyder han som et ekstra Raffinement de taarefyldte Elskovskvad til Fløjtens og Lutens Klage og de snart kummerfulde, snart oprørske Tankedigte om Skæbnens Voldsfærd.”¹²⁷

Det var selv samme folkekaraktertræk som lå til grund for Arthur Christensens analyse i hans førnævnte doktordisputats, hvor dette karaktertræk netop blev omdrejningspunktet, hvorom Arthur Christensen vurderede, om et digt var et ægte Omar Khayyams digt eller en forfalskning.¹²⁸ (se kap. 1)

For at se på, hvordan Arthur Christensen beskrev perserne i forhold til sin samtid, har jeg valgt at citere et uddrag fra et på den tid alment respekteret dansk leksikon nemlig Salmonsens Konversationsleksikon fra 1903, som lyder:

“Perserne ere uden Tvivl det bedst begavede af de østerlandske Folk, men deres Intelligens er uden Dybde. De opfatter let og hurtigt og husker sikkert, men en karakteristisk Mangel paa Udholdenhed lader dem føle sig tilfredsstillede ved en overfladisk Viden. Vambery karakteriserer Perseren som et aandrigt Barn, der aldrig modnes til aandfuld Mand. Den samme Overfladiskhed viser sig i Karakteren. Persernes Høflighed, der ofte har forskaffet ham Navnet Østens Franskmand, er kun en ydre Form, som han anvender over for Folk, der staar socialt højere end han selv. Over for lavere staaende viser han kun Grovhed og Mangel paa Humanitet. I forstillelse er han en Mester, og han har sit Ansigt fuldkommen i sin Magt; men man kan rolig sige til ham, at han lyver. Det europæiske Begreb Ære kendes ikke, saa lidt som Sproget har Udtryk for Egenskaber som Dyd og Taknemmelighed. Aarhundreders Tyranni og Usikkerheden for Ejendom har fremavlet en Demoralisation og en Jagen efter Penge og Livsnydelse, der fra Hoffets og Embedsmændenes Kreds har bredt sig i Samfundet. Det er kun inden for Familien, der for øvrigt har en rent patriarkalsk Form, at persernes moralske Følelser

¹²⁷ Arthur Christensen: *Hinsides det kaspiske Hav* s. 153 København 1918

¹²⁸ Barr, Kaj: “Arthur Christensen” s. 70 *Festskrift udgivet af Københavns Universitet i Anledning af Universitets Aarsfest*. København nov. 1945

kommer til Udvikling. I Livsvaner, Nydelse samt Klædedragt og Bolig ligner Perseren sine orientalske Trosbrødre.”¹²⁹

Denne karakteristik trækker på en endnu ældre europæisk forestilling om perserne, som kan føres tilbage til en af historieskrivningens første store inspirationskilder nemlig perserkrigene. I 1800-tallet blev disse krige imellem perserne og grækerne nærmest over-eksponeret i den tyske historieskrivning, dels fordi man idealiserede den græske antikke kultur, og dels fordi tyskerne - som alle andre europæiske folk - ønskede at se et slægtskab mellem det germanske og det græske.¹³⁰ Perserne var grækernes krigeriske modstandere og blev betegnet som barbarer.¹³¹ Man beskrev disse to folkeslag som modsætninger, grækerne som frihedselskende og individuelle personligheder og perserne som despotiske og dekadente.¹³² Historikeren Josef Wiesehöfer skriver, at opdagelsen af det indo-europæiske sproglægtskab betød at perser-karakteristikken kom til at svinge imellem to poler. På den ene side en anerkendelse af perserne historiske bedrifter og storhed, hvilket skyldtes den indo-germanske arv, og på den anden side en almen foragt for det persiske og for alt andet orientalsk.¹³³ Jeg mener, at førnævnte citat fra Salmonsens Konversationsleksikon trækker på begge beskrivelser: dels en gennemgående mistænksomhed og ringeagt for perserne og dels en forestilling om, at der grundlæggende findes gode elementer hos perseren jvf. det åndrige barn.

Sammenligner man Salmonsens Konversationsleksikon med, hvordan Arthur Christensen forholder sig til perserne, så er det bemærkelsesværdigt, så tæt beskrivelserne ligger op ad hinanden. Eksempelvis ligger Arthur Christensens syn på den almene persiske begavelse i fin forlængelse af Konversationsleksikonet:

¹²⁹ Steensby, H. P.: “Persien” s. 222 *Salmonsens Konversationsleksikon*. bd. XIV. København 1903

¹³⁰ Wiesehöfer, J.: “Denn es sind welthistorische Siege...” Nineteenth- and Twentieth-Century German Views of the Persian Wars” s. 61 *Culture and History* nr.11 Copenhagen (1992)

¹³¹ Kjørup, Søren: *Menneskevidenskaberne*. s. 36 Roskilde 1996

¹³² Wiesehöfer, J.: “Denn es sind welthistorische Siege...” Nineteenth- and Twentieth-Century German Views of the Persian Wars” s. 73 *Culture and History* nr.11 Copenhagen 1992

¹³³ Wiesehöfer, J.: “Denn es sind welthistorische Siege...” Nineteenth- and Twentieth-Century German Views of the Persian Wars” s. 74 *Culture and History* nr.11 Copenhagen 1992

“Perseren beundrer Lærdom og Kundskaber. Selv tilegner han sig forholdsvis let Kundskaber, men han mangler den Stringens i Tænkningen og den kritiske Evne, der er Forudsætningen for videnskabelig Virken i moderne Forstand.”¹³⁴

Dette sammenfald i karakteristikken af persere kunne være et eksempel på forskere, der gentager hinanden - måske nærmest uden at registrere det. Men jeg tror snarere, at det i dette tilfælde er gjort med en bevidst hensigt for øje. Arthur Christensen var for nidkær om sin forskning til blindt at afskrive andre, hvis det ikke var fordi, der netop var en pointe med det. Derfor mener jeg, at den store overensstemmelse, der på den tid var i forskernes karakteristika, tyder på, at man har set på folkekarakteren som lige så uforanderlig som et lands geografi. Eksempelvis skrev Arthur Christensen i anden udgave af Salmonsens Konversationsleksikon fra 1925 alle afsnittene om persisk litteratur og historie, men den persiske folkekarakter blev varetaget af geografen Martin Vahl, som på sin side skrev ordret af fra Salmonsens Konversationsleksikons første udgave. Som jeg ser det, er afskriften for åbenlys til, at det kan være et udtryk for sløseri og dovenskab. Jeg tror derimod, at der er tale om en meget bevidst handling, der ønsker at varetage og videreføre en videnskabelig tradition.

Men selvom Arthur Christensen ikke kom med et nyt bud på et anderledes billede af perseren, så harcelerede han alligevel over turisternes ofte negative beskrivelser, som efter hans mening kun bundede i overfladiske og ofte misforståede indtryk:

“I saa høj Grad afhænger det set af Øjnene og Bedømmelsen af Folkekarakteren af den Grad af Sympati, man bringer Folket imøde. Overfor den, der taler Landets Sprog, og som har Vilje til at stille sig paa en venskabelig Fod med de Indfødte, vil disse naturligtvis ogsaa snarere vise sig fra den fordelagtigste Side end overfor en eller anden tilfældig Turist, der maaske ikke lægger Skjul paa sin Ringeagt overfor de Indfødte.”¹³⁵

¹³⁴ Arthur Christensen: “Lidt persisk Folkepsykologi” s. 257 i *Geografisk Tidsskrift* Bd. 22, hefte VIII København 1914

¹³⁵ Arthur Christensen: “Lidt persisk Folkepsykologi” s. 255 *Geografisk Tidsskrift*. Bd. 22, hefte viii, København 1914

Arthur Christensens ønske var derfor meget dæmpet at nuancere billedet af perseren. Han ønsker at forklare persernes optræden ikke som et udtryk for ondskab eller lav moral, men blot som et udtryk for en anden kulturel moral:

“At Handelsmoralen ikke staar særlig højt blandt Perserne, er en Kendsgerning, som ikke lader sig bringe ud af Verden. Det er ikke blot Pengebegær, der lokker den persiske Handelsmand til at snyde, men ogsaa den rent intellektuelle Glæde ved at kunne overlister sine Medmennesker. Et vellykket Kup af den Art hører til de Bedrifter, en Perser med Stolthed fortæller om.”¹³⁶

På denne rejse i 1914 var Arthur Christensen således ikke på nogen måde i opposition til den almene nedladende holdning til perserne. Arthur Christensen var i bedste fald humanist; han ønskede at forstå perserne, hvilket klart kom til udtryk i spørgsmålet om korrupsion. Korrupsion, mente man generelt, var et meget typisk kendetegn for Orienten. Et forhold som ligeledes var udtryk for Orientens essentielle forskellighed fra Europa.¹³⁷ Derfor er der intet besynderligt ved Arthur Christensens tidlige udtalelser om Iran som et korrumpet land. Nedenstående uddrag er således fra en artikel, som han skrev inden han besøgte landet:

“Parsiens Kræftskade var en alt beherskende, alt gennemtrængende Korrupsion, en Korrupsion, der var bleven til et fast System.”¹³⁸

At han skriver i datid, skyldes, at han skriver om Qadjar dynastiet fra 1800-tallet, men det betyder ikke, at det iranske samfund efter Qadjar-tiden iflg. Arthur Christensen er blevet mindre korrumpet:

“Særligt grelt tager Mudakhil-Systemet sig ud i Retsvæsnet og i Militæret. Perserne kender baade gejstlige og verdslige Domstole. Med Hensyn til Bestikkelighed er der ikke megen Forskel paa dem; kun arbejder de verdslige Domstole mere summarisk, medens de gejstlige trækker Sagerne i langdrag for at presse det mest mulige ud af begge Parter.”¹³⁹

¹³⁶ Arthur Christensen: *Hinsides det kaspiske Hav*. s. 159 København 1918

¹³⁷ Christensen, Peter: *The Decline of Iranshahr*. s. 11 København 1993

¹³⁸ Arthur Christensen: “Persiske Tilstande” s. 637 *Det ny Aarhundrede*. (1909)

¹³⁹ Arthur Christensen: “Persiske Tilstande” s. 637 *Det ny Aarhundrede*. (1909)

Men allerede efter den første rejse i 1914 modererer Arthur Christensen sin holdning til korrupsion og tager nu skylden bort fra den enkelte iraner:

“I Virkeligheden ligger Fejlen ogsaa her mere i Systemet end hos den enkelte.”¹⁴⁰

Og for i en kort bemærkning at se frem på Arthur Christensens næste rejse i 1929, så gav han her udtryk for at korrupsion er et økonomisk system, som ikke nødvendigvis var værre eller bedre end det europæiske:

“Det er ikke helt let for en Europæer at lære, hvorledes Anam'en (drikkepenge/gaver/bestikkelse) skal reguleres i de mangfoldige Forhold, i hvilke den anvendes; for ham er det hele et stygt Uvæsen, som ofte bidrager til at forme hans Dom over Folket. Sagen er den, at vi er vante til at give Drikkepenge i visse bestemte Situationer, og her finder vi det i sin Orden, om det end maaske i sig selv kan være urimeligt, men naar vi møder Kravet om Drikkepenge i Forhold, hvor det ikke stemmer med europæisk Skik, forarges vi.”¹⁴¹ (parentes tilføjet)

Fejlen ligger her mere hos europæeren end hos iraneren. De økonomiske transaktioner i Iran var iflg. Arthur Christensen meget lig de europæiske, de skulle blot forstås og ses i det rigtige perspektiv. Umiddelbart lignede det korrupsion, men det var blot et kulturelt anderledes økonomisk system, som europæerne misforstod på grund af uvidenhed. At han langsomt skifter mening i spørgsmålet om korrupsion, efter at han lærer den iranske handelskultur bedre at kende, virker forståeligt, og jeg mener, at det, set i forhold til Arthur Christensens samtid, er et udmærket udtryk for Arthur Christensens mod til at gå imod strømmen, når han var blevet overbevist i en sag. Men i 1914 var Arthur Christensen mindre apologetisk overfor det persiske, og han giver udtryk for en langt større distance, trods sin imødekommenhed:

¹⁴⁰ Arthur Christensen: “Lidt persisk Folkepsykologi” s. 255 *Geografisk Tidsskrift*. hefte VIII. Bd. 22. 1914

¹⁴¹ Arthur Christensen: *Det gamle og det nye Persien*. s. 26 København 1930

“Alt i alt har mine Erfaringer angaaende persisk Gennemsnitsmoral ikke været altfor ugunstige. Jeg har truffet ikke saa faa brave og hæderlige Persere fra de forskelligste Samfundslag. Men den overalt raadende “laissez aller”, Hangen til Driveri og Mangelen paa Præcision og Sans for Tidens Værdi tillader mig ganske vist ikke at nære store Forhaabninger om Muligheden for en Regeneration af det persiske Folk.”¹⁴²

Afrunding: Orientalisten Arthur Christensen

Opdagelsen af den indo-europæiske sprogstamme betød, at iransk filologi, fra at være en naturlig del af orientalistikken nu brød ud som et selvstændigt fag og vendte sig mod indo-europæistikken. Denne opdagelse kom således til at diktere mange af iransk filologis hovedforskningsfelter f.eks. dialektologi, og Arthur Christensens primære formål med denne rejse var da også at udforske en af disse iranske dialekter. Er Arthur Christensen så orientalist eller iranist? Et spørgsmål jeg mener er meget afgørende for forståelsen af iransk filologi, fordi forskningsobjektet “iranerne” og deres sprog og kultur, derved enten betragtes som fremmede og anderledes “orientalere” eller også som en race der er i familie med os europæere - godt nok lidt langt ude - og som kan give svar på spørgsmål angående vores europæiske forhistorie.

På rejsen i 1914 var Arthur Christensen ikke i tvivl, der var han orientalisten i det fremmede og han stillede skarpt på modsætningen mellem Orienten og Occidenten. En indstilling, der øjensynlig har været årsagen til hans distancerede holdning til iranerne. Iranerne var for ham orientalere, og han så kun en ringe forskel imellem dem og de andre orientalere. Han så intet slægtskab imellem sin egen europæiske kultur og så den iranske, da dette slægtskabsbånd forlængst var blevet revet over med den arabiske invasion af Iran i 622 og den deraf efterfølgende islamisering. Et gensyn med den indo-europæiske ur-civilisation var derfor udelukkende muligt gennem et sprogligt “arkæologisk” arbejde med de old-iranske sprog og dialekter, som blev betragtet, som om de intet havde at gøre med den nuværende iranske kultur.

¹⁴² Arthur Christensen: *Hinsides det kaspiske Hav*. s. 159 København 1918

I samme lys skal klassifikationen af den persiske folkeånd ses. Denne interesse bundede ikke i et ønske om at genfinde en sammenhæng mellem den europæiske og den nuværende persiske kultur. Klassifikationen skal derimod ses som et oplysningsinspireret arbejde, der udelukkende stræbte efter at systematisere.

En anden årsag til at Arthur Christensen holder afstand til det iranske, er øjensynligt hans egne romantiske drømme. På sin rejse i 1914 medtog Arthur Christensen, som nævnt i forrige kapitel, også en drøm om den rejsende europæer i Orienten. En rejsende, som fremstod som en sammensmeltning imellem en eventyrer, en helt og en videnskabsmand. Denne drøm, mener jeg, bidrager til en bestemt distanceret indfaldsvinkel, som er særegen for rejsen i 1914. Arthur Christensens afsked med Orienten i *Hinsides det kaspiske Hav*, mener jeg således, er et eksempel på en beskrivelse, hvor iscenesættelsen af ham selv som rejsende er lige så central for beskrivelsen som hans studieobjekt Orienten:

“Henad Solnedgang tog jeg ud til Sarterbyen for endnu en Gang at nyde Orientens Stemning, for endnu en Gang at høre Solnedgangs-Raabet fra Minereterne og se de Troende feste ovenpaa Fasten..... Jeg kastede et sidste Blik paa Hovedmoskéens Kuppel, der tegnede sig mod den blaa Aftenhimmel, og gik saa op i Sporvognen. Moskéens Kuppel gled bort, og hele Sarterbyen med dens ejendommelige Blandingsduft af Læder og Trækulsrøg forsvandt. Det var min Afsked med den muhammedanske Orient for den Gang.”¹⁴³

En sådan følsom og romantisk beskrivelse er ikke at finde i Arthur Christensens skildringer fra de næste to rejser. Romantikken hang for Arthur Christensen sammen med Orienten, men hvad sker der i hans syn på sig selv og på iranerne, da hans fag ændrer kurs?

¹⁴³ Arthur Christensen: *Hinsides det kaspiske Hav*. s. 232-233 København 1918

Kapitel 3

Rejsen 1929

Dette kapitel vil se på iranernes syn på Arthur Christensen, og i den forbindelse vil jeg forsøge at give en kort skitse af Iran og de ideologiske strømninger, som fandtes i landet i 1929. De personer, Arthur Christensen mødte, og de begivenheder, som han oplevede på sin rejse, vil være den styrende faktor for kapitlets emnevalg. Der er tale om umiddelbart meget personlige oplevelser, som dog vil vise sig at være koncentreret om emner, som var centrale for den iranske elites selvopfattelse. Kapitlet slutter af med Arthur Christensens egen holdning til det, han oplevede. Men allerførst vil Arthur Christensens personlige forventninger og den overraskende modtagelse, han får i Tehran, blive ridset op.

Arthur Christensens forventninger til rejsen

Arthur Christensen skrev i et tilbageblik fra 1940erne på en selvbiografi, der aldrig senere er blevet udgivet, at hans eget mål med rejsen i 1929 først og fremmest var endnu engang at få mulighed for at udforske nogle af landets mange dialekter, og derudover ville han ved selvsyn se de forandringer, der var sket med landet efter Reza Shah Pahlavi's endelige magtovertagelse i 1925.¹⁴⁴

En andet sted på et lap papir skrevet kort før hans afrejse i 1929, har han ligeledes nedfældet målene med rejsen.¹⁴⁵ Sprog- og dialektundersøgelserne står også øverst her og har derfor sandsynligvis været prioriteret højest. Derefter har han skrevet en lang række punkter, som mere har karakter af antropologiske studier end filologiske. Han har således noteret:

¹⁴⁴ Arthur Christensen. "Upubliceret selvbiografi fra 1940erne" s. 1 UTILG. 578 II. 2, Haa. K.B.

¹⁴⁵ Arthur Christensen. "Persienlisten 1929" UTILG. 578. II. 1. b, Haa. K.B. Arthur Christensen har noteret to kolonner med en lang række punkter henholdsvis under overskriften "Persien" og overskriften "Medtaget." Punkterne under Persien er Arthur Christensens mål med rejsen, og Medtaget er det, som han skulle have med især ordbøger og grammatikker. Denne "Persien-liste" er interessant, da den sandsynligvis er skrevet kort før hans afrejse og derfor mere udførlig og mindre selektiv end hans ovenfor refererede selvbiografiske kladde fra 1940erne.

“lade udarbejde Stykker med Enkelthverv vedrørende: Barnefødsler og Navngivning; æ.g. nyere Navnesystem; Barnets Indtrædelse i den voksne Kreds; Forlovelse og Ægteskab, Bryllup, Æren, osv.; Død og Begravelse.”

Jeg mener at disse spørgsmål antyder, at Arthur Christensen troede, at han skulle ned til et præ-modernet og traditionelt samfund. Arthur Christensen fik givetvis svar på ovenstående spørgsmål, men han skrev aldrig om dem, for der var noget meget større og meget mere spændende, der var gået op for ham, og det var, at “Persien for tiden står i forvandlingens Tegn.”¹⁴⁶ Det var derfor nogle helt andre spørgsmål, han kom til at finde relevante at stille. Men de ovennævnte spørgsmål har givetvis passet ind i det billede, Arthur Christensen havde af Iran, inden han genså det i 1929.

Arthur Christensen - den populære orientalist

Ved Arthur Christensens ankomst til Tehran skrev det iranske dagblad *Setare-e Jahan* en forsideartikel, som blandt andet lød:

“I disse dage ankommer to berømte europæiske Iran-specialister til Irans hovedstad. Den ene er englænderen Denison Roos,¹⁴⁷ og den anden er professor Arthur Christensen fra Danmark. Disse to ærede personer er ikke de eneste, der føler en stor hengivenhed over for Iran. De har også landsmænd, der i forhold til Irans litteratur og nationen som sådan har ydet Iran en bemærkelsesværdig stor tjeneste. Det er nok at nævne berømthederne: Englænderen Brown og danskeren Westergaard. De to ærede gæster, Christensen og Roos har tidligere besøgt Tehran, og i dag er de kommet for anden gang for med nyt venskab og den nyeste forskning at sammenligne det nye med det gamle Iran.”¹⁴⁸

Efter at Arthur Christensen havde opholdt sig i Tehran en lille uge, blev han inviteret hjem til Prins Arfa.¹⁴⁹ Kontakten mellem Arthur Christensen og Prins Arfa havde hr. Suenson sørget for, Hr. Suenson

¹⁴⁶ Arthur Christensen: *Det gamle og det nye Persien*. s. 195 København 1930

¹⁴⁷ Denison Roos var kunsthistoriker.

¹⁴⁸ *Setare-e Jahan* 20/3 1929 / 11 farvardin 1308. Oversat med hjælp fra F.Vahman.

¹⁴⁹ Prins Arfa (tidligere; Arfa'-od-dowleh) var i en periode den iranske gesandt i de skandinaviske lande. Han udgav desuden digtsamlinger under digternavnet Dânes. Se Arthur Christensen: *Kulturskitser fra Iran*. s. 54. København 1937

var dansker og bosiddende i Tehran og desuden direktør for Dansk Iransk Autobusselskab, som Arthur Christensen var medejer af.¹⁵⁰ Det var ved denne lejlighed, at Arthur Christensen for første gang fik nys om hvilket påstyr, der senere skulle komme om hans person, og han skrev i sin upublicerede dagbog:

“Prins Arfa meddelte mig om, at persiske Blade alle for nogen Tid siden havde skrevet Notitser om min forestaaende Ankomst. Hvad der forundrede mig...Formodentlig stammede Notitsen fra hr. Suenson. Excellencen (Prins Arfa) bemærkede med Tilfredshed, at de persiske Journalister begyndte at komme godt med.”¹⁵¹ (Parentes tilføjet)

Disse små avisnotitser satte en sand lavine af invitationer i gang. Arthur Christensen blev fra nu af indbudt til den ene ministers palæ efter det andet, og diverse forfattere og kulturpersonligheder opsøgte ham på hans hotel. Et par dage efter ankomsten skrev Arthur Christensen om sit første besøg hos undervisningsministeren:

“Vi begiver os alle 4 til Undervisningsministerens Palæ, der ligger lige indenfor Volden, nærmere Ala-daula, smuk Bygning (men naturligvis slet vedligeholdet) i en smuk Have, vises ind i en Stue på første Sal, hvorfra prægtig Udsigt til Bjærgene. Undervisningsministeren er i Parlamentet, men vil strax komme. Først kommer Sir Denison Ross, der bor hos Ministeren. Efter en kort samtale gaar Sir D. der har Gæster eller venter Gæster. Lidt efter kommer Ministeren, der modtager mig med overstrømmende Elskværdighed. “Vous avez rendu de grand services à la Perse.” Alle Persere kender og skatter dit Virke. Franskkyndige Persere kender alle din Emp. der Sas.¹⁵² og naar din Mujtaba’s¹⁵³ oversættelse er færdig, vil din Bog være alle Perseres Eje. Ministeren beklager, at han ikke strax lod erfare min Ankomst til Persien for strax at kunne besøge mig og lover mig alle Faciliteter En ung franskkyndig

¹⁵⁰ Arthur Christensen havde udover det videnskabelige også en handels interesse i sin rejse i 1929. Han havde fået en 15 årig statskoncession på drift af byomnibusser i Tehran. Meget af hans upublicerede rejsedagbog fra 1929 handler om disse busser, der køre galt, og som skal repareres. og som de skal finde garager til. Og ind imellem minder Hr Suenson Arthur Christensen om at benytte sig af sine gode kontakter. “Iran - dansk Autobus Co. A/S” bliver dog ikke nogen økonomisk gevinst for Arthur Christensen. Se. Arthur Christensen. Ny kgl. saml. 2688, 2°. 4. c. Haa. K.B. og Arthur Christensen: Det gamle og det nye Persien s. 6-7 København 1930

¹⁵¹ Arthur Christensen. “Upuliceret rejsedagbog fra 1929” s. 54 UTILG. 578. II. 3b. Haa. K.B.

¹⁵² Arthur Christensen: *L’empire des Sassanides, le peuple, l’etat, la cour* 1907 og genoptrykt i 1927

¹⁵³ tolk, oversætter

Perser Falsafi er ved at oversætte min bog om Mazdak.¹⁵⁴ Af min “premier homm.”¹⁵⁵ har Mujtaba oversat kapitlet om Sadak-festen, men det er ikke trykt endnu. Alle interesserer sig for Sasaniderne. Vil jeg være venlig at holde en eller flere Konferencer i Undervisningsministerens Foredragsal om Sasanidetiden? Jeg lover det. Te og Cigaretter. Ministeren er helt europæiseret, gør Indtryk af at følge ret godt med i europæisk Forskning.”¹⁵⁶

Få dage efter blev Arthur Christensen inviteret til et foredrag i undervisningsministerens sal. Han ville tage plads på en stol i anden række, men i det samme kom Abdolhossein Teimurtash, hofministeren, og han noterede senere lettere forbavset i sin dagbog:

“Persiens mægtigste Mand for Tiden, næst efter Shahen, (kom) hen til mig og førte mig hen til en anden Lænestol ved sin højre Side, hilste mig med megen smigrende Ord. På hans anden side anbragtes hr og fru Godard¹⁵⁷ der netop var ankommet. Te og Kage.”¹⁵⁸(Parentes tilføjet)

I dagene efter forsøgte Arthur Christensen forgæves at få fred til at arbejde med et foredrag, han havde lovet at holde, men det ene besøg afløste det næste, og ofte måtte han skyldbetyngt ringe afbud, fordi der var opstået dobbeltarrangementer, når højtstående personer, man ikke kunne afslå, inviterede i sidste øjeblik: “Det var til at blive Skørhovedet af.”¹⁵⁹ Andre orientaler var lige så feterede, og ved et selskab i ‘Club Iran’, hvor der i øvrigt blev serveret “spiritosa,”¹⁶⁰ trak Arthur Christensen og Denison Ross sig tilbage i et hjørne. Ross betroede ham, at han under sit ophold havde været optaget uafbrudt og havde måtte udfærdige sit foredrag fra kl. 5-7 om morgen blot for at få ro.¹⁶¹

Hr. Suensons oplevelser af persernes begejstring for Arthur Christensen gav han videre til *Berlingske Tidende* under overskriften: “Persiens Hyldest til en dansk Videnskabsmand. Professor Arthur

¹⁵⁴ Arthur Christensen: “Le règne du roi Kawadh I et le communisme mazdakite” *Vid. Selsk. Histor.-filolog. Medd.* IX, 6. Cf. Nr. 223. (1925)

¹⁵⁵ Arthur Christensen: “Le premier homme et le premier roi dans l’histoire légendaire des Iraniens” *Archives d’Études Orientales*. Vol.14. Stockholm (1917)

¹⁵⁶ Arthur Christensen: “Upubliceret rejsedagbog fra 1929” s. 61 UTILG. 578. II. 3b. Haa. K.B

¹⁵⁷ Andre Godard var arkæolog og på et tidspunkt direktør for forvaltningen af de arkæologiske udgravninger i Iran.

¹⁵⁸ Arthur Christensen: “Upubliceret rejsedagbog fra 1929” s. 65 UTILG. 578. II. 3b. Haa. K.B.

¹⁵⁹ Arthur Christensen: “Upubliceret rejsedagbog fra 1929” s. 67 UTILG. 578. II. 3b. Haa. K.B.

¹⁶⁰ Arthur Christensen: “Upubliceret rejsedagbog fra 1929” s. 67 UTILG. 578. II. 3b. Haa. K.B

¹⁶¹ Arthur Christensen: “Upubliceret rejsedagbog fra 1929” s. 67 UTILG. 578. II. 3b. Haa. K.B

Christensen i Tehran”, hvor han ligeledes længere nede i artiklen skrev: “Efter Professor Brownes¹⁶² Død er Professor Arthur Christensen blandt alle Orientalister den, hvis Navn er mest kendt og højest skattet i Persien”¹⁶³ Og ligeledes ved en senere lejlighed skrev hr. Suenson i samme begejstrede tone:

“Som Europæer er jeg stadig saa heldig, at jeg ogsaa har faaet Indbydelse til Festbanketten hos Shahen om Aftenen, hvor alle Ministre, Diplomater samt Europæere af Society er indbudt..... Indbydelsen lyder kl.10 og præcis 5 Minutter før kører vor berømte Landsmand, den kendte Filolog, den af alle Persere forgudede Professor Arthur Christensen, der netop befinder sig paa Besøg i Teheran, op for Døren for at hente mig....”¹⁶⁴

Denne enorme interesse for Arthur Christensen og for hans publikationer skyldtes især hans arbejde med det præ-islamiske Sasanidedynasti. Hans bog om sasaniderne *L’empire des Sasanides, le peuple, l’etat, la cour* udkom først endeligt på persisk i 1938, men da Arthur Christensens fra begyndelsen havde skrevet på fransk, var sprogbarrieren mindre, idet mange iranere fra de bedre sociale lag læste og talte fransk. Den viden, som Arthur Christensen og andre vestlige orientaler havde indsamlet om det gamle præ-islamiske Iran, var af allerhøjeste værdi for det nye Pahlavi dynasti.

Reza Shah Pahlavi og ideen om en samlet iransk nation

Da Arthur Christensen besøgte landet i 1929, havde Reza Shah Pahlavi ikke siddet på magten i mere end fem år. Reza Shah Pahlavi havde foretaget et statskup i 1921, hvor han efterfølgende var blevet udnævnt som krigsminister, men havde først i 1925 udnævnt sig selv til konge og stifter af det nye Pahlavi-dynasti. Inden Reza Shah kom til magten, var der groet en almen utilfredshed frem i befolkningen. Man var skuffet over den konstitutionelle revolutionsbevægelses (1905-1908) manglende evne til at implementere sociale og økonomiske reformer, som især skyldtes manglen på en udøvende magt, en belastende arv, den konstitutionelle revolutionsbevægelse havde overtaget fra det tidligere

¹⁶² Edward Brown (1862-1926) var en engelsk iranist.

¹⁶³ Et avisudklip som desværre ikke er dateret. Arthur Christensen. “Avisudklip” Ny kgl. saml. 2688, 2°. III. kpsl. 79, Haa. K.B.

¹⁶⁴ Endnu et avisudklip som desværre ikke er dateret. Arthur Christensen. “Avisudklip” Ny kgl. saml. 2688, 2°. III. kpsl. 79, Haa. K.B.

Qadjar-dynasti.¹⁶⁵ Utilfredsheden med den konstitutionelle revolutions ledelse, hvor den ene regering afløste den anden i et kaotisk virvar, betød, at der kom et skift fra et idealistisk håb om økonomisk fremgang, politisk frihed og social retfærdighed til et mere specifikt og pragmatisk program, som støttede etableringen af en stærk statsmagt.¹⁶⁶ Denne pragmatisme var hjulpet frem af en anden afgørende faktor. Russiske tropper var i 1915 gået ind i landet i nord og året efter var engelske tropper gået ind i syd. Den kommunistiske revolution i Rusland i 1917 havde sat sine spor i Nordiran, og der var opstået kommunistisk inspirerede oprørsbevægelser blandt befolkningen i Gilan og Azarbajdjan. Faren for, at kommunismen skulle brede sig, fik de magtfulde partier i landet til at stå sammen: den ikke-socialistiske iranske regering, briterne og kleresiet støttede nu ideen om en stærk centralt styret stat.¹⁶⁷ Reza Shah med hæren som den samlende og centrale faktor blev den mand, man pegede på.

I hovedtræk søgte Reza Shah i vestlige forbilleder; en samlet nation med en stærk centralmagt, national suverænitæt, teknologisk og økonomisk fremgang, sekularisering af samfundet og kvindernes emancipation. Men hver enkelt af disse punkter, mente han, skulle udformes i en iransk model, hvilket betød, at det blev udfærdiget sådan, som Reza Shah og hans regering mente ville være bedst for landet. F.eks. valgte man demokrati og individuelle rettigheder fra.¹⁶⁸

Uanset Reza Shahs diktatoriske styreform, så havde landet oplevet en vældig fremgang, som blandt andet aftvang Arthur Christensen respekt:

“De Resultater, som allerede er naaet i Løbet af det korte Spand af Aar, der er gaaet siden den nye Reformperiodes Begyndelse, maa aftvinge Respekt. Men med alt dette staar der saare meget tilbage, inden Persien kommer nogenlunde paa Højde med Europa i moderne Udvikling. Risa Shah har maattet begynde næsten paa bar Bund, maattet skabe de fornødne militære Magtmidler til at sikre Genrejsningsarbejdets rolige Fremadskriden, dernæst de finansielle Midler, der var nødvendige, for at Uafhængigheden af Udlandet kunde hævdes, og saa skulde der bygges op paa én Gang paa alle

¹⁶⁵ Abrahamian, E.: *Iran between two Revolutions*. kap.1 Princeton 1982

¹⁶⁶ Paidar, Parvin: *Women and the political process in twentieth-century Iran* s. 78 Cambridge 1995

¹⁶⁷ Paidar, Parvin: *Women and the political process in twentieth-century Iran*. s. 79 Cambridge 1995

¹⁶⁸ Paidar, Parvin: *Women and the political process in twentieth-century Iran*. s. 81-82 Cambridge 1995

Omraader af Folkets politiske, økonomiske, materielle og moralske Liv. Opgaven er uhyre stor, og det vilde være uretfærdigt at fæste Blikket ved alt det, der endnu mangler.”¹⁶⁹

Ideologisk så Reza Shah ligesom samtidens nationalromantikere den præ-islamiske fortid som en autentisk persisk fortid, der kunne binde det nulevende iranske folk sammen i en entydig samlet nation. En historieforståelse, der underkendte landets multietniske og multisproglige karakter.¹⁷⁰ Foruden persisk taltes der syv andre iranske sprog, baluchi, kurdisk osv. Derudover taltes der et utal af dialekter og desuden arabisk og tyrkisk. Men dette kulturelt og religiøst mangesidede land blev af Reza Shah og af nationalromantikerne fremstillet som en enhedskultur, hvor den nationale fællesidentitet var den pan-persiske.¹⁷¹

Litteraturhistorikeren Joya Blondel Saad skriver, at lige siden man i Iran fik ideen om en samlet iransk nation, har de mange forskellige kulturer og dette utal af sprog skabt problemer både politisk og socialt, fordi man i overensstemmelse med en af nationalromantikkens grundideer mente, at der var et sammenfald mellem de politiske og de kulturelle grænser. Hvad der bestemt ikke var (eller er) tilfældet med Iran.¹⁷²

Modernitetens og nationalromantikkens mænd.

De iranere, som Arthur Christensen blev budt velkommen af i 1929, var nogle af landets mest indflydelsesrige mænd. De tilhørte en kreds, som bestod af mange politiske fraktioner lige fra kommunister over (Social)demokrater til støtter for et oplyst enevælde, men overordnet havde de det til fælles, at de var en del af den nationalromantiske bølge, som især efter første verdenskrig havde fået tag i den iranske befolkning. De var således nationalister, og derudover var de modernister og fortalere for en modernisering af Iran med Europa som forbillede.¹⁷³ Af indflydelsesrige personer, som Arthur Christensen mødte, kan nævnes premierminister Mehdi Qoli Hedayat, udenrigsminister Farzine, som

¹⁶⁹ Arthur Christensen: *Det gamle og det nye Persien*. s. 183-184 København 1930

¹⁷⁰ Tapper, Richard: *Frontier nomads of Iran*. s. 283. Cambridge 1997

¹⁷¹ Saad, Joya Blondel : *The Image of Arabs in Modern Persian Literature*. s. 5-6 New York 1996

¹⁷² Saad, Joya Blondel : *The Image of Arabs in Modern Persian Literature*. s. 5-6 New York 1996

¹⁷³ Katouzian, Homa: *Sadeq Hedayat* s. 5. London 1999

senere blev finansminister, undervisningsminister Karakuzlu, samt den førortalte og yderst magtfulde hofminister Abdolhossein Taimurtash. Derudover mødte han blandt andre forfatteren Said Nafisi, historikeren Mohammad A. Qazvini og professoren og politikeren Rezazadeh-Shafaq. Disse indflydelsesrige mænd havde alle været i berøring med Vesten, og de fleste var uddannet i Europa, hvilket ikke var nyt. Siden slutningen af 1800-tallet havde det været landets officielle politik at sende overklassens sønner til Europa for at studere. I begyndelsen af 1900-tallet blev studenterne overvejende sendt til Belgien, Tyskland og Frankrig. Rusland var blevet kommunistisk, USA var for fjernt og ukendt, og adgang til England var blevet kompliceret af udenrigspolitiske gnidninger.¹⁷⁴ Denne intelligentsia har historikere tillagt stor betydning for Iran's nyere historie, da man har ment, at de var de primære iranske importører af den europæiske nationalisme og modernisme.¹⁷⁵ I det efterfølgende vil jeg kalde denne intelligentsia for de nationalromantiske eller modernisterne, fordi jeg mener, det netop var disse to ideologier de havde tilfælles mere end det, at de var blevet uddannet i Vesten.

Nationalromantikken og den præ-islamiske fortid.

De nationalromantiske iranere så tilbage på den præ-islamiske fortid med megen nostalgi. De så den præ-islamiske fortid som en autentisk iransk fortid, og især sasanidernes storhed så de tilbage på med megen vemod.

Det sasanidiske rige havde eksisteret fra år 224 til sit endelige fald i år 651, og i sine velmagtsdage havde det strakt sig fra Middelhavet i vest til Pakistan i øst. I sine gode perioder havde riget været meget velorganiseret omkring en central statsmagt, som formåede at opbygge en infrastruktur og en landbrugssektor, hvis dyrkede landareal i udstrækning ikke er overgået før eller siden.¹⁷⁶ Zarathustrismen var statsreligionen. Senere under det arabisk/islamiske herredømme led

¹⁷⁴ Katouzian, Homa: *Sadeq Hedayat* s.31-32. London 1999

¹⁷⁵ Problemet med at tillægge denne gruppe med deres vestlige uddannelser så megen indflydelse er, at man dermed let kommer til at se den modernistiske og nationale iranske opblomstring udelukkende som et resultat af iranernes møde med Vesten. Iransk modernitet og nationalisme bliver på den måde set som en europæisk importvare, der lidt efter lidt transformerer det traditionsbundne Iran ind i en moderne tidsalder. I den forbindelse er de tanker historikeren Tavakoli-Targhi gør sig interessante, fordi han netop sætter spørgsmålstegn ved modernitet og nationalisme som noget eksklusivt og unikt europæisk. I stedet for mener han, at modernitet skal ses som et produkt af et globalt netværk af magt og viden, som opstod i det 16. århundrede. Tavakoli-Targhi, M.: "Modernity, Heterotopia, and Homeless Texts" s. 3. *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*. vol. XVIII No. 2. 1998.

¹⁷⁶ Hjerrild, Bodil: "Iran, Sasanidene" s. 474-475 *Den Store Danske Encyklopædi* bd. 9 København 1997

zarathustrismen en kummerlig skæbne. Iranerne omvendte sig hurtigt til islam, og de fleste af de få standhaftige zarathustrier gik i landflygtighed og bosatte sig i Bombay i Indien. De iransk/indiske zarathustriske efterkommere i Bombay fik senere en afgørende ideologisk betydning for netop den iranske nationale opblomstring i 1920erne.¹⁷⁷ Kongerne fra sasanidetiden er blevet højt berømmet, nogle gange for deres udsvævende luksus liv ved hoffet, andre gange for deres gode statsmandskundskaber.¹⁷⁸

Det 20. århundredes iranske nationalromantikere så denne tid som en "Iran-tid", hvor det ægte persiske havde eksisteret, de glorificerede perioden og romantiserede den ofte til det ukendelige. Ali Akhundzadeh (1812-1878), en af de tidlige repræsentanter for den nationale modernisme skrev, således om den nærmest paradislignende præ-islamiske fortid:

"The people, living under the protection of (the ancient king-emperor's) rule enjoyed celestial blessings, and lived in comfort and dignity. There was neither poverty nor begging. The people were free in their own country and respected in foreign lands."¹⁷⁹

At se tiden før islam som landets "oplyste tid" havde vendt op og ned på det tidligere altdominerende islamiske historiesyn, hvor man netop havde anset den præ-islamiske fortid for at være en uciviliseret tid (*jahiliyah*). Hvorimod tiden efter var blevet betragtet som den civiliserede islamiske.¹⁸⁰

Det efterlevelsseværdige var for modernisterne det, de forstod som europæisk. Modernisterne identificerede sig med Vesten og de mente, at det var den vej iranerne skulle gå, netop, som de sagde, fordi Europas kultur oprindelig var iransk.¹⁸¹ Denne forestilling om den old-iranske kultur som en

¹⁷⁷ Zarathustrierne var i slutningen af 1800-tallet og i begyndelsen af 1900-tallet bl.a. forgangsmændene for udgivelsen af en lang række nationalromantiske værker, der netop dyrkede den præ-islamiske fortid. Se i øvrigt: Tavakoli-Targhi, M.: "Modernity, Heterotopia, and Homeless Texts" *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*. vol. XVIII No. 2. (1998)

¹⁷⁷ Hjerrild, Bodil: "Iran, Sasanidene" s. 474-475 *Den Store Danske Encyklopædi* bd. 9 København 1997

¹⁷⁸ Se f.eks. Arthur Christensen: *Det gamle og det nye Persien*. s. 50 København 1930

¹⁷⁹ Som citeret hos Katouzian, H.: *Sadeq Hedayat* s. 6 London 1991.

¹⁸⁰ Tavakoli-Targhi, M.: "Refashioning Iran: Language and Culture During the Constitutional Revolution" s. 80-82 *Iranian Studies*. vol. 23 No.1-4. (1990)

¹⁸¹ Tavakoli-Targhi, M.: "Refashioning Iran: Language and Culture During the Constitutional Revolution" s. 83 *Iranian Studies*. vol. 23 No.1-4. (1990)

europæisk forhistorisk ur-kultur var den selv samme tankegang, som lå til grund for megen europæisk forskning.¹⁸² Ideen byggede på opdagelsen af det indo-europæiske sproglægtskab, som her ikke kun blev betragtet som et sprog men også et raceslægtskab. F.eks. argumenterede den iranske modernist Kermani for, at franskmændene og iranerne var “to nationer, som var født af den samme fader og moder.”¹⁸³ Franskmændene i vest havde opnået fremgang og lykke, iranerne i øst havde derimod oplevet nedgang og dekadence, hvilket skyldtes arabisk og islamisk indflydelse, der havde forårsaget, at iranerne havde mistet deres evner til at tænke og arbejde etisk, rationelt og videnskabeligt. Ideen muliggjorde, at modernisterne kunne efterstræbe det europæiske uden at miste de nationale rødder eller føle sig som rene imitatorer eller “paris-tilbedere.”¹⁸⁴

Nationalromantikken og sasanidernes fald

Ifølge den nationalromantiske tankegang var sasanidernes nederlag til araberne og den efterfølgende islamisering iranernes historiske åg både kulturelt, socialt, økonomisk og politisk. De betragtede det som ikke mindre end årsagen til det nuværende Irans tilbagestående.¹⁸⁵ De så dette nederlag som en national tragedie, som havde haft en fundamental ødelæggende betydning for den iranske nationalidentitet.¹⁸⁶ Ali Akhundzadeh skrev nærmest depressivt om sasanidernes nederlag til araberne:

“Whither that glory, that power, that happiness. (dvs. den præ-islamiske tid) Naked and hungry Arabs have made you (Iran) wretched for a thousand, two hundred and eighty years. The land is in ruins, the

¹⁸² Keddie, N. “Introduction” s. v. *Iranian Studies* vol. xx no.2-4, (1987)

¹⁸³ Tavakoli-Targhi, M.: “Refashioning Iran: Language and Culture During the Constitutional Revolution” s. 83 *Iranian Studies*. vol. 23 No.1-4. 1990

¹⁸⁴ Tavakoli Tavakoli-Targhi, M.: “Refashioning Iran: Language and Culture During the Constitutional Revolution” s. 100 *Iranian Studies*. vol. 23 No.1-4. 1990

¹⁸⁵ Tavakoli-Targhi, M.: “Refashioning Iran: Language and Culture During the Constitutional Revolution” s. 77 *Iranian Studies*. vol. 23 No.1-4. (1990)

¹⁸⁶ Dette depressive syn på virkningerne af det sasanidiske riges fald finder man ikke hos de vestlige orientaler. For Arthur Christensen og Brown (Se Brown, E.G.: *Literary history of Persia*. s. 251-252 og 208. Cambridge 1977) var det sasanidiske nederlag kun et forbigående nederlag. Og Abbasidekalifatet, det andet dynasti efter arabernes erobring var således allerede “en Genoplivelse af sasanideriget i islamisk Forklædning.” Arthur Christensen: *Det gamle og det nye Persien*. s.53 København 1930 Et syn på historien som man også finder hos yngre historikere, bl.a. Torben Hansen som skriver “Islam havde erobret Iran. På længere sigt viste det sig dog at det faktisk var Iran der havde opslugt islam.” Hansen, T.: *Islams mangfoldighed* s. 46 Århus 1989. Derved kommer det sasanidiske fald i mange vestlige forskeres fremstillinger til at fremstå som et ikke-fald.

people are ignorant, unaware of world civilisation, and deprived of the blessing of freedom.”¹⁸⁷
(parentes tilføjet)

Den meget anti-arabiske holdning, der ofte kom til udtryk i forbindelse med det sasanidiske riges fald, var til dels inspireret af europæiske raceteorier. To skrifter, der fik uhyre megen omtale og interesse både i de franske og i de iranske ledende kulturkredse, var den franske orientalist Comte Arthur de Gobineau's bøger, *Essai sur L'inégalité des races humaines* (1853-55) og *Renaissance* (1877), hvis populistiske hovedbudskab var en glorificering af den ariske race og en nedgørelse af den semitiske.¹⁸⁸ Et budskab, som i mange år frem blev brugt, mere eller mindre eksplicit, til at identificere den iranske nation i forhold til dets naboer.¹⁸⁹ Den berømte iranske forfatter Sadeq Hedayat skrev således om iranerne og deres naboer:

“No, the Iranian race will not die. We are the same ones that for long years were under the invasion of the Greeks and the Partians and in the end, we raised our heads. Their language, manners and customs did not suit us. How so, then, with these brutal, naked, barefooted Arabs who have nothing of their own except a long tongue and a sword.”¹⁹⁰

Problematisk for iranernes egen selvforståelse blev islam i nationalisternes øjne betragtet som essentielt arabisk og dermed som uciviliseret og fremmed. Islam blev for modernisterne selve årsagen til Irans svaghed og dekadence.¹⁹¹ I nedenstående citat sammenholder f.eks. en af Sadeq Hedayats romanfigurer det islamiske, det arabiske og det uciviliserede på denne måde:

“What religion, what nonsense? Is Islam anything but looting and killing?... You have to be a Muslim and live according to the book of Best Filths, or you'll be killed. This is the whole logic of Islam, i.e. the sharp sword, and the begging bowl.”¹⁹²

¹⁸⁷ Katouzian, Homa: *Sadeq Hedayat* s. 6 London 1991

¹⁸⁸ Saad, Joya Blondel: *The image of Arabs in modern Persien Literature*. s. 9 New York 1996

¹⁸⁹ Saad, Joya Blondel: *The image of Arabs in modern Persien Literature*. s. 8-10 New York 1996

¹⁹⁰ Som citeret hos: Saad, Joya Blondel: *The image of Arabs in modern Persien Literature*. s. 38 New York 1996

¹⁹¹ Saad, Joya Blondel: *The image of Arabs in modern Persien Literature*. s. 134-135 New York 1996

¹⁹² Som citeret hos: Katouzian, Homa: *Sadeq Hedayat* s. 79 London 1991

Derfor blev man også meget optaget af at genopdage og genoplive zarathustrismen. Jo før man fik rensset det islamiske, og dermed det arabiske, væk jo bedre. Iranernes redning lå i deres race. Det var i kraft af generne, at landet kunne udvikle sig til et Frankrig eller et Tyskland. I kraft af disse gener kunne de genopvække det ariske og genopbygge landet med Europa som forbillede, som det nu var videnskabeligt bevist, at de var i familie med.¹⁹³ Der kan argumenteres for at den iranske nationalromantiske opblomstring, var en blanding af Mussolinis storhedsvanvid med baggrund i romerriget og Hitlers racistiske forestillinger om den ædle ariske race. Iranerne havde mulighed for at spille på begge strenge.

Alfabetet

Med nederlaget til araberne indførtes foruden islam også det arabiske alfabet. Da Arthur Christensen, som tidligere nævnt, var på besøg hos Prins Arfa, var det også netop dette emne der blev diskuteret:

“Jeg spurgte Prinsen, hvorledes det forholdt sig med planerne om Antagelse af det latinske Alfabet, hvorom jeg havde hørt tale. Dette gav prinsen Anledningen til en længere Beretning om, hvorledes arbejdet for denne sag skred frem..... “Nu var sagen i gang og vilde før eller senere sejre i Persien, men endnu var Perserne ikke modne dertil” ”¹⁹⁴

Diskussionen om alfabetet var tæt knyttet til den nationalromantiske diskurs om at genopdage den præ-islamiske historie. Og i dette tankeunivers var det nødvendigt at genskabe det persiske sprog som et ikke-islamisk/ikke-arabisk sprog. En udrensning af det arabiske fra det persiske sprog var af meget stor betydning for disse modernister, da de mente at sproget i overensstemmelse med en af nationalromantikens grundideer var selve essensen af folkeånden. Sproget var identitetsskabende og stedet for kultur og hukommelse. De argumenterede for det bagstæberiske ved at beholde det arabiske alfabet, da det ikke var muligt at oversætte eller forstå europæisk videnskabeligt arbejde, så længe det arabiske alfabet blev benyttet.¹⁹⁵

¹⁹³ Saad, Joya Blondel: *The image of Arabs in modern Persien Literature*. s. 134 New York 1996

¹⁹⁴ Arthur Christensen. “Upubliceret rejsedagbog 1929” s. 54 UTILG. 578. II. 3b. Haa. K.B

¹⁹⁵ Tavakoli -Targhi, M.: *Refashioning Iran: Language and Culture During the Constitutional Revolution*” s. 91-93 *Iranian Studies* Vol. XXIII, No 1-4 (1990)

Dette politiske og ideologiske spændingsfelt var Arthur Christensen ikke bange for at gå ind i. Og det foredrag, som han havde lovet undervisningsministeren, kom således også til at handle om alfabetspørgsmålet. Arthur Christensen begyndte sin tale med, at han gerne ville udtrykke sin mening i debatten dog uden at opmuntre til hverken det ene eller det andet. Han ville så at sige lægge fakta på bordet, for at tilhøreren selv kunne danne sig sin mening. Efter en lang række overvejelser af ren teknisk karakter kom han ind på de mange kulturelle konsekvenser ved et alfabetiskifte, og i den forbindelse sammenlignede han med Tyrkiet, som året forinden havde skiftet det arabiske ud med det latinske alfabet, og han advarede:

“Iranere og tyrkere er ikke ens, tyrkerne har aldrig været en litterær nation og har ingen litterære værker af betydning. Men iranerne har en storslået klassisk litteratur. Og nogle af de iranske digtere er at betragte som nogle af verdens bedste.”¹⁹⁶

Her pegede Arthur Christensen på et meget centralt problem for de iranske nationalromantikere, der netop anså den klassiske iranske litteratur (ca. år 1000-1500) for at være en af grundpillerne i den nationale iranske identitet. Hvis man udskiftede alfabetet, argumenterede Arthur Christensen, ville man afskære den brede befolkning fra den nationale litteratur og “kendskabet til persisk litteratur og persisk poesi vil blive begrænset til et fåtal af forskere.”¹⁹⁷ En ubehagelig tanke for en nationalromantiker, da folket netop gav retten til nationen. Og han fortsatte sin argumentation i fuld overensstemmelse med den iranske nationalromantiske diskurs. Han påpegede, at det sasanidiske sprog pahlavi forsvandt, dengang araberne havde erobret landet, fordi iranerne var begyndt at skrive med arabiske bogstaver “og i dag er Pahlavi og Persisk som to fremmede sprog overfor hinanden.”¹⁹⁸ Underforstået at den samme fremmedgørelse over for den nationale arv kunne ske igen. Ved at skifte til latinske bogstaver ville man derudover iflg. Arthur Christensen også afskære iranerne fra den arabiske indflydelse, og derfor ville man “kunne forvente et skifte i religiøs så vel som i traditionel henseende.”¹⁹⁹ Hvilket i en iransk nationalromantisk kontekst ville være at regne som et plus for den iranske kultur. Arthur Christensen

¹⁹⁶ *Setare-ye-Djehane* den 6.sep. 1929 (forsiden) oversat fra persisk med hjælp fra lektor Feridun Vahman.

¹⁹⁷ *Setare-ye-Djehane* den 6.sep. 1929

¹⁹⁸ *Setare-ye-Djehane* den 6.sep. 1929

¹⁹⁹ *Setare-ye-Djehane* den 6.sep. 1929

udtrykte ikke direkte, at det ville være en fordel, sandsynligvis fordi budskabet var så evident for denne kreds af tilhørere og ikke mindst for foredragsholderen selv. Han sluttede sin tale advarende af med, at et evt. alfabetkifte sandsynligvis i fremtiden ville betyde en ny “gylden”²⁰⁰ periode for den persiske litteratur, men:

“afstanden fra i dag til denne nye (gyldne) tid vil være en lang og ufrugtbar periode, og den nulevende generation vil aldrig komme til at opleve den nye tid.”²⁰¹ (parentes tilføjet)

Arthur Christensen holdt foredraget på fransk, og det blev senere bragt i landets førende aviser. I avisen *Setare-ye-Djehane* blev hans foredrag, der udkom i sin fulde længde, bragt over tre dage, da det både blev gengivet på fransk og persisk.²⁰² Avisen *Iran* gengav foredraget i persisk oversættelse,²⁰³ og i en anden persisksproget avis fra Bombay *Dur-noma-ya-Iran* blev foredraget ligeledes bragt i en persisk oversættelse.²⁰⁴

Sadeq Rezazade-Shafaq, som oversatte Arthur Christensens foredrag for avisen *Setare-ye-Djehane*, var meget enig i hans argumentation omkring konsekvenserne ved et alfabetkifte og havde derfor en klar interesse i at formidle Arthur Christensens budskab videre. Sadeq Rezazade-Shafaq var professor ved Teherans universitet og senere medlem af senatet. Han var en af de personer, der menes at have haft en afgørende betydning for udfaldet af diskussionen om alfabetet.²⁰⁵ Alfabetsspørgsmålet var så at sige kun toppen af isbjerget. Spørgsmålet var som nævnt tæt forbundet til en langvarig ideologisk diskussion, som stadig bliver ført om en rensning og reformering af det persiske sprog.

Allerede under Qadjarerne havde der eksisteret et sprognævn Majles-e Akademi. Og indtil Reza Shah kom til magten, var der blevet gjort mange forgæves forsøg på at skabe et nyt autoritativt nationalt

²⁰⁰ *Setare-ye-Djehane* den 6.sep. 1929

²⁰¹ *Setare-ye-Djehane* den 6.sep. 1929

²⁰² *Setare-ye-Djehane* den 6, 9, 11 sep. 1929

²⁰³ Arthur Christensen har noteret en lille liste over de artikler der har været om ham i de iranske og indiske aviser, desværre mangler dateringerne. Arthur Christensen. “Bladnotitser og Bladartikler om mig i persiske Blade” UTILG. 578. II. 2 (11) Haa. K.B.

²⁰⁴ Fra aviser som Arthur Christensen må have efterladt. Dem fandt jeg i kælderen på Københavns Universitet (Carsten Niebuhr Instituttets opbevaringsrum).

²⁰⁵ Perry, John R.: “Language Reform in Turkey and Iran” *Int. J. Middle East Stud.* 17 (1985)

sprognævn. Det første sprognævn Reza Shah nedsatte trådte i kraft i 1924. Det var et sprogudvalg der fungerede under krigsministeriet, og dets opgave var at udarbejde nye persiske militæruddtryk. Årsagen skyldtes et akut behov, som var opstået i forbindelse med Reza Shahs militære oprustning, hvor man pludselig stod og manglede dækkende persiske gloser. Dette råd producerede i sin korte eksistensperiode på fire måneder ikke mindre end 300 neologismer (nydannelser) for f.eks. ”bombe”, ”flyvemaskine”, ”flyveplads”, og verber så som: ”at mobilisere”.²⁰⁶ I 1934, kort efter at Reza Shah havde besøgt Tyrkiet og var blevet inspireret af Atatürks radikale sprogpolitik, besluttede han sig for at nedsætte et statsorgan, der skulle koordinere og fremme en sprogreform.

Rådet kom så endelig i 1935 og blev kaldt Farhangestan, ”akademiet”. Farhangestan havde lige fra begyndelsen noget eksklusivt over sig. Det var et råd for de få udvalgte. Det havde sit forbillede i det 300 år gamle franske Académie Française, og lige som dette havde Farhangestan permanente medlemmer. I Académie Française var der 40 ”udødelige medlemmer”²⁰⁷ i Farhangestan var der 41. Arthur Christensen var en af de tre europæiske orientaler, der fik en plads i rådet. De to andre var franskmanden Henri Massé og tjekkoslovakken Jan Rypka, som alle tre var associerede medlemmer. Det er uvist, hvor meget de tre medlemmer har korresponderet med akademiet, og hvor stor deres indflydelse har været, men de har helt givet kunne give rådet videnskabelig prestige. Derudover var de blandt verdens få førende eksperter inden for iransk filologi, og på den baggrund har de været kvalificerede diskussionspartnere. I Farhangestans officielle vedtægter stod, at akademiet skulle arbejde for at:

”Samle ord og termer fra hverdagssprog, foretrække termer, hvor det end var muligt, af persisk herkomst....Rense det persiske sprog for upassende udenlandske ord.....Studere reformerne angående det persiske skriftsystem”²⁰⁸

Farhangestan fik således til opgave at rense det persiske sprog for udenlandske ord, især arabiske, og skabe nye, som skulle være ægte persiske. Til hjælp for dette brugte man tre sprogområder: Dialekterne, ”folkets sprog” samt old- og middelpersisk. Derudover skulle akademiet varetage bredere

²⁰⁶ Jazayeri, M.A.: ”Farhangestan” s. 273 *Encyclopædia Iranica*. vol. IX. New York 1999

²⁰⁷ Perry, John R.: ”Language Reform in Turkey and Iran.” s. 308 *Int. J. Middle East Studies* 17 (1985)

²⁰⁸ Som citeret hos: Jazayeri, M.A.: ”Farhangestan” s. 275 *Encyclopædia Iranica*. vol. IX. New York 1999

kulturelle forpligtigelser så som indsamling af folkesange og folkeminder og støtte udgivelser af iranske oldtids-tekster.²⁰⁹

I dagspressen blev der ført en ivrig debat både af medlemmer fra Farhangestan og af udeforstående. Debataktørerne var overordnet delt i to fløje: en moderat og en puristisk fløj. Puristerne var af den mening, at Persien overhovedet ikke havde brug for nogen fremmedord, især ikke arabiske ord. De mente, at aviserne skulle bestræbe sig på, (1) at benytte et sprog, der var direkte forståeligt for masserne, (2) at benytte en efterligning af Firdausis sprog (Firdausi er en persisk digter fra 900-tallet, som jeg vil vende tilbage til i kapitel fem) og (3) benytte puristernes egne konstruerede “ægte” persiske ord.²¹⁰ Den moderate fløj, som Arthur Christensen og Resazadeh-Shafaq tilhørte, var principielt enig, men mente, at det var en praktisk umulighed, da de assimilerede arabiske låneord var langt mere velkendte hos masserne end de “persiske” ord, puristerne havde udarbejdet.²¹¹ Således ærgrede den moderate Arthur Christensen sig over arabiseringen af det persiske sprog, men valgte alligevel en pragmatisk indstilling:

“En moderat Purisme er vel mulig, og mange Forfattere bestræber sig da ogsaa i vore Dage for at begrænse det arabiske Element saa meget, som det er gørligt. Men desværre har Arabiseringsprocessen allerede tidlig berøvet det persiske Sprog en stor Mængde af det oprindelige Ordforraad, og naar man vil kassere de arabiske Gloser, har man ingen nationale at sætte i Stedet.”

Arthur Christensen trak ligeledes i sin argumentation på den nationalromantiske forestilling om, at det var hos folket og den jævne mand, at det sande nationale sprog kom til udtryk:

“Hele den gamle teologiske, filosofiske, filologiske, grammatiske, naturvidenskabelige, medicinske Terminologi er arabisk. Men ogsaa Talesproget, selv i dets folkeligste Afskygninger, er fyldt med Arabismer, der er gaaet i den Grad ind i Sproget, at de af den ulærde Mand slet ikke føles som Fremmedord.”²¹²

²⁰⁹ Jazayeri, M.A.: “Farhangestan” s. 275 *Encyclopædia Iranica*. vol. IX. New York 1999

²¹⁰ Perry, John R.: “Language Reform in Turkey and Iran.” s. 301 *Int. J. Middle East Studies* 17 1985

²¹¹ Perry, John R.: “Language Reform in Turkey and Iran.” s. 301 *Int. J. Middle East Studies* 17 1985

²¹² Arthur Christensen.: *Kulturskitser fra Iran* s. 48 København 1937

Sprogreformatorerne, moderate som purister, var overbeviste om, at man skulle lede hos den jævne mand. Ligesom også dialekterne kom i højsædet, bondens autentiske sprog. Af samme grund blev studenter fra provinsen opfordret til at indsamle ord hjemme i deres lokale distrikter.²¹³

Den afgørende årsag til, at Rezasadeh-Shafaq vægrede sig ved at udskifte det arabiske alfabet med det latinske, var nationens litterære arv. I 1934 fremførte Rezazadeh-Shafaq således i en artikel, der senere er blevet betragtet som de moderates manifest, den klassiske iranske litteraturs betydning for det iranske folk som hovedargumentet for at bevare det arabiske alfabet.²¹⁴ Det selv samme argument som Arthur Christensen havde fremført i sit foredrag i 1929. Alfabetetspørgsmålet kom således til at stå uløseligt imellem to ideologier, der overlappede hinanden, dels en modernistisk, hvor det arabiske alfabet kom til at fremstå som en hæmsko for udviklingen, og dels en nationalromantisk, som lagde vægt på vigtigheden af at kende sit lands klassiske litteratur.

Denne debat imellem de moderate og puristerne har givetvis været hovedårsagen til at arbejdet i Farhangestan ikke var så effektivt og radikalt, som Reza Shah havde ønsket. Derfor reorganiserede han rådet i 1938. Reza Shah var, som sagt, inspireret af Atatürk og syntes, at det skulle gå hurtigere med at få sproget rensat og få indført det latinske alfabet. Seks nye medlemmer, som alle tilhørte den puristiske fløj, fik nu sæde i akademiet, og tre gamle medlemmer blev fjernet. Arthur Christensen blev siddende.²¹⁵ Men alligevel fik rådet og sprogreformerne aldrig den politiske slagkraft, som det havde i Tyrkiet. Det arabiske alfabet blev ikke udskiftet med det latinske, og der er i dag stadig mange fremmedord - også arabiske - i det persiske sprog. Sproghistorikeren John R. Perry mener, at denne udvikling især skyldes de mange moderat orienterede medlemmer, der havde sæde i Farhangestan.²¹⁶ John R. Perry lægger i sin argumentation ikke vægt på de tre udenlandske medlemmers holdninger. Men jeg mener, at det må have bestyrket den moderate fløj at have en prestigerig videnskabsmand som Arthur Christensen som deres støtte.

²¹³ Jazayeri, M.A.: "Farhangestan" s. 274 *Encyclopædia Iranica*. vol. IX. New York 1999

²¹⁴ Perry, John R.: "Language Reform in Turkey and Iran." s. 300 *Int. J. Middle East Studies* 17 1985

²¹⁵ Jazayeri, M.A.: "Farhangestan" s. 275 *Encyclopædia Iranica*. vol. IX. New York 1999

²¹⁶ Perry, John R.: "Language Reform in Turkey and Iran." s. 307 *Int. J. Middle East Studies* 17 (1985)

Arthur Christensens sasanide-skrift og den iranske nationalromantik

De iranske nationalistes store begejstring for Arthur Christensen, mener jeg, skyldtes, at han sammen med andre orientaler havde givet iranerne deres nationale rødder tilbage. Da retten til et land iflg. den nationalromantiske forestilling, lå hos et bestemt lokaliseret folk, var det af største betydning at identificere dette folk for at kunne drage grænser, politiske såvel som kulturelle, til andre folk. Denne identifikation af det persiske folk bidrog Arthur Christensen til, og i kraft af filologien, historien og arkæologien kunne han følge persernes historie helt tilbage til ur-tiden. Perserne får dermed en lang og ærefuld historie. Specielt får Arthur Christensens værk om sasanidernes historie en meget central placering i den iranske nationalromantiske selvforståelse.²¹⁷

Arthur Christensens; *L'empire des Sassanides, le peuple, l'état, la cour* udkom i 1907. Det blev genoptrykt i 1927 efter længe at have været udsolgt. Udforskningen af Sasanideriget var et stykke arbejde, som Arthur Christensen resten af sin karriere var meget optaget af, og i 1936 kom en langt mere udførlig udgave, *L'Iran sous les Sassanides*, der ligeledes hurtigt blev udsolgt. I 1944 udgav han den endelige udgave, som i mellemtiden fra det oprindelige værk i 1907 var vokset med mere end 400 sider. I 1907-udgaven havde Arthur Christensen beskrevet det sasanidiske riges sociale og administrative struktur. I *L'Iran sous les Sassanides* fra 1944 havde Arthur Christensen sat sig for at udarbejde en fuldstændig fremstilling af sasanidetiden, som kom til at omhandle ikke bare den politiske historie, men også sasanidisk religion, retsvæsen, kunst og videnskab.²¹⁸ Hans værk blev i hans samtid betragtet som et højst selvstændig og epokegørende forskningsarbejde. Det blev det arbejde, som Arthur Christensen blev internationalt berømt for, og hvis forskningsresultater man stadig refererer til.²¹⁹

²¹⁷ Shahbazi, A. Shahpur: "Iranology" s. 879 *Encyclopedia of the Modern Middle East*. Vol. 2 New York 1996

²¹⁸ Shahbazi, A. Shahpur: "Iranology" s. 879 *Encyclopedia of the Modern Middle East*. Vol. 2 New York 1996

²¹⁹ Så sent som i 1998 skrev Touraj Daryaee, der var blevet bedt om at redegøre for sasanide forskningens internationale resultater, således om Arthur Christensens værk: "Hundreds of articles and several important books and monographs have contributed to our knowledge of the period. The most important monograph on the history of Iran from the third to the seventh century is that of Arthur Christensen. The book was written in the first half of the twentieth century, and although we have come to understand its shortcomings through advancing textual criticism and changing methodological strategies, it still remains the source referred to by all the scholars in this field. Shorter monographs, such as that of Klaus Scippmann, have added important information and a different approach, giving more attention to primary sources and material culture. Since Christensen's magnum opus, the most complete work on Sasanian Iran is *The Cambridge History of Iran*, which covers many aspects of Sasanian history, language, and culture. Since the time of Christensen no one has produced

Sasanidernes historie var Arthur Christensen blevet optaget af igennem den tyske orientalist Th. Nöldeke's arbejde. Det videnskabeligt problematiske ved dette felt var, at de eneste historiske kilder, man havde til forståelse af det sasanidiske storrige, var nogle meget romantiske og folkelige fortællinger, som var "fuldstændig overgroet af sagn,"²²⁰ som professor Kaj Barr udtrykte det. De oprindelige Sasanide historiebøger var gået tabt med den islamiske invasion. Th. Nöldeke havde imidlertid påvist, at den arabiske historiker Tabaris verdenshistorie byggede på en af disse bortkomne tidlige Sasanide historiebøger. Andre kilder blev nu inddraget f.eks. den persiske forfatter Firdausi's *Kongebog*, som trods fantasifulde fortællinger byggede på dele af de forsvundne sasanide historiebøger. Målet for Arthur Christensen og Nöldeke var ved hjælp af en historisk og filologisk kildekritisk tilgang at skære alle de ideologiske og tendentiøse sagn og historier bort, for derved at nå frem til et mere realistisk billede af det sasanidiske storrige. Th. Nöldeke's var fortrinsvis lingvistisk interesseret, og det var især, det filologiske, der prægede hans arbejde, hvor Arthur Christensen var optaget af det historiske og det etnologiske.²²¹

For de iranske nationalromantikere blev Arthur Christensens *L'empire des Sassanides, le peuple, l'état, lacour* beviset på persernes glørværdige fortid. Det var i kraft af hans historiske kildekritiske arbejde nu beviseligt, at historierne om sasanideriget ikke kun var skrøner og legender, men ofte virkelige og sande. I den nationalromantiske udformning kunne det nye Iran under Reza Shahs ledelse afspejle det gamle Iran. Det var denne tankegang, der lå bag R. Yasemis forord til den persiske oversættelse af *L'empire des Sassanides, le peuple, l'état, lacou*:

"En af karakteristikaerne ved den lykkelige epoke under den store Reza Shah er den store opmærksomhed på den stolte antikke historie. Takket været kongernes konges livgivende anstrengelser har den antikke historie fået nyt liv. Sløret af gætterier, gisninger, tvivl og fantasier er blevet revet bort, og historien er blevet iklædt sin sande klædedragt. Inden denne berømte konge kom til magten, blev

"complete"work on Sasanian period, although one should ask wether this is again possible or even prudent." Daryae, Touraj: "Sasanian Persia (ca. 224-651 C.E.)" s. 431 *Iranian Studies*, vol. 31 no. 3-4 (summer 1998)

²²⁰ Barr, Kaj: "Arthur Christensen" s. 73 *Festskrift udgivet af Københavns Universitet i Anledning af Universitets Aarsfest* s København nov.1945

²²¹ Dedering, Sven: "Arthur Christensen av Sven Dedering" *Årsbok 1946. Yearbook of the New Society of Letters at Lund*. Lund 1946.

enhver beretning om Irans antikke glorie og storhed betragtet på niveau med eventyr, fordi den var i så skærende kontrast til landets elendige situation. Ingen ville tro, at dette vores land engang havde været samlet og centralt styret, eller at landet havde haft glæde af en tapper og stærk hær, og af erfarne og oplyste vismænd, eller at landet kunne besejre indenlandske rebeller og ydre fjender, for der var intet i samtidens Iran, der bekræftede landets gamle storhed. Denne store mand (Reza Shah) har på kort tid bragt landet på sådan et stade i alle henseender, at der nu ikke er nogen, der kan affærdige historierne om Darius og Anushirvan som eventyr. Reza Shah har igen bevist, at historien om denne heltefødende og talentfulde nation, som så mange har skrevet om, er sand og i overensstemmelse med realiteterne. I sandhed har den gamle historie fået nyt liv, og i dag genkender ethvert ansigt sig selv i det gamle spejl - forbundet til sine ædle forfædre. Det er derfor, at de vise historikere har beskæftiget sig med at skrive historien - og gjort sig stor umage med at åbenbare det iranske folks dyder og kaste lys over de gamle fakta.²²² (parentes tilføjet)

Selv om denne tekst er skrevet 10 år efter Arthur Christensens ankomst i 1929, illustrerer den meget godt, hvilket national romantisk boom han var blevet en del af.

På en invitation fra det The American College holdt Arthur Christensen ligeledes i 1929 et foredrag om det sasanidiske rige. Dette foredrag blev senere refereret i flere iranske og indiske aviser. Han holdt foredraget på persisk, og man kan godt forstå, at de iranske tilhørere var tilfredse, for foredraget må have været vand på de iranske nationalromantikerens mølle. Han indledte med at sige, at sasanidernes mægtige rige i sin strålende, elegante civilisation kun kunne overgås af romerriget. Derefter gjorde han rede for kilderne, på hvis grundlag man kunne genopleve storhedstiden:

“den Sassanidiske periode vil igen komme til live foran vores øjne. Men af al den pragt som var i Tisfun (sasanidernes hovedstad), er der i dag intet tilbage bortset fra ruiner. Den største af de ruiner er kongepaladset, som kaldes Tag-e Khosrow. Fra midten af denne vinduesløse bygning, hvis sal strækker sig i hele bygningens længde, og hvis mure i dag står ensomt midt i ørknen, eksisterede engang en levende verden og en evig sjæl. Og ved hjælp af beretninger, historie og vores fantasi kan vi give liv til

²²² Yasemi, Rasid: “Moqaddame motarjem” s. alef. Arthur Christensen: *Iran dar zaman-e Sasaniyan* Tehran 1938 / 1317. Oversat med hjælp fra lektor F.Vahman

disse tavse mure og befolke den store sal af mennesker med pragtfulde klæder glimtende af kostbare juveler.”²²³

Den imødekommenhed, han udviser over for den iranske nationalisme, er helt anderledes end den agtpågivende holdning, han ellers udviser over for nationalismen generelt, hvilket jeg vil vende tilbage til i kapitel fire. Men i forholdet til den iranske nationalisme har Arthur Christensen meget få forbehold. Den nationalisme, der udfolder sig i Iran, har iflg. et af de interviews, han giver til Ekstra Bladet i København, en “nationalistisk mentalitet, som ikke har noget aggressivt over sig.”²²⁴

Arthur Christensen - den efterlevelsesværdige videnskabsmand

I forbindelse med Arthur Christensens ophold i Iran i 1929 kom der, foruden de før omtalte notitser om hans ankomst, også to længere bibliografiske artikler. Den ene udkom i avisen *Setare-ye Jahan* og var skrevet af professor ved Tehrans universitet Rezazadeh-Shafaq, der som tidligere nævnt fik en afgørende rolle i sprogreformspørgsmålet. Den anden artikel kom i tidsskriftet *Armaqan*, som var et af de førende litterære månedsmagasiner.²²⁵ Artiklen var skrevet af Nosratolah Kasemi, som ligeledes var professor ved Tehrans universitet.²²⁶

De to artikler har meget til fælles, begge skribenter har meget lange moraliserende indledninger, hvor de overhovedet ikke beskæftiger sig med Arthur Christensen eller hans arbejde. Det, som har deres interesse, er det, han i deres øjne repræsenterer, nemlig den hårdtarbejdende og uselviske videnskabsmand. Således skriver Kasemi:

“De (videnskabsmændene) har fra menneskehedens første dag, med store anstrengelser og hjulpet af deres aktive hjerner fremskaffet, midler til at ordne og systematisere verden til dennes fremgang. Takket været deres beslutsomhed og den pagt, de har indgået med deres mål, har de med deres store

²²³ Arthur Christensen. “Tale i The American College 1929” UTILG. 578. II. 1. b. Haa. K.B. Oversat med hjælp fra Lektor F. Vahman.

²²⁴ Interview med Arthur Christensen. *Ekstra Bladet* den 14. dec. 1934.

²²⁵ Elwell-Sutton, L.P.: “Armaqan” s. 413 *Enc. Iranica* Bd. X

²²⁶ Mundtlig kilde fra lektor Feridun Vahman.

gavmildhed ført menneskehedens karavane, som var faret vild i uvidenhedens farlige og mørke ørken, tilbage til visdommens kilde.”²²⁷ (parentes tilføjet)

Men videnskabsmandens liv er efter Kasemi’s vudering ofte kummerligt på grund af det omgivende samfunds utaknemmelighed og misundelse:

“videnskabsmænd har p.g.a. deres lærdom og viden været udsat for alverdens smerter og katastrofer. Sommetider er de omkommet i fængsler eller har måtte flygte til bjerge og sletter og gemme sig der i frygt og angst... Enhver som kunne synge ligesom nattergalen i verdens rosenhave, hans (videnskabsmandens) lod var ikke kun at blive udsat for at skulle skilles fra rosen og blive revet af dens torne, men også at få sin rede ødelagt af efterårets susende vind”²²⁸ (parentes tilføjet)

Så lykken for disse videnskabsmænd er døden. For med døden kommer berømmelsen.

“Efter døden vil deres penne blive som sukkerrør og ethvert ark af deres værker vil blive guld værd, og deres grave vil blive pilgrimssteder for alle og enhver og tilflugtsted for de højt begavede.”²²⁹

Kasemi og Rezazadeh-Shafaq har begge en meget opdragende og moraliserende retorik. En skrivestil, som havde været almindelig brugt under den konstitutionelle revolution, og som stadig blev benyttet, da man betragtede pressen som et organ, der skulle oplyse og formidle. Ikke en forretning der skulle give økonomisk afkast.²³⁰ Her skriver Rezazadeh-Shafaq f.eks., at han ønsker at udbrede viden:

²²⁷ Kasemi, N.: “Moqadame va sharh-e hal-e Kristensen mostashreq-e danmark” s. 9 *Armagan Sal-e dahom* 1929 / 1308 Farvadin. Oversat med hjælp fra lektor Feridun Vahman

²²⁸ Kasemi, N.: “Moqadame va sharh-e hal-e Kristensen mostashreq-e danmark” s. 11-12 i *Armagan sal-e dahom*, 1929 / 1308 Farvadin.

²²⁹ Kasemi, N.: “Moqadame va sharh-e hal-e Kristensen mostashreq-e danmark” s. 13 i *Armagan sal-e dahom*, 1929 / 1308 Farvadin.

²³⁰ Amin, Camron Michael: “Selling and saving “Mother Iran”: Gender and Iranian press in the 1940s” s. 345 *Int. J. Middle East Stud.* 33 (2001)

“for at dette vigtige arbejde, som ligger i de videnskabelige iranisters værker, lidt efter lidt vil kunne blive udbredt og værdsat af landets ungdom”²³¹

Rezazadeh-Shafaq skriver i forlængelse af en almen nationalromantisk retorik, hvor folkets uvidenhed blev set som en af de største hæmsko for landets udvikling og fremgang. Et andet eksempel er Premierminister Mohammad-Ali Forughis suk over iranernes manglende viden om deres egen forhistorie:

“at a time when all over Europe, that is in London and Paris, people know the history of our land, the sons of my homeland are entirely ignorant of it.”²³²

Folket skulle komme sig over det historiske hukommelsestab, som islam havde forvoldt, og genopdage det præ-islamiske Iran. Ønsket var som sagt at genskabe en ny national identitet, som adskilte sig fra islam.²³³ Dette skulle ske gennem oplysning, uddannelse og historisk research. Det er formodentlig på den baggrund at Kasemi og Rezazadeh-Shafaq fremhæver videnskabsmanden som en slags helt, da forskeren netop havde den viden og de redskaber, der kunne fremskaffe oplysninger om den forsvundne nationale identitet. Her følger Rezazadeh-Shafaq lovord til videnskabsmanden:

“Disse (videnskabsmænd), der arbejder med iver og kærlighed og med sådan en udholdenhed og kolossal tålmodighed, fremviser forskningsresultater om den gamle iranske litteratur og kaster nyt lys over tidligere resultater. I brudstykker af breve dækket af støv, ødelagt af tidens tand søger de tålmodigt og med en minutiøs præcision at finde fragmenter af skrift. I dette arbejde bekymrer de sig hverken om rigdom eller anerkendelse, og fundet af ét ord vil de foretrække frem for tusind kg. sølv.”²³⁴

²³¹ Rezazadeh-Shafaq: *Setareh-ye Djehane*. 29. esfand 1308 / 20. marts 1929. (forsiden) Oversat med hjælp fra Feridun Vahman.

²³² Tavakoli-Targhi, M.: “Refashioning Iran: Language and Culture During the Constitutinal Revolution” s. 84 *Iranian Studies* Vol. XXIII, Nr. 1-4 (1990)

²³³ Tavakoli-Targhi, M.: “Refashioning Iran: Language and Culture During the Constitutinal Revolution” s. 77-78 *Iranian Studies* Vol. XXIII, Nr. 1-4 (1990)

²³⁴ Rezazadeh-Shafaq: *Setareh-ye Djehane* 29. esfand 1307 / 20. marts 1929. forsiden. Oversat med hjælp fra Feridun Vahman.

Herefter følger igen en moralsk opsang. Denne gang specielt møntet på de unge iranere, som læste på de orientalske fag:

“Det glæder mig, at nogle af vores unge viser en særlig interesse for vores nationale historie og litteratur, og at de i deres studier følger vestlige forskeres arbejdsmetoder. (Vi må håbe, at denne interesse ikke skyldes et **modelune**, hvor interessen kun skal bruges som et redskab for hovmod og selvforherligelse; en slags **orientalisme-sygdom**, der, når de graver i de gamles grave, vil give dem karakter af ligrøvere. Vi må håbe, at der i stedet for vil komme noget stort og interessant ud af disse unge studenter.)²³⁵

Det er interessant, at Rezazadeh-Shafaq omtaler de orientalske fag som en slags modefag. Det tyder på at faget har været meget populært, hvilket øjensynlig giver et tidsbillede af, hvor kolossal stor betydning iranerne har tillagt faget.

Rezazadeh-Shafaqs og Kasemis artikler slutter begge af med en omhyggelig opremsning af alle Arthur Christensens publikationer, det ene værk efter det andet, men uden kommentarer. Det er som om opremsningerne tjener det formål at overbevise læseren om Arthur Christensens arbejdsbyrde og ikke mindst viden. Men måske bidrager opremsningen også til en anerkendelse af de iranske nationalromantikeres tanker, da Arthur Christensens emner alle ligger inden for en national historisk tankegang og dermed i fuldkommen overensstemmelse med deres.

Kasemi og Rezazadeh-Shafaq fremstiller således Arthur Christensen som den uselviske, arbejdsomme idealist, der lever i afsavn, kun optaget af sit stille arbejde. Men hvis resultater iflg. Kasemi og Rezazadeh-Shafaq vil føre landet frem til lykke og fremgang. Orientalisten er således fremstillet som den ypperste og mest efterlevelsesværdige patriot, og det er dermed forståeligt, hvorfor der er gået mode i faget.

Arthur Christensens syn på intelligentsiaen og dens tanker

²³⁵ Rezazadeh-Shafaq: *Setareh-ye Djehane* 29. esfand 1307 / 20. marts 1929. forsiden. Oversat med hjælp fra Feridun Vahman.

Arthur Christensens begejstring for alt det nye, der var sket i landet, skyldes utvivlsomt også hans møde med den iranske intelligentsia. En kreds af mennesker, som han ikke havde haft æren af at møde i 1914. "Intelligenskredsen" kaldte han denne gruppe, som han kom til at nære stor tiltro til, og hvis meninger og ideer han lod sig inspirere af. "Intelligenskredsen" eller "litteraturens mænd", som han også kaldte denne gruppe, er i hans beskrivelser fremstillet nuanceret. De er kritiske, og man forstår, at de er internt uenige:

"I visse Intelligenskredse er Begejstringen for Regeringen og Regeringssystemet mindre. Den ægte europæiske Parlamentarismes trofaste Tilhængere finder, at det efterhaanden er blevet noget smaat med den politiske Frihed, og deri har de vel ikke ganske Uret."²³⁶

På sin tidligere rejse var han helt anderledes irriteret på denne gruppe, og han skriver hvast i sin rejsebog fra 1914:

"Af de Persere, som har studeret i Europa, har en stor Del blot føjet Europas Laster til deres egne."²³⁷

Omvendt er han på sin rejse i 1929 ofte så åben over for denne akademiske og politiske elite, at man som læser har svært ved at skelne hans holdninger fra deres. Det kommer især til udtryk i hans skildring af shia klerasiet, hvor han tydeligt er på linie med de intellektuelle, og ser de religiøse lærde fra deres ståsted. "Konservatismens Højborg er den shiitiske Islam."²³⁸ skriver Arthur Christensen, og i næste afsnit på samme side refererer han de intellektuelle for at mene, at "Mullaherne og deres Lære (står) som den største Hindring for fremskridtet." To ytringer, der ligger meget tæt op ad hinanden.

Når man sammenligner beskrivelsen af "intelligenskredsen" med andre befolkningsgrupper, så er han der helt anderledes unuanceret i sin karakteristik af sidstnævnte. F.eks. beskriver han de "brede Lag" således:

²³⁶ Arthur Christensen: *Det gamle og det nye Persien*. s. 190 København 1930

²³⁷ Arthur Christensen: *Hinsides det kaspiske Hav* s. 174 København 118

²³⁸ Arthur Christensen: *Det gamle og det nye Persien*. s. 192 København 1930.

“De brede Lag er vel stærkt konservative i deres Livsvaner, men de er rede til at acceptere og tilegne sig saadanne Fremskridt, der har praktisk Værdi for dem og de er taknemlige for de Forbedringer i deres Livskaar, som en kraftig Regering kan skaffe dem.”²³⁹

Det “vel”, som citatet begynder med, indikerer sandsynligvis en lidt ligegyldig holdning; dette er ikke så betydningsfuldt så en vis usikkerhed er underordnet. “Vel’et “ kan også referere til den på Arthur Christensens tid almene og gængse forestilling om at orientaleren i bund og grund er konservativ.²⁴⁰ Da er “vel’et” mere en indforstået selvfølgelighed. I begge tilfælde er der dog tale om meget distancerende beskrivelser.

En af intelligentsiaens nationalromantiske kongstanker var, at de store persiske oldtidsriger nu var blevet genoplivet i det nye Pahlavi styre. Det ses f.eks. i det førnævnte forord til den persiske oversættelse af *L’empire des Sassanides, le peuple, l’État, la cour*, hvor Yasemi gentagne gange nævner det ædle gamle, der er blevet genoplivet i det nye Persien. Ligeledes er det sammenligningen mellem det nye og det gamle Persien, som Rezazadeh-Shafaq finder, i førnævnte citat, at de to orientaler Arthur Christensen og Roos vil interessere sig for. Det er derfor meget tænkeligt, at det er denne tanke, der har givet Arthur Christensen ideen til rejsebogstitlen *Det gamle og det nye Persien*, der, som nævnt, omhandler rejsen i 1929. I denne bog dækker det gamle Persien over to områder, dels Qadjar dynastiet som efter Arthur Christensens vurdering bar “præg af Umenneskelighed”²⁴¹ og dels den antikke persiske oldtid, som han betragtede som en storhedstid. Og ligesom den iranske nationalromantiske intelligentsia så han det ædle gamle glimte i det nye styre, hvilket især kommer til udtryk i Arthur Christensens store beundring for Reza Shah, hvor de gamle store konger genspejles i den nye nations leder:

“Riza Shah er en Reformator med moderne Ideer, men en Herskertype af samme Art som de store Konger fra Persiens Fortid. Han kan være haard, er ofte heftig og opfarende, men strængt retfærdig.”²⁴²

²³⁹ Arthur Christensen: *Det gamle og det nye Persien*. s. 189-90 København 1930.

²⁴⁰ Se f.eks. Arthur Christensen: *Hinsides det Kaspiske Hav*. s. 84 København 1918. Se også Tavakoli-Targhi, M.: “Modernity, Heterotopia, and Homeless Texts” *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, vol. XVIII No. 2. 1998

²⁴¹ Arthur Christensen: *Det gamle og det nye Persien* s. 75 København 1930

²⁴² Arthur Christensen: *Det gamle og det nye Persien* s. 175 København 1930

Det er bemærkelsesværdigt, at Arthur Christensen nu ser sådanne sammenhænge, når man tager hans tidligere holdninger i betragtning. Arthur Christensen tillod tidligere, som allerede nævnt i kapitel to, ingen sammenhæng mellem den nulevende befolkning i Iran og det gamle ur-land. Håbet om at finde eventuelle spor fra den ariske arv var forsvundet for stedse, da det “var gaaet under i de Omvæltninger, som den arabiske Invasion førte med sig.”²⁴³ Men i *Det gamle og det nye Persien* begynder han at skelne mellem nogle dybtgående tendenser, som er eviggyldige og så nogle træk i den iranske folkeånd, der er historisk betinget:

“Folkeånd er et flydende Begreb. Der er dybtgaaende Tendenser, som spores gennem alle Omvekslinger, og der er Tendenser, som mere beror paa ydre Forhold, og som skifter med Tiderne, og det er vanskeligt at skelne det forbigaaende fra det varige.”

Denne tanke skærper han i *Kulturskitser fra Iran*, som er rejseskildringen fra rejsen i 1934, hvor han nu begynder at udskille “folkeånden” fra “folkelige karaktertræk.” Nedenstående citat er taget fra indledningen til *Kulturskitser fra Iran*, hvor Arthur Christensen ridser målsætningen op for sin rejse:

“Jeg har forsøgt at faa fat i Vekselspillet mellem paa den ene Side det uforanderlige i Folkeånden, Træk, som man genkender til alle Tider fra Oldtid til Nutid, paa den anden Side det variable, tidsprægede, saadanne folkelige Karaktertræk, som, udviklede under visse historiske forhold, paa et givet Tidspunkt ved en overfladisk Betragtning kan opfattes som uudryddelige bestanddele af Folkets Psyke, men som meget vel kan ændres i Løbet af et Par generationer, naar de historiske Forhold forandres. Denne Bogs Emne er derfor ikke blot Ny-Iran overfor Gammel-Iran, men ligesaa meget Ur-Iran i vekslende Tidens Forklædning.”²⁴⁴

“Folkeånd” er hermed blevet det begreb, Arthur Christensen benytter, når han vil tale om kontinuiteten i det persiske folkesind. Den persiske karakter er det foranderlige og det historisk betingede. Således kan han nu argumentere for en sammenhæng mellem det nye og det ædle gamle kulturland:

²⁴³ Arthur Christensen “Lidt Persisk Folkepsykologi” s. 253 *Geografisk tidsskrift* Bd. 22, hefte vii. København (1914)

²⁴⁴ Arthur Christensen: *Kulturskitser fra Iran*. s. 7 København 1937

“Perserne er det eneste af Oldtidens Kulturfolk i Forasien, der til vore Dage har holdt sig levende og livskraftigt trods Omvæltninger og materielle og aandelige Katastrofer. Fra fjærne Perioder fører et Spind af Traade ned til den nyeste Tid. Mange Træk i vore Dages Persien forstaaes kun ret, naar de ses i historisk Belysning.”²⁴⁵

En argumentation som ligger i fuldkommen forlængelse af de iranske nationalromantikers opfattelse.

Afrunding

For Arthur Christensen må det havde været fantastisk at opdage, hvilken åndsfælle han og hans fag havde fået i en konge som Reza Shah og i det hele taget i den iranske nationalromantiske bølge. Pludselig havde hans forskning fået en hel anden politisk slagkraftig betydning. Den vestlige iranistik og den iranske nationalromantik havde således fået fælles mål. De arbejdede begge for at udskille det iranske fra det orientalske og søgte den indo-europæiske arv og historie. Af samme grund flød Arthur Christensens og den iranske nationalromantiske retorik sammen. Rejsen i 1929 må havde været meget bekræftende for Arthur Christensen og hans forskning; den må have givet ham en følelse af, hvor vigtigt og relevant hans arbejde var. En cadeau, som han skulle havde ledt længe efter i det videnskabelige miljø i København.

Rejsen i 1929 kom til at betyde meget for Arthur Christensens forståelse af iranerne. Inden denne rejse skelnede han ikke mellem orientaleren og perseren. De to betegnelser flød sammen, og han benyttede dem synonymt. Efter denne rejse taler han meget sjældent om perserne som et orientalsk folk. Perserne er blevet opgraderet, hvilket også genspejles i hans brug af folkeånd versus folkekarakter. Som noget nyt og betydningsfuldt ser han nu en kontinuitet i den persiske folkeånd, som han kan føre helt tilbage til oldtiden.

Siden rejsen i 1914 er Arthur Christensen blevet Professor i iransk filologi. Et forhold der øjensynlig har haft den indflydelse, at han nu ser sin rejse som en rejse til Persien frem for til Orienten. En forskel,

²⁴⁵ Arthur Christensen: *Det gamle og det nye Persien* s. 5 København 1930

der også betyder, at han nu betragter sig selv som først og fremmest iranist frem for orientalist. En ændring, der er sammenfaldende med at det romantiske islæt, som var kendetegnende ved hans forrige rejseskildring, nu fuldkommen er borte fra hans rejsebeskrivelse fra denne rejse (se kap. 2).

Arthur Christensen kaldte sin rejseskildring fra rejsen i 1929 for: *Det gamle og det nye Persien*, idet det, han så, var intet mindre end “Persiens nationale genfødsel”²⁴⁶, hvor han - intetanende - var blevet en af den iranske nations elskede fødselshjælpere.

²⁴⁶ Arthur Christensen: *Det gamle og det nye Persien* s. 195 København 1930

Kapitel 4

Rejsen 1934

I 1934 drog Arthur Christensen for sidste gang til Iran. Denne gang fordi han var blevet officielt inviteret af den iranske regering. Anledningen var en kongres, som den iranske regering ville holde for at fejre tusindårsdagen for digteren Firdausis fødsel. Dette kapitel vil derfor forsøge at give en beskrivelse af denne kongres og de politiske og kulturelle bibetydninger, som blev knyttet til begivenheden. Der var ikke sket større politiske forandringer, siden Arthur Christensen sidst havde besøgt landet. De iranske nationalromantikere var stadig de toneangivende, og Reza Shah var stadig den nationalromantiske bevægelses hyldede leder. Derfor var den politiske kontekst den samme, som den der er blevet redegjort for i det forrige kapitel, og den vil derfor ikke blive gentaget. Firdausikongressen blev afholdt i en iransk nationalistisk atmosfære. Jeg vil i den sammenhæng forsøge at redegøre for Arthur Christensens holdning til nationalisme og videnskab, og i den forbindelse vil jeg give eksempler på emner, hvor Arthur Christensen i løbet af sin karriere har ændret mening i forhold til Iran. Disse holdningsændringer vil blive diskuteret i forhold til Edvard Saids og andre forskeres syn på orientalismens forhold til dens forskningsobjekt.

*Firdausikongressen*²⁴⁷

Firdausikongressen blev et stort anlagt arrangement, hvor over halvtreds udenlandske gæster var indbudt. Kongressen strakte sig over 16 dage. De første 5 dage i Tehran, hvor selve konferencen blev holdt. Derefter en nøje planlagt udflugt til Mashad og Tus i nordøst-Iran, hvor kongresdeltagerne overværede Reza Shahs afsløring af et Firdausimausolæum, der var blevet bygget i denne anledning.

²⁴⁷ Den eneste nyere artikel jeg har kunnet finde om Firdausikongressen er A. Shapur Shabazis artikel i *Encyclopædia Iranica* iv. Millenary Celebration” Vol. IX s. 527-530. Shabazis artikel er meget ukritisk, og han er meget pro-Pahlavi i sin tilgang. Shabazis litteraturliste er lang, men han refererer overvejende til bøger om Firdausi og ikke om Firdausikongressen. Derudover er disse kilder af ældre dato og deskriptive uden at sætte spørgsmålstegn ved festligheden. Den eneste kritiske kommentar jeg har kunnet finde om kongressen er hos sprogforskeren John R. Perry, hvor han beskriver kongressen som et “academic orgy of nationalistic pride.” Perry, John R.: “Language Reform in Turkey and Iran” s. 300 *Int. J. Middle East Stud.* 17 1985. Det er en skam, der ikke er skrevet mere om denne begivenhed, da kongressen nærmest er et manifest for den vestlige iranistik og Pahlavi-staten i skøn forening.

Arthur Christensen var meget tilfreds med hele arrangementet og skrev begejstret om turen til Tus, hvor den iranske regering ifølge Arthur Christensen til fulde levede op til sine værtsforpligtigelser:

“Fra det Øjeblik, de Indbudte (dvs. Arthur Christensen selv og mange andre forskere) overskred Irans Grænse, betragtede Regeringen dem som sine Gæster og sørgede for deres Ophold og Forplejning, og den opfyldte med storslaaet Gæstfrihed de Værtspligter, den havde paataget sig. Hvad dette betød, forstod vi først fuldt ud paa den lange Automobilfærd fra Teheran til Tûs. Mellem Teheran og Mashhad, en Strækning af 939 Kilometer, fandtes der endnu paa det Tidspunkt ikke et eneste Hotel. Deltagerne i Færden, ialt omkring ved et halvt hundrede Personer, maatte indkvarteres i Regeringsbygninger eller hos Institutioner, der raadede over et tilstrækkeligt Antal Rum. Men alle de til en Rejse af den Art nødvendige Brugsgenstande maatte føres med. Vi havde derfor med os et Træn paa et par store Lastbiler, belæssede med Jærnsenge, Sengetøj, Vandfade og Vandkander m. m. samt Tallerkner, Fade, Kopper, Glas, Proviant og Drikkevarer, saaledes at vore Kokke straks kunde gaa til deres Arbejde, saa snart vi var ankommet til det til Lunch eller til Nattekvarter bestemte Sted. Det hele var beundringsværdigt arrangeret.”²⁴⁸

Kongressen var kommet i stand pga. en lille indflydelsesrig gruppe iranske nationalistes ihærdige arbejde i flere år. Blandt disse var: Sayyed Hasan Taqizada, der var mediciner, og som bla. havde muliggjort, at den tyske orientalist Theodore Nöldeke havde fået research adgang i Iran. Derudover var der Kaykosrow Sahrok, som var en højt respekteret repræsentant for den zarathustriske menighed og ligeledes medlem af parlamentet. Mohammad-Taqi Bahar var poet og en af de mest toneangivende på den tid, og endelig var der Mohammad-Ali Forugi, “den lærde” udenrigsminister.²⁴⁹ I Tehran under selve konferencen var parlamentsformand Motasem-al-Saltana Hasan Esfandiari præsident for kongressen, og Arthur Christensen havde den ære at blive valgt som vicepræsident.²⁵⁰ Af de kendteste udenlandske deltager kan nævnes franskmændene Henri Massé, som var iranist, og arkæologen André Godard; englænderen Denison Ross, som var arkæolog, og tjekkoslovaken Jan Rypka, ligeledes en berømt iranist. Blandt de tyske deltagere kan nævnes arkæolog og kunsthistoriker Friedrich Sarre, som

²⁴⁸ Arthur Christensen: *Kulturskitser fra Iran* s. 6 København 1937

²⁴⁹ Shahbazi, A. Shapur: “Ferdowsi, iv. Millenary Celebration” s. 527 *Encyclopædia Iranica* Vol. IX New York 1999

²⁵⁰ Arthur Christensen: *Kulturskitser fra Iran* København 1937

blev valgt til anden vicepræsident ved kongressen. Fra Indien kom blandt flere andre de berømte iranister Jamshedji Unvala og Bahram Gor Anklsaria

Kongressen blev åbnet med officielle hilsener fra en lang række regeringer og udenlandske universiteter og akademier, samt overrækkelse af værker på flere forskellige sprog vedrørende Firdausi og hans epos *Shahname*. Altsammen for at hylde Firdausi's Minde. Kongressen havde sit eget "originale præg"²⁵¹, som iflg. Arthur Christensen var "et Vidnesbyrd" om, at tiderne havde forandret sig for Iran, og at fremmede magter ikke mere kunne betragte landet som et "Quantité négligeable"²⁵²:

"Dertil kom den for europæiske Kongresdeltagere uvante Kombination af tør Prosa og stemningsbevæget Lyrik, idet der mellem de videnskabelige Foredrag forekom Recitationer af Digte paa Persisk, Arabisk og Engelsk. England havde nemlig foruden Videnskabsmænd ogsaa sendt en af sine kendte Digtere, den nylig afdøde John Drinkwater."²⁵³

I Encyclopædia Iranica bliver Firdausikongressen fremhævet som en af de mest betydningsfulde begivenheder for iranistikken:

"The gathering of some one hundred distinguished scholars as well as many dignitaries of various nationalities in Tehran and Mashad was a most beneficial event for Iranian studies in general and for research on Ferdowsi and the Shahname in particular."²⁵⁴

Firdausikongressen havde således flere bolde i luften, idet den dels var et møde mellem den vestlige iranistik og den iranske nationalromantik, og derudover dels havde et konkret politisk budskab om, at Iran nu var blevet et land, som man i udlandet godt kunne begynde at tage alvorligt.

Firdausikongressen og de iranske nationalromantikere

²⁵¹ Arthur Christensen: *Kulturskitser fra Iran* s. 7. København 1937

²⁵² Arthur Christensen: *Kulturskitser fra Iran* s. 6 København 1937

²⁵³ Arthur Christensen: *Kulturskitser fra Iran* s. 7 København 1937

²⁵⁴ Shabazi, A. Shapur: "Ferdowsi. iv. Millenary Celebration" s. 527-528. *Encyclopædia Iranica*. Vol. IX New York 1999.

Firdausi's *Shahname* (kongebogen) fra det 10. århundrede er en fortælling om det præ-islamiske Iran. Det følger kronologisk tiden fra den ældste urtid til arabernes erobring, inddelt efter kongerne. Firdausi har bevidst undgået at anvende for mange arabiske ord. Ligeledes har han ofte negative beskrivelser af araberne, som f.eks. da Rostam, lederen af den iranske hær, sender et brev til Sa'd, lederen af den arabiske hær og stiller ham dette spørgsmål, efter at det Sasanidiske dynasti er bukket under for arabernes indmarch,:

“Over whom do you seek to triumph, you, naked commander of a naked army? With a loaf of bread you are satisfied yet remain hungry. You have neither elephants nor platforms nor baggage nor gear. Mere existence in Iran would be enough for you... From a diet of camel's milk and lizards the Arabs have come so far as to aspire to the Keyâni throne. Is there no shame in your eyes?”²⁵⁵

Firdausis *Shahname* havde således nogle kendetegn, som de iranske nationalromantikere benyttede i deres ønske om at bygge en iransk national stat. De iranske nationalromantikere så Firdausis *Shahname* som et nationalepos. De så værket som nationens fortælling, der siden dets tilblivelse havde haft en speciel samlende og almen værdi for hele den iranske befolkning og ikke som et digt, der hørte til i det 10. århundrede skrevet på bestilling til en lokal fyrste i Khorâsân i nordøst-Iran. *Shahname* blev således forstået som et bevis på, at der også havde eksisteret en iransk nationalisme før den islamiske erobring. En anakronistisk læsning der antog Firdausi for at være en moderne iransk nationalist fra det tyvende århundrede.²⁵⁶ Eposet blev dermed udlagt som de nulevende iraneres sproglige og dermed også kulturelle redningsplanke. Mirza Aqa Khan Kermani, en af det 19. århundredes store iranske modernister, tilskrev således Firdausis *Shahname* æren for at have reddet den iranske nation fra at være blevet opslugt af det arabiske islam:

“If not for the Shahnameh of Firdawsi, the language and the race of the Iranian nation/people would have been transformed at once into that of the Arabs after the domination of the Arabs over Iran. Like

²⁵⁵ Som citeret hos: Saad, Joya Blondel: *The image of the Arabs in modern Persian literature*. s. 7 New York 1996

²⁵⁶ Katouzian, Homa: *State and society in Iran*. s. 77 London 2000

the peoples of Syria, Egypt, Morocco, Tunisia, and Algeria, Persian Speakers would have changed their race and nationality.”²⁵⁷

Shahname gav iranske nationalromantikere semantiske og symbolske ressourcer, som de benyttede til at adskille Iran fra islam, hvilket de så som en betingelse for at opnå et moderne samfund. Firdausis *Shahname* kunne dermed give basis for en alternativ nationalidentitet, som ikke var funderet i det islamiske og arabiske.²⁵⁸ Således blev det nu populært at recitere *Shahname* i de lokale kaffehuse, hvor det tidligere havde været en mere folkelig islamisk poesi, man havde nydt. Ligeledes gav *Shahnames* popularitet sig udslag i navngivningen. Gamle iranske navne fik en renæssance, og det blev nu yndet at kalde sin søn for Firaydun eller Jamshid, som var gamle sasanidiske kongenavne. I det 19. århundrede udkom *Shahname* i mere end 20 oplag. De fleste udgaver udkom i Bombay, hvor parserne, efterkommere af de zarathustriere, der var flygtet fra arabernes invasion i det 7. århundrede, så en stor værdi i at udgive præ-islamisk persisk litteratur, da de i deres aktuelle situation følte sig trængt af briternes koloniale sproglov, der havde afskaffet persisk som Indiens officielle sprog i 1834. Der var derfor et stort ideologisk interessesammenfald imellem de indiske parsere og de iranske nationalromantikere.²⁵⁹

Senere benyttede Reza Shah, og ligeledes hans søn Muhammed Reza Shah Pahlavi, sig af *Shahnames* umiddelbare royalisme. Pahlavistyret påbød de iranske skolebørn at lære versene udenad, men vel og mærke kun de vers, som hyldede den retfærdige konge og ikke de vers, som også findes i *Shahname*, hvor Firdausi harmes over en despotisk og uretfærdig regent. *Shahname* gav dermed styret en slags legitimitet, og i den brede befolkning formåede Muhammed Reza Shah at knytte så stærke bånd mellem sit styre og *Shahname*, at der var revolutionsgrupper under den islamiske revolution i 1979, som ønskede at sprænge Firdausis mausolæum i luften.²⁶⁰

²⁵⁷ Tavakoli -Targhi, M.: Refashioning Iran: Language and Culture During the Constitutinal Revolution” s. 81 *Iranian Studies* Vol. XXIII, Nr. 1-4 (1990)

²⁵⁸ Tavakoli -Targhi, M.: Refashioning Iran: Language and Culture During the Constitutinal Revolution” s. 80 *Iranian Studies* Vol. XXIII, Nr. 1-4 (1990)

²⁵⁹ Tavakoli -Targhi, M.: Refashioning Iran: Language and Culture During the Constitutinal Revolution” s. 79-80 *Iranian Studies* Vol. XXIII, Nr. 1-4 (1990)

²⁶⁰ Davis, Dick: *Epic and Sediton*. s. xiii-xiv. Fayetteville, USA. 1992

Reza Shahs ideologiske “annektering” af *Shahname* er ligeledes medvirkende til den eneste uoverensstemmelse, det har været muligt for mig at opspore i forbindelse med kongressen. Det er en bemærkelsesværdigt indforstået kilde, som alligevel viser sig at være informativ. Shahbazi skriver således i *Encyclopædia Iranica*, som er det mest autoritative leksikon om Iran i dag, at Reza Shah, for det første blev “overtalt” til at arrangere Firdausi kongressen, dernæst at der var oppositionsgrupper, som var imod kongressen:

“By 1933 Reza Shah was persuaded, despite angry protests from fanatical anti-Ferdowsi groups to arrange for an official celebration of Ferdowsi’s millenary.”²⁶¹

Da Shahbazi ikke skriver, hvem disse “fanatical anti-Ferdowsi groups” kunne tænkes at være, spurgte jeg lektor i iransk filologi ved Københavns Universitet Feridun Vahman, om han havde et bud, og han svarede uden tøven; “mullaherne”. Den pro-vestlige nationalisme, som Arthur Christensen var vidne til, havde således også sin opposition. En opposition der åbenbart betragtede Firdausi som værende ét med shahens regime. Hverken i Arthur Christensens upublicerede rejsedagbog eller fra den publicerede rejseskildring *Kulturskitser fra Iran* nævner Arthur Christensen nogen uoverensstemmelse i forbindelsen med kongressen. Han må ikke have overværet det, for hans redelighed som videnskabsmand og hans sans for det journalistisk fængende havde ikke ladet sådanne optrin passere ubeskrevet.

Firdausikongressen og de nazistiske undertoner

I forbindelse med kongressen udkom der flere forskellige publikationer bl.a. et særtryk af det iranske tidsskrift *Iran-Bastan*. Dette særtryk kan ikke tages til indtægt for kongressen som sådan, men kan alligevel give en fornemmelse for hvilke politiske og sociale tanker, der rørte sig i forbindelsen med kongressen. Tidsskriftet *Iran-Bastan* er et “Illustreret erhvervspolitisk nationalugeskrift” udgivet i Leipzig i 1936 af den iranske nationalist Seif Azad. Dets målsætning er “at fremme nationalfølelsen og skabe et folkefællesskab til bekæmpelse af marxismen i enhver form”. Særtrykket indeholder mange tyske reklamer, mest billeder fra store maskinfabrikker: en spindefabrik i Ingolstadt og

²⁶¹ Shahbazi, Shapur: “Ferdowsi, iv. Millenary Celebration” s. 527 Bd. IX Encyclopædia Iranica New York 1999.

maskinfabrikken M.A.N. fra Nürnberg, hvor der reklameres for kraner, lastbiler og dieseldrevne tog. Umiddelbart er det ikke til at se, om bladet er skrevet for et tysk eller persisk publikum, da der både er tysk og persisk tekst. Af den grund har særtrykket heller ikke en egentlig forside eller bagside, men to forsider, da en iraner ville åbne bladet fra højre, og en europæer ville åbne det fra venstre. Åbner man det fra den "europæiske" venstre side, er der på forsiden et billede af Firdausi og Firdausimonumentet fra Tus. Næste side har persisk tekst, der mest er en hyldest til Reza Shah, side tre er et guldindrammet billede af den unge kronprins Mohammed Reza Shah, side fire er et helsidebillede af Reza Shah, og på siden overfor er et næsten ligeså stort billede af Adolf Hitler. Dernæst følger nogle sider, som er en billedreportage fra en 1.maj fest holdt i parken hos det tyske gesandtskab i Tehran. Det, der især bliver lagt vægt på i teksten under billederne, er de iranske kvinders store glæde ved deres nye frihed. Friheden er i denne kontekst synlig ved kvindernes vestlige tøj og deres brug af hatte i stedet for slør.

"Die diesjähriche Maifeier, die bisher schöneste in der Deutschen Gesandtschaft, trat durch besondere Ausschmückung hervor und fiel zudem in die Zeit des Beginnes der iranischen Frauenbewegung. Aus den Bildern geht deutlich hervor, wie erfreut die Damen hierüber sind."²⁶²

Åbner man særnummeret fra den "iranske" højre side er der på forsiden et landkort over Iran, næste side er en fotoreportage fra en smuk iransk floddal. Side to er et guldindrammet billede af Reza Shah. Side tre er ligeledes et fotografi af Reza Shah, på siden lige overfor er en tegning af Zarathustra, religionsstifteren der levede ca. år 1000 f.v.t.. Zarathustra er her portrætteret omringet af bløde vatskyer og med himmelvendte øjne. Teksten under billedet viser kort og opsigtsvækkende, hvilke nazistiske tanker, der præger dette blad og måske i det hele taget Firdausikongressen. Der står: "Zarahustra, der Führer der Arier, der grosse Prophet Irans."²⁶³ Derefter følger en lang artikel om Zarathustra. Billederne, der følger, er fotos af forskellige berømte indiske zarathustriere (parsere) og deres templer og helligsteder i Bombay. I den forbindelse er der til sammenligning ikke ét billede af en muslimsk mullah i bladet. Først på side 16 kommer der billeder fra selve kongressen: tre fotos hvor man ser kongresdeltagerne opstillet. Arthur Christensen er med på alle tre. Senere i bladet er der også billeder

²⁶² Azad, Saif (udgiver) *Iran-e Bastan*. Årg. 4, Nr.18-21: Sjomare-e vize-e Ferdousi (Sondernummer aus Anlass der Tausendjahrfeier des Geburtsfestes Ferdousi's) Tehran 1315/1936

²⁶³ *Iran-e Bastan*. Årg. 4, Nr.18-21: Sjomare-e vize-e Ferdousi (Sondernummer aus Anlass der Tausendjahrfeier des Geburtsfestes Ferdousi's) Tehran 1315/1936

fra afsløringen af Firdausi monumentet i Tus, hvor det dog mest er Reza Shah, der er fotograferet. Denne politiske sammenkobling imellem Firdausikongressen og den tyske nazistiske strømning ses også ved den festlighed, der blev afholdt i Berlin d. 27 sep. 1934 i Archäologisches Institut des Deutschen Reichs. Ligesom i Iran var denne fest arrangeret for at fejre tusindårsdagen for Firdausis fødsel. Foruden i Berlin blev Firdausi fejret i mange andre byer. I Paris blev der således holdt receptioner og konferencer i en helt uge i december, i London blev Firdausi festligholdt ved fire forskellige lejligheder, og også i Jerusalem²⁶⁴, Bruxelles, Cairo, Bombay, Rome, Stockholm og i flere byer i U.S.S.R. blev Firdausi mindet og fejret.²⁶⁵ Ved festen i Berlin talte bla. Professor Dr. Vahlen, som også var "Ministerialdirektor". Her giver Dr. Vahlen Firdausi en hel central placering, som en samlende figur i mellem det persiske og det tyske folk:

"Der persische Dichter Firdosi, zu dessen Gedenken wir uns hier heute versammelt haben, ist gerade für uns ein lebendiges Symbol der grossen geschichtlichen Leistungen des persischen Volkes, dem wir uns in Freundschaft verbunden fühlen. Wissen wir doch, dass unsere Ahnen, die Germanen, mit den alten Persern stammesverwandt waren, und dass die beiden grossen Völker zu ein und demselben Zweig der Urvölkerfamilie der Indogermanen gehören. Und nirgend ist dessen ein lebendigerer Zeuge, als der nunmehr seit über 900 Jahren in persischer Erde ruhende Dichter Firdosi, der die Sammlung der alt-persischen Heldensagen, die uns so lebhaft an das Nibelungen- und das Hildebrand-Lied erinnern, in eine unvergängliche dichterische Form gegossen hat. Ist doch gerade dieser Dichter ein lebendiges Symbol der ewigen Kraft der Völker, die diese aus dem Bewusstsein ihrer Ehre, ihres Blutes und ihres Heimatbodens schöpfen."²⁶⁶

Der er ikke tvivl om at den tyske nazisme har påvirket den iranske nationalisme. Det var f.eks. tyske embedsmænd under Hitler, der foreslog Reza Shah at han skulle insistere på at udlændinge skulle holde op med at kalde landet for "Persien", som egentlig kun gælder for en del af Iran, og istedet for kalde det for "Iran", som er et ord der er beslægtet med ordet "arier".²⁶⁷

²⁶⁴ Vacca, V.: "Firdusi commemorato nell' Università Ebraica di Gerusalemme." *Oriente Moderno*. Anno XIV, Roma 1934

²⁶⁵ "Le Millénaire du Poète Persan Firdousi" s. 417-418 *Revue des Études Islamiques*. Année 1934, Tome VIII. Paris 1937

²⁶⁶ "Die Firdosi-Feier in Berlin" s.114-115 *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*. Bd. 13 Leipzig 1934.

²⁶⁷ Keddie, Nikki R.: "Introduction" s. vi. *Iranian Studies*. vol xx, Nr. 2-4 (1987)

Tankevækkende gør Arthur Christensen sig ligeledes overvejelser om et passende navn for befolkningen i Iran:

“Naar det Land, vi før plejede at kalde Persien, nu hedder Iran, betyder det ikke, at landet har skiftet Navn. Befolkningen selv har nemlig altid kaldt sit Land Irân, i ældre Form Arjân, d. v. s. “Ariernes Land”. Iranerne har saaledes retmæssigt Krav paa Ariernavnet.”²⁶⁸

Arthur Christensen og Nazismen

Arthur Christensen nævner hverken i *Kulturskitser fra Iran* eller i sin upublicerede rejsedagbog fra 1934 nogle episoder eller optrin, hvor nazistiske ideer er blevet sammenholdt med kongressen. Hvorvidt Arthur Christensen selv var nazist eller ej, er der flere forskellige bud på. Niels Thomsen, professor i historie ved Københavns Universitet, peger på Arthur Christensen sammen med tre andre professorer, som sympatiserende med Nazi-Tyskland. Han skriver:

“Men i kanten af den borgerlige konservatisme, der jo udgjorde særdeles mange akademikers miljø og familiebaggrund, mærkedes der dog en positiv interesse for udlandets militante “nationale” dvs. hel- og halvfascistiske genrejningsbestrebelse og en vis gysende respekt for det stærke nazistiske Tyskland.....Af universitetslærere var der kun et par stykker, som - i øvrigt på højst forskellige måde - havde et mere direkte forhold til disse strømninger. Men man må dog nævne fire fremtrædende og fagligt højt ansete videnskabsmænd, der alle var professorer i København: Orientalisten Arthur Christensen og juristen Fr. Vindinge Kruse så som gammelkonservative elitister ikke lyst på folkestyrets evne; kulturgeografen Gudmund Hatt tænkte “geopolitisk” på Tyskland som fører i et “europæisk rum”; og germanisten Carl Roos mente, at også et nazistisk Tyskland var et kulturelt forbillede.”²⁶⁹

²⁶⁸ Arthur Christensen: *Kulturskitser fra Iran*. s. 5. København 1937

²⁶⁹ Thomsen, Niels: “Københavns Universitet 1936-1966” s. 182-183. *Københavns Universitet 1479-1979* Bd. III. red. Svend Ellehøj og Leif Grane. København 1986

Professor i iransk filologi Kaj Barr, Arthur Christensens efterfølger, skriver helt anderledes om Arthur Christensens politiske engagement. Han præsenterer Arthur Christensen, som om han havde været en slags skrivende frihedskæmper under anden verdenskrig:

“For Diktatur af enhver art havde han lige saa ringe sympati som for det af klasseinteresser og utilsvarende partiparoler udhulede Demokrati. Begge er de i hans Øjne lige kulturfjendske. Og der er her Grund til at fremhæve, at han under den sidste Krig paa et Tidspunkt, da det var alt andet end opportunt, i en række Artikler i “Skatteborgeren” (hvortil hans journalistiske virksomhed, ved Tidernes Ugunst og vel ogsaa i nogen Grad ved en vis Særhed hos ham selv, var blevet henvist) har fældet saare hvasse Domme over diktaturstaternes voldlige Knægtelse af alle menneskelige Friheder.”²⁷⁰

Kaj Barr uddyber ikke, hvad han i ovenstående citat mener med: “en vis særhed” hos Arthur Christensen, og som betød, at Arthur Christensen blev forvist fra Berlingske Tidende omkring 1936. Den avis han havde skrevet for i mere end tredive år. Men det Kaj Barr kalder “en vis særhed” er øjensynlig Arthur Christensens uvilje imod demokratiet. Det som historikeren Niels Thomsen i førnævnte citat kalder en gammelkonservativ, elitær holdning, der ikke så “lyst på folkestyrets evne.” Men i Arthur Christensens tilfælde er en anti-parlamentarisk holdning ikke nødvendigvis ensbetydende med, at han sympatiserer med nazismen. Arthur Christensens mange vrede indlæg i de danske dagblade og i månedsmagasiner viser, at han ikke hældede til nogen nazistisk anskuelse:

“Den nationalsocialistiske Verdensanskuelse, hvorpaa den nye Magtfordeling i Tyskland hviler, er ikke blot som enhver kraftig Religion utaalsom, men Intolerance og Fanatisme prædiket og prises.”²⁷¹

Ved et tilfælde opdagede jeg, da jeg bladrede i hans upublicerede selvbiografiske notater, som alle er skrevet på bagsiderne af gamle konvolutter, kvitteringer eller bon'er, at en af siderne var skrevet på bagsiden af en indbydelse til et foredrag i Dansk National Socialistisk Arbejderparti's forening. Indbydelsen var ikke stilet til Arthur Christensen, men det fik mig alligevel til at rette en henvendelse til Rigsarkivet for at få klarlagt om han figurerede i Bovrup-arkivet, som er primærkilden til det Dansk

²⁷⁰ Barr, Kaj: “Arthur Christensen” s. 79 *Festskrift udgivet af Københavns Universitet i Anledning af Universitets Aarsfest* København november 1945

²⁷¹ Arthur Christensen: “Gammelt og nyt Enevælde” s. 66 *Gads Danske Magasin* 28. årg., feb. 1934

National Socialistiske Arbejder Parti. Rigsarkivet meddelte mig kort tid efter, at Arthur Christensen ikke var nævnt i kartoteket. Selvom man godt kunne være nazi-sympatisør uden at være registreret i Bovrup-arkivet, mener jeg at denne oplysning, sammen med de udtalelser han kom med før og under Anden Verdenskrig klart viser, at Arthur Christensen ikke var tilhænger af Nazi-Tyskland, men at han levede i en tid hvor nazistiske tanker florerede. Tanker som også prægede hans fag, iransk filologi.

Arthur Christensen som iransk nationalhistoriker

Firdausikongressen var et stort og succesrigt møde mellem den videnskabelige iranistik på den ene side og den iranske nationalisme på den anden side. I begge lejre værdsatte og priste man de andres arbejde og bestyrkede indbyrdes hinanden i det rigtige i de fælles mål. Det vil derfor være interessant at forstå, hvordan Arthur Christensen som videnskabsmand forholdt sig til blandingen mellem nationalisme og videnskab.

Arthur Christensen så nationalisme som en ide, der var opstået i Europa i en helt bestemt historisk periode:

“Den franske Revolution sætter Demokratismen i Verden, og af Demokratismen springer Nationalismen fuldt væbnet ud som Athena af Zeus’ Pande. Napoleonskampene skaber den tyske Nationalisme, og nu fænger Gnisten alle vegne.”²⁷²

Samtidig var han ikke i tvivl om, at der fandtes en essentiel nationalfølelse, som altid havde eksisteret: Det “ægte og inderligt nationale”,²⁷³ som han kaldte det:

“Det er en af Sprog, Tradition og Milieu frembagt Egenart, som mer eller mindre præger hver enkelt og staar i Vekselvirkning med det individuelle i hans Fremtoning.”²⁷⁴

²⁷² Arthur Christensen: “Nationalisme og Internationalisme” s. 173. *Gads danske Magasin* 1933

²⁷³ Arthur Christensen: “Nationalisme og Internationalisme” s. 176 *Gads danske Magasin* 1933

²⁷⁴ Arthur Christensen: “Nationalisme og Internationalisme” s. 174 *Gads danske Magasin* 1933

Der er således en hårfin balance mellem det nationale og det nationalistiske i Arthur Christensen forståelse. Hvor det nationale bliver omdrejningspunktet for det meste af hans forskning, kommer det nationalistiske til at stå for ham som noget afskyeligt. Forskellen mellem det nationale og det nationalistiske er et diskutabelt spørgsmål, som Arthur Christensen ligeledes har svært ved at besvare. Men nationalismen er i Arthur Christensens værste form en slags "Masse" af individer, der tænker og føler nationalt:

"Men da Massens Intelligensstandpunkt bestemmes af Intelligensen hos den svagest begavede Ener i Massen - thi hvis det laa højere, kunde denne Ener ikke være et Led i Massen - saa faar Nationens aandelige Selvhævdelse ganske naturlig barnlige Udtryk. Den samme Person, der som Individ vilde finde Skryderi og ublu Selvros latterligt, kan meget vel som upersonligt Led i en Masse være med til et højst ublufærdigt nationalt Storpraleri paa Prosa og Vers, eventuelt i Forbindelse med Forklejnelse af andre Nationer: vort eget Folk er det første i Verden, de andre er mer eller mindre taabelige og mer eller mindre befængt med slette Egenskaber; i Krigen har vi altid sejret, naar det gik ærligt til, og bukkede vi under, var det for Svig og Forræderi o.s.v."²⁷⁵

Hvad angår videnskaben, så må den sande videnskab, iflg. Arthur Christensen, på ingen måde påvirkes af nationalismen. Historievidenskaben var for ham det fag, der beklageligvis oftest lod sig påvirke af det nationalistiske og det subjektive:

"Videnskaben er som sagt international. Ved de eksakte videnskaber er den internationale Karakter absolut. Dersom man paa den anden Side træffer en Aandsvidenskab, i hvilken Forskningsresultaterne kan paavirkes af nationale Synspunkter uden derved straks at blive absolut kassable, kan man deraf slutte, at dette Forskningsomraade ligger ude i periferien af, hvad der kan betegnes med Navnet Videnskab. Dette gælder nu Historien, det gælder endog Historien i den Grad, at den, saa længe Nationalismen har eksisteret, har været taget i nationale Formaals tjeneste. Sagen er jo den, at Historien af alle Fag er det, der har Objektivitetens ideal paa længst Afstand."²⁷⁶

²⁷⁵ Arthur Christensen: "Nationalisme og Internationalisme." s. 174-175 *Gads danske Magasin* 1933

²⁷⁶ Arthur Christensen: "Nationalisme og Internationalisme." s. 179-180 *Gads danske Magasin*. 1933.

For Arthur Christensen var den ægte videnskab udtryk for en objektiv videnskab. En videnskab, der havde sine forbilleder i positivismens krav om videnskabelig eksakthed, hvilket førte til en prioritering af den empiriske forskning. Denne videnskabsopfattelse var der almen opbakning til i de videnskabelige kredse i mellemkrigstiden,²⁷⁷ da nazismens brug af racehygiejne havde vist, hvordan videnskaben politisk kunne misbruges. Den positivistiske holdning var dermed et forsøg på i denne politisk højspændte situation at holde fast i kravet om videnskabelig objektivitet. For Arthur Christensen kom politik og videnskab til at stå i modsætning til hinanden. Videnskaben skulle ikke skabe ideologi, men videnskaben skulle være international og apolitisk.

Men Arthur Christensens balancering mellem det nationale og det nationalistiske er vanskelig. For selvom han afskyede det nationalistiske, viser det sig, når man gennemgår hans forfatterskab, at det nationale er udgangspunktet for det meste af hans forskning, og, som han selv skriver, så er national og nationalistisk to ting, “eller det er den samme Ting set i forskellig Belysning”²⁷⁸

Arthur Christensen er således i hele sin tilgang til Iran, også længe før han besøger landet, drevet af et ønske om at fremhæve alle de personer og alle de begivenheder, der bl.a. kunne styrke en iransk national stat. Arthur Christensens allerførste artikel fra 1898 hed således *Rustem, den persiske Nationalhelt*. Og fremefter i hans karriere har han igen og igen beskrevet og fremhævet Irans nationale klenodier. Det være sig personligheder som: Zarathustra, Firdausi, Omar Khayyam, samt registreringer af de persiske sagn og folkeeventyr. Eller også har han forsket i iranernes “urhjem” og søgt i de ældste iranske religioner og i de ældste iranske sprog. Og han har adskilt det semitiske fra det ariske og desuden forsøgt at udskille det typisk iranske fra det ariske.

Denne søgen efter det nationalt iranske bliver senere skærpet af Arthur Christensen teoretiske greb, hvori han, som sagt, begynder at skelne mellem en folkeånd, der er essentiel og en folkekarakter, der er historisk betinget (se side ?). Dermed opstår der en autentisk iransk national kerne, et “Ur-Iran i vekslende Tidens Forklædning”,²⁷⁹ som derfor også kan læses ud af det nye Pahlavi dynasti. Denne nationale, iranske essens, der blusser op i historien, der hvor betingelserne er til stede, er en meget

²⁷⁷ Rosenbeck, Bente: *Kroppens Politik: Om køn, kultur og videnskab*. s. 42. København 1996.

²⁷⁸ Arthur Christensen: “Nationalisme og Internationalisme” s. 173 *Gads danske Magasin* 1933

²⁷⁹ Arthur Christensen: *Kulturskitser fra Iran* s. 7 København 1937

almen synsvinkel ikke bare hos Arthur Christensen, men hos mange vestlige iranister fra hans generation.²⁸⁰ F.eks. var det samanidiske dynasti (819-1005), som var det første persisktalende dynasti efter arabernes erobring, for dem et nationalt persisk dynasti: “Her opstod en national Renæssance, bygget paa de gamle Traditioner, og det nypersiske Sprog kom til Ære og Værdighed.”²⁸¹ Uanset at det samanidiske dynasti var et lokalt fyrstedynasti i den nordøstlige del af Iran, og at sproget ved hoffet lige så ofte var arabisk som persisk.²⁸² På samme måde så Arthur Christensen *Shahname* som et nationalepos, der siden dets tilblivelse hele tiden havde fungeret som et sådant:

“Firdausis Værk har gennem 900 Aar bevaret sin Plads som Persernes Nationalepos. Vers af Shahname har levet og lever paa Folkets Læber. Perserernes Begreber om hans Folks gamle Historie er først og sidst øst af dette Digt, som mer end noget andet har bidraget til at holde Oldtidens historiske Minder og den gamle Sagnskat levende i Befolkningen.”²⁸³

Arthur Christensens historieforståelse skal ses som et udtryk for den nationalhistoriografi, der var den forskningsmæssige ramme for det meste af den humanistiske videnskab, som blev drevet i slutningen af 1800-tallet og i det meste af 1900-tallet. Denne tankegang har været så klippefast og har virket så ”naturlig”, at den har været den eneste måde, hvorpå man kunne formidle viden videre på om et fremmed land.

Udover at denne nationalhistoriografiske tilgang har været den videnskabelige tilgang *per se*, så var den nationalhistoriografiske tilgang ligeledes den vinkel, hvormed Arthur Christensen formåede at gøre Iran “spiselig” for et dansk publikum, det være sig både overfor et akademisk og et mere folkeligt publikum. Ved at fremhæve personer, historiske epoker og litterære værker som udtryk for den ægte iranske nationale karakter får han hævet den iranske historie op over barbariet og det mere kulørt eksotiske. Iranerne får en historie: En national historie. Det er som om Arthur Christensen vil sige: Se bare, iranerne har også en Holger Danske og en Saxo osv. I ønsket om at indgyde respekt for iranernes

²⁸⁰ Se f.eks. Brown, E.G.: *Literary history of Persia* vol. I s. 348 Cambridge first pub. in 1902. reprint. 1977

²⁸¹ Arthur Christensen: *Firdausis Kongebog* s.8 København 1931

²⁸² Frye, R.N.: *The Golden Age of Persia*. s. 200-207. London 1975

²⁸³ Arthur Christensen: *Firdausis Kongebog*. s. 42. København 1931

historie, benytter han sig af det nationalt genkendelige. Der er noget ubevidst apologetisk ved denne synsvinkel, en forståelig reaktion på et, for Arthur Christensen, alt for selvtilstrækkeligt Danmark:

“Vi lærte at kigge ind ad vore egne Vinduer, endda maaske mere end godt var, saa vi ofte glemte, at der var en Verden udenfor Vorherres lille Danmark.”²⁸⁴

Nationalhistoriografien, jagten på ur-ariere og muligvis også et ønske om, at synet på Iran og iranerne skulle stige i den almene europæiske agtelse, har sandsynligvis været årsagen til, at Arthur Christensen og Nöldeke, den berømte tyske orientalist, og snesevis af andre orientaler koncentrede så utrolig megen energi og arbejdskraft i Firdausis *Shahname*. Værket som havde “fængslet Europas og Amerikas Orientalister.”²⁸⁵ *Shahname* var desuden et klenodie for nationalhistoriografien, da man anså det for ikke kun at være Iran’s nationalepos, men desuden betragtede det som ikke mindre end verdens første nationalepos. Som Nöldeke udtrykte det: “ein Nationalepos, wie es in der Weise kein andres Volk besitzt,”²⁸⁶ At *Shahname* så ovenikøbet var indo-europæisk, har utvivlsomt hævet værkets værdi. Arthur Christensen gav selv denne forklaring på vestlig forsknings kolossale interesse i *Shahname*:

“Firdausis omfattende og begivenhedsrige Heltehistorie er et interessant Forskningsomraade, fordi vi gennem forskellige andre Kilder særlig de zarathustriske, religiøse Skrifter, er i Stand til at forfølge en stor Del af Sagnstoffet i dets Udvikling og Vækst. De ældste Bestanddele deraf er Myter og Sagn, der har eksisteret allerede i den saakaldte indo-iranske Tid, den periode, da Indernes og Iranernes Forfædre udgjorde ét Folk. I hin fjærne Tid har man haft afvigende Beretninger om det første Menneske. Én Urmennesketype var *Manu*, en anden var *Jama*, der Hersker i Dødsriget eller efter en anden Version blev borttrykket til et Elysium, et fjærnt Udødelighedsland. Ogsaa en mytisk Slange (indisk *Ahi*, iransk *Azhi*) hører til det gamle Fællesgods.”²⁸⁷

²⁸⁴ Arthur Christensen: “Nationalisme og Internationalisme” s. 175 *Gads danske Magasin* 1933

²⁸⁵ Arthur Christensen: “Rustam og Sohrab, Prøver på en dansk Firdausioversættelse.” s. 241. *Nordisk Tidsskrift* 1905

²⁸⁶ Nöldeke, Th.: *Geschichte der Perser und Araber zur Zeit der Sasaniden*. s. xiv. 1. udg. 1879. Leiden 1973.

²⁸⁷ Arthur Christensen: *Firdausis Kongebog*. s. 22 København 1931.

For de europæiske sprog- og kulturforskere var Indiens og Irans fortid i lige så høj grad blevet et europæisk “ur-nationalt” anliggende og dermed af allerhøjeste vigtighed for en vestlig iranist. Man søgte ur-tiden, ur-mennesket (en mand) osv.

Selvom Arthur Christensen godt var klar over, at hans forskning blev benyttet ideologisk af Pahlavi styret, hvad han ikke havde noget imod, så var han ikke desto mindre overbevist om, at hans egen forskning i sit udgangspunkt lå uden for enhver form for ideologisk indflydelse. Sandsynligvis fordi han betragtede den nationalistiske historieskrivning, som han anfægtede så kraftigt, som snævert national. Dvs. at han set med egne øjne var uden for kategori fra begyndelsen, fordi hans forskningsobjekt lå så fjernt fra hans egen danske nationalitet. Det er formodentlig ikke faldet ham ind, at han selv var med til at skrive den “subjektive”²⁸⁸ historie, som han agiterede imod. Denne apolitiske og anationale videnskab, som Arthur Christensen var overbevidst om, at han dyrkede, er paradoksalt nok den forskning, som de fleste historikere inden for Irans moderne historie anser for at være specielt betydningsfuld for de ideologier, der var med til legitimere den nye Pahlavi stat:

“The core of the new nationalist ideology was Iranism, i.e., the glorification of the pre-islamic past of Iran, of which the Iranian intelligentsia had become conscious mainly through the results of western philological, historical and archaeological research.”²⁸⁹

Og Arthur Christensen er en af de forskere, der får en speciel betydningsfuld plads i denne sammenhæng:

“In the fields of history and linguistics, Arthur Christensen’s *L’empire de Sassanides* and the three volumes of *The history of Ancient Iran (Tarikh-e Iran-e Bastan)* by Mosir al-Dowleh Piniya (1932-1933) profoundly influenced the Iranian state and society.”²⁹⁰

Går Arthur Christensen “native”?

²⁸⁸ Arthur Christensen: “Nationalisme og Internationalisme” s. 180 *Gads danske Magasin*. 1933.

²⁸⁹ Bruijn, J.T.P. de: “Iran, vii. Literature” s. 71 *Encyclopaedia of Islam* Vol. IV Leiden 1978

²⁹⁰ Shahbazi, Shahpur A.: “Iranology” s. 879 *Encyclopedia of the Modern Middle East*. Vol. 2 New York 1996

Arthur Christensen var dermed med til at skrive den iranske nationalhistorie med eller mod sin vilje, og spørgsmålet er, om man overhovedet kan trække en linie mellem hans videnskab på den ene side og den nationale iranske diskurs på den anden. Det er netop også på dette punkt: I forholdet mellem orientalistens og hans forskningsobjekt, at Edward Saids fremstilling af orientalismen og orientalistens ikke stemmer overens med Arthur Christensens virke. I nedenstående citat skriver Edward Said, om det fundamentalt forskellige syn, den vestlige orientalisme havde på det gamle "klassiske" Indien, som også ideologisk inkluderer Iran, modsat orientalismens syn på Orient i dag:

"...the "good" Orient was invariably a classical period somewhere in a long-gone India, whereas the "bad" Orient lingered in present-day Asia, parts of North Africa, and Islam everywhere. "Aryans" were confined to Europe and the ancient Orient.." ²⁹¹

Denne ide om, at "arieren" ikke mere eksisterer i den moderne Orient, er sandt nok den holdning, man genkender hos Arthur Christensen i begyndelsen af hans karriere, men senere skifter han som sagt mening, og "ur-iraneren" bliver en essentiel del af de nulevende iranere. Et sådan holdningsskift ses hos Arthur Christensen på flere punkter, i sådan en grad at Edward Said påstand om at orientalismen er en "one way Exchange", ²⁹² hvor orientalistens er "outside the Orient, both as an existential and as a moral fact," ²⁹³ i hvert fald i Arthur Christensens tilfælde, må revideres. For Arthur Christensen lader sig påvirke af det, han oplever i Iran, og som det fremgik af forrige kapitel, lader han sig ikke kun påvirke, han indleder også et samarbejde med iranske (og europæiske) filologer i det iranske sprogakademi Farhangestan og kommer dermed til direkte at arbejde for Pahlavi-staten. Hans begejstring for Reza Shah og hans politik betyder, at områder, der var tungtvejende for Reza Shah, og som Arthur Christensen tidligere ikke har skænket en tanke, pludselig får en central placering i hans tekster. Dette gælder f.eks. de iranske kvinder og sløret.

De iranske kvinder

²⁹¹ Said, E.: *Orientalism* s. 99 London 1978

²⁹² Said, E.: *Orientalism* s. 160 London 1978

²⁹³ Said, E.: *Orientalism* s. 21 London 1978

I *Hinsides det kaspiske Hav* fra hans første rejse i 1914 nævner Arthur Christensen de iranske kvinder to gange. Den første gang er i forbindelse med en gadebeskrivelse, hvor der blot står: “Mænd og tilslørede Kvinder.”²⁹⁴ Anden gang er det en lidt længere beskrivelse, som ligeledes er en gadebeskrivelse. Her handler det om tiggeriet, som “drives af begge Køn.”²⁹⁵ Der er diskrete erotiske undertoner i dette citat, som bl.a. er viklet ind i franske filologiske overvejelser:

“I Omegnen af Kanonpladsen opererer en ung Kvinde, der optræder utilsløret og ikke ser ilde ud, Hun forfølger Europæerne og tiltaler dem paa ulasteligt Fransk, dog med den pudsige Ejendommelighed, at hun omtaler sig selv i tredje Person: “Mademoiselle n`a pas mangé! Mademoiselle a faim!”

Apropos Kvinderne. De bærer som Regel den uformelige, sorte Overklædning, som dækker hele Ansigtet, eller Kvinden holder selv med den ene Haand Klædningsstykkets Flige sammen om Ansigtet, saa at kun Øjnene er frie. Det sidste Tilfælde giver naturligvis Rum for Udfoldelsen af et vist Koketteri; Sløret kan glide tilside og lade en større eller mindre Del af Ansigtet komme tilsyne . For den persiske Kvindeskønheds Renommé maa man dog vistnok gaa ud fra som almindelig Regel, at de bag Sløret skjulte Yndigheders Mængde staar i ligefremt Forhold til Tilsløringens Strænghed.”²⁹⁶

Der er en flere hundrede år gammel tradition for, at europæere i deres rejseskildringer beskriver osmanniske og persiske kvinder erotisk.²⁹⁷ Her trækker Arthur Christensen på en tradition fra romantikken og ligeledes fra en populær og folkelig forståelse af Orienten. I *Hinsides det kaspiske Hav* kunne sløret give “Rum for Udfoldelse af et vist Koketteri. “ I *Det gamle og det nye Persien* fra hans næste rejse i 1929 er sløret stadig forførende:

“Men sløret bliver nu ogsaa forneden kortere og kortere, og da Kjolerne underneden er af europæisk Længdemaal, kommer Silkestrømperne og de udringede Parisersko allerede nu ganske godt til deres ret.”²⁹⁸

²⁹⁴ Arthur Christensen: *Hinsides det kaspiske Hav*. s. 54 København 1918

²⁹⁵ Arthur Christensen: *Hinsides det kaspiske Hav*. s. 58 København 1918

²⁹⁶ Arthur Christensen: *Hinsides det kaspiske Hav*. s. 60 København 1918

²⁹⁷ Harbsmeier, Michael: “Vild Etnografi, Dansk resumé” s. 11 *Wilde Völkerkunde. Andre Welten in Deutschen Reiseberichten der frühen Neuzeit* Frankfurt 1994

²⁹⁸ Arthur Christensen: *Det gamle og det nye Persien*. s. 186. København 1930

Men som noget nyt er sløret nu også blevet et tegn på undertrykkelse:

“Et socialt Spørgsmaal af gennemgribende Betydning, vel det vigtigste af alle, er Kvindens Frigørelse. Her støder Reformvennernes iver imod de religiøse Fordomme. Det ydre Symbol paa Kvindens sociale Underlegenhed er Sløret, Tchader, det Klædningsstykke, der tilhyller Kvinden fra Isse til Fod, saasnart hun viser sig udenfor Haremets Forhæng.”²⁹⁹

I *Kulturskitser fra Iran* fra hans sidste rejse i 1934 er der ingen erotiske kvindebeskrivelser tilbage. Til gengæld har de iranske kvinder fået langt mere spalteplass. I *Det gamle og det nye Persien* fra rejsen i 1929 får kvinderne i alt tre en halv side, hvor de i *Kulturskitser fra Iran* er oppe på ti sider inklusiv billeder. I *Kulturskitser fra Iran* bliver sløret nu fremstillet som en direkte modsætning til civilisation, en tankegang som var i fuld overensstemmelse med de iranske modernisters. Tanken var, at slørets traditionsbundne konnotationer stod i vejen for en modernisering af landet. Hos de iranske modernister havde familien fået en ny betydning i samfundet. Familien blev set som landets grundvold, og i familien var kvinden som moder familiens fundament. Derved var hendes intellektuelle udvikling eller underudvikling en afgørende faktor for landets åndelige, sociale og dermed også økonomiske stade.³⁰⁰ Arthur Christensen er meget enig i denne tankegang og skriver her sin egen mening ind i dette tankesæt, uden at man som læser kan se, hvornår Arthur Christensens holdninger hører op, og hvornår de iranske modernisters begynder:

“”Sløret” var blevet Symbolet paa Kvindekønnets Foredrelse i de islamiske Folkesamfund. I Hjemmet var Kvinderne henvist til Andarûn, haremets, hvor der ikke maatte komme nogen anden Mand end Husherren. Den skarpe Afsondring holdt Kvinden borte ikke blot fra alt offentligt Liv, men overhovedet fra den aandelige Berigelse, der kunde ligge i Samkvemmet med det andet Køn. Da Kundskabstilegnelse tillige ansaas for uforholden for hende, og hendes Horisont var begrænset til Haremets Sladder, var hun heller ikke egnet til at være Opdrager for sine Børn. Saa længe den ene

²⁹⁹ Arthur Christensen: *Det gamle og det nye Persien*. s. 184. København 1930

³⁰⁰ Nadjabadi, A.: “Crafting an Educated Housewife in Iran” s. 102-103 Abu-lughod, Lila (ed.): *Remaking Women* Princeton 1998

Halvdel af Nationen stod udenfor Udviklingen, kunde Fremskridtet i Virkeligheden ikke blive til mere end en skøn Drøm.”³⁰¹

Og da Reza Shah indfører loven om tvangsfjernelse af sløret, glæder Arthur Christensen sig sammen med “hele Landet”³⁰². At det ikke har været hele landet og alle kvinder, der glædede sig, er der senere blevet skrevet meget om.³⁰³ Dagen for lovens vedtagelse er efter den iranske revolution i 1979 blevet omdøbt fra at hedde “Frihedens Dag” til at hedde “Skammens Dag,”³⁰⁴ men i 1935 skriver Arthur Christensen entusiastisk:

“Det teheranske Gadebillede, i hvilket de fornummede Kvindeskikkelser hidtil havde markeret det gammelorientalske Præg midt i al Moderniseringen, forvandlede med ét Slag. Notable Personligheder, høje Embedsmænd, aabnede deres Huse for Eftermiddags- og Aftenfester, hvor Mænd og Kvinder mødtes i frit Samvær. Hele Landet var grebet af en Rus. Bladene meldte fra alle Kanter af Landet om Afsløringens rivende Fremgang.”³⁰⁵

Det iranske kvindespørgsmål er blevet en tungtvejende faktor for Arthur Christensen, hvilket ligeledes kan læses ud af hans rosende omtale af Reza Shah i netop denne sag:

“Der er måske ikke noget Punkt, hvor Reza Shahs kloge, paa en Gang forsigtige og maalbevidste Politik, træder klarere frem end netop i denne Sag”³⁰⁶

Eksemplet med sløret og de iranske kvinder viser, hvordan Arthur Christensens holdning flyder sammen med de iranske modernisters. Hypotesen om, at slør og civilisation er modstridende, var ligeledes at finde hos europæere, især hos britiske kolonibestyrere i slutningen af 1800-tallet i

³⁰¹ Arthur Christensen: *Kulturskitser fra Iran*. s. 28 København 1937

³⁰² Arthur Christensen: *Kulturskitser fra Iran*. s. 34 København 1937

³⁰³ Milani, Farzaneh: *Veils and Words*. s. 35 London 1992. En personlig og meget illustrerende beretning, om hvorledes kvinder i religiøse familier sneg sig uden om slørforbudet, kan læses i Jalal Al-e Ahmads novelle “Jashn-e Farkhondeh.” Al-e Ahmad, Jalal: *Panj Dastan*. Tehran 1977

³⁰⁴ Milani, Farzaneh: *Veils and Words*. s. 34. Tauris. London 1992

³⁰⁵ Arthur Christensen: *Kulturskitser fra Iran*. s. 34 København 1937

³⁰⁶ Arthur Christensen: *Kulturskitser fra Iran*. s. 29 København 1937

Ægypten,³⁰⁷ men det ændrer ikke ved, at Arthur Christensen lader sig påvirke af sit forskningsobjekt, for det er først i mødet med det moderne nationalistiske Iran, at hans holdninger forandrer sig. På den baggrund er Edward Saids opdeling mellem “os” og “dem” for skarp. Det er for øvrigt den samme skarpe differentiering de fleste historikere, som i dag beskæftiger sig med Irans moderne historie, har. De ser således modernitet, nationalisme og orientalisme som eksklusivt europæisk. Dermed kommer Iran i begyndelsen af det 20. århundrede indirekte til at stå i modsætning hertil og bliver i højere grad betragtet som traditionelt.³⁰⁸ Den iranske modernitet og nationalisme bliver således europæiske importvarer, der lidt efter lidt transformerer det traditionsbundne Iran ind i en moderne tidsalder. En sådan skarp opdeling er meget lidt anvendelig i Arthur Christensens tilfælde, hvor det oftere ligner en udveksling mellem forskellige kulturer end en ensidig påvirkning, der går fra vest til øst. Et andet eksempel, der illustrerer denne vekselvirkning, er Arthur Christensens forhold til nomaderne, hvor stærke modstridende holdninger indirekte bliver udspillet: En romantisk og en rationel.

Nomaderne

Arthur Christensen romantiserede i den tidlige fase beduinlivet, og det var han ikke alene om. Det er der en lang tradition for både blandt vestlige orientaler³⁰⁹ og ligeledes blandt arabiske nationalister.³¹⁰ Således skriver han efter sin rejse i 1929:

“I Levevis og Folkesind afviger Lurerne ikke meget fra Kurderne. De er haardføre Folk, gæstfri, ridderlige, lidet berørte af religiøs Fanatisme, men stridbare, røveriske og gennemtrængte af en ubændig Selvstændighedstrang.”³¹¹

Geografen Martin Vahls beskrivelse i Salmonsens Leksikon fra 1915 er næsten i ordvalg identisk med Arthur Christensens, og man kunne foranlediges til at mene, at Arthur Christensens beskrivelse er

³⁰⁷ Ahmed, Leila: *Women and gender in Islam*. s. 152 New Haven 1992

³⁰⁸ Tavakoli-Targhi, M.: “Modernity, Heterotopia, and Homeless Texts” s. 2 - 5 *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middel East*, Vol. XVIII, No. 2 1998. Som et eksempel kan nævnes Katouzian, Homa: *State and Society in Iran* s. 76 London 2000

³⁰⁹ Ringer, Monica: “Reviews: Christoph Bode (ed.), *West Meets East: Klasiker der britischen Orient-Reiseliteratur*” s. 451 *Iranian Studies*. vol. 32. nr. 3, Summer 1999

³¹⁰ Braae, Christel: “Beduiner” s. 421. *Den Store Danske Encyklopædi*. Bd. 2. København 1995

³¹¹ Arthur Christensen: *Det gamle og det nye Persien*. s. 30 København 1930

skåret over en gammel og velkendt læst, hvilket øjensynlig blot er et udtryk for at ville videreføre traditionen (se kapitel 3):

“Medens Rov anses for et særdeles hæderligt Erhverv, holdes Gæstfriheden højt i Ære, og det anses for lige saa uhæderligt at stjæle fra en Gæst som fra en Stammes egne Medlemmer...Beduinerne besidder alle røveriske Nomadestammes ridderlige Dyder og Lyder.”³¹²

Efter Arthur Christensen sidste rejse i 1934 er han langt mere nøgtern i sin beskrivelse. Han ser nu nomaderne fra den iranske centralmagts side. Reza Shah er kendt for at have haft en decideret aversion mod nomader. I hans program for at modernisere og gøre landet uafhængigt og sekulært kom de iranske nomader ofte til at stå som symboler for alt det, han ikke ønskede: Et “primitivt” liv, hvis mobile livsførelse var svær at holde styr på for en central magt. Derfor er hans politik overfor nomaderne i første omgang militært at pacificere og afvæbne dem, dernæst at tvinge dem til at bosætte sig.³¹³ Arthur Christensen vælger at slutte op omkring Reza Shahs politik, og han skriver:

“Nomadestammerne i Lorestân, hvis Uafhængighedstrang i Aarhundreder har voldt Regeringerne de største Vanskeligheder, og hvis Pacificering var en af den daværende Reza Khâns (senere Reza Shah) første militære Bedrifter, forvandlede efterhaanden til bosiddende Agerdyrkere, en Udvikling, som begunstiges af den Omstændighed, at den transiranske Bane føres igennem deres Territorium. Blandt Turkmenerne i Gorgân er der grundlagt en Mængde Smaabrug, og disse Efterkommere af de vilde Røverstammer, der i sin Tid var en Plage for den nordiranske Befolkning, civiliseres hurtigt.”³¹⁴

Arthur Christensen giver i dette citat læseren en fornemmelse af, at det at bosætte nomader er et skridt på vejen henimod den eftertragtede civilisation. At han så alligevel senere igen romantiserer nomadelivet som det mest civiliserede overhovedet, skal øjensynlig ses som en reaktion på Anden Verdenskrig. Romantisering af nomadelivet sker i hans skønlitterære roman *Angstens rappe Saaler*, som udkom i 1943. Romanen handler om en verdenspsykose, hvor en hel verden er blevet hysterisk over et anonymt brev, hvis afsender truer med at sprænge hele verden i luften. Romanen følger

³¹² Vahl, Martin: “Arabien” s. 907 *Salmonsens Konversations Leksikon* bd. I København 1915

³¹³ Tapper, Richard: *Frontier nomads of Iran*. s. 283. Cambridge 1997

³¹⁴ Arthur Christensen: *Kulturskitser fra Iran*. s. 19 København 1937

politibetjent F. Leonard, som skal efterforske sagen og om muligt forsøge at bryde den kode, som brevet er skrevet med. Politibetjent F. Leonard er lidt ud over det sædvanlige, da han er tidligere professor i Assyriologi dvs. orientalsk filolog ligesom Arthur Christensen selv. I nedenstående citat er F. Leonard på vej hen til en ukendt nomadelejr efter en nødlanding i sin flyvemaskine i et uvejsomt bjergområde et sted i Asien:

“Leonard, der som Orientalist var fortrolig med disse Bjergfolks Sæder og Skikke og heller ikke var ukendt med deres Sprog, gik frygtløs med raske og sikre Skridt hen til det største af Teltene, hvor Høvdingen boede, og traadte uden videre hen til Indgangen.”³¹⁵

Der bliver han modtaget af stammens høvding, der modstræbende byder ham velkommen, men som til Leonard (og læserens) overraskelse taler Leonards sprog flydende. Dvs. et europæisk sprog. Efter at de har udvekslet synspunkter om den uhyrlige verdenssituation, siger høvdingen:

“Man tror gerne derover, at vi i vore Bjerge lever udenfor al Civilisation, men det er en Vildfarelse. Vi er ikke helt fattige her, eller rettere, vi var det ikke. I min Ungdom blev jeg - Abd-er-Rahman er mit Navn - af min Fader sendt til Europa for at studere. Jeg har taget Eksaminer i tre af Eders store Hovedstæder. Det er godt, sagde min Fader til mig, da jeg drog til Vesten, at kende de Farer, der truer os; derfor skal du ikke nøjes med i deres Videnskabers Huse at samle Kundskaber, som til syvende og sidst vil være en død Skat for dig, men du skal leve med Vestens folk og lære deres Sæder og deres Tanker at kende. Det har jeg gjort, og da min Uddannelse var afsluttet, vendte jeg uden Savn Vestens Byer Ryggen for her i mine Forfædres land at genoptage deres enkle og beskedne Levevis.”

Høvdingen formår ved samme lejlighed at sætte Leonard verbalt på plads. Nomaden er her fremstillet som en helt og som den eneste, der har et gran af fornuft tilbage i en verden, der er gået amok. Nomadens liv er en slags modgift til den vestlige verden. Arthur Christensens opbakning til Reza Shahs politik, som man kunne beskrive som en rationel orientalisme, har dermed ikke betydet, at Arthur Christensen ikke samtidig har bibeholdt en romantisk forestilling om Orienten. At denne dobbelttydighed bliver så synlig skyldes muligvis, at Arthur Christensen har følt en kunstnerisk frihed i

³¹⁵ Arthur Christensen: *Angstens rappe Saaler*. København 1943

den skønlitterære form, og dermed haft mulighed for at beskrive Orienten romantisk, hvad han ikke har tilladt sig selv i en videnskabelige sammenhæng. Dermed være ikke sagt, at en sådan romantisk form for orientalisme er en mere ægte garant for Arthur Christensens følelser. Den romantiske og den rationelle orientalisme er sideløbende og har øjensynligt ikke virket modsætningsfyldt.

Arthur Christensens påvirkelighed overfor Pahlavi-regimets ideologer, hvor han på samme tid bevarer stereotype vestlige orientalistiske forestillinger, samt Firdausikongressens ideologisk og politisk tvetydige udgangspunkt er, som sagt, i modstrid med den almene opfattelse af, at påvirkningen altid kun er foregået den ene vej. Historikeren Muhammed Tavakoli-Targhis teorier er i den forbindelse interessante, da han netop er åben overfor, at strømningerne har bevæget sig i flere retninger og ikke kun fra vest til øst. Han ser netop ikke den iranske modernisme, (hvor nationalismen skal ses som en del af denne) som udelukkende et europæisk fremmedelement. I stedet forstår Tavakoli-Targhi modernitet som et produkt, der er skabt af et helt specielt, globalt netværk af magt og viden, som opstod i det 16. århundrede. Tavakoli-Targhi følger Stuart Halls ide om, at uden "the rest" (dvs. ikke europæiske lande eller en indre "anden"), ville vesten ikke kunne blive anerkendt som repræsentanten for modernitet.³¹⁶ Det er den samme dekonstruktivistiske tilgang Tavakoli-Targhi har til orientalismen. Hvor der er en almen tendens til at se orientalismen som en eksklusiv europæisk videnskab, påstår Tavakoli-Targhi, at der i 1700 og 1800-tallet foregik en lind strøm af filologiske og filosofiske udvekslinger mellem intellektuelle europæere og indiske og iranske "orientalister", men at europæernes referencer til disse indiske/iranske lærde i f.eks. sanskrit senere er blevet udeladt i de videnskabelige europæiske artikler eller udelukkende refereret til som indfødte informanter. Denne kollektivt europæiske forglemmelse (amnesia), mener Tavakoli-Targhi, er sket, fordi man fra europæisk side ønskede at forstå orientalisme som noget eksklusivt europæisk, for derved at kunne fejre det videnskabelige perspektiv som objektivt beskuende.³¹⁷

Om alle Tavakoli-Targhis enkeltargumenter er holdbare, er ikke sagen her, heller ikke at Tavakoli-Targhi refererer til en orientalisme, der ligger længe før Arthur Christensens virke. Tavakoli-Targhis

³¹⁶ Tavakoli-Targhi, M.: "Modernity, Heterotopia, and Homeless Texts" s. 2 *Comparative Studies of South Asia Africa and the Middle East* Vol. XVIII, No. 2 (1998)

³¹⁷ Tavakoli-Targhi: "Orientalism's Genesis Amnesia" *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*. Vol. XVI, no.1 (1996)

indfaldsvinkel og overvejelser er alligevel en hjælp til at forstå Arthur Christensen og hans forskning. For iflg. Tavakoli-Targhi er orientalistene ikke klinisk afskåret fra sit forskningsobjekt, men påvirkelig, hvilket passer på Arthur Christensen. Og ligeledes fremhæver Tavakoli-Taghi, at en sådan påvirkelighed ikke var noget man brød sig om at vise omverdenen, da forskningen da ville fremstå som uvidenskabelig, hvilket igen stemmer meget godt overens med Arthur Christensens afsky for den subjektive videnskab. Tavakoli-Targhi kommer i den forbindelse ikke ind på de interne, europæiske faktorer, der ligeledes kunne være årsagen til, at man stræbte efter en værdineutral forskning, f.eks., som tidligere nævnt, frygten for en nazistisk manipulation af forskningen. Spørgsmålet i den ironiske overskrift: Går Arthur Christensen “native”? er derfor for snævert formuleret og kan besvares både med et “Ja” og et “Nej”. For Arthur Christensens begejstring for den politiske dynamik og entusiasme, han møder på sine to sidste rejser til Iran betyder, som nævnt, at han på flere punkter får en meget propahlavi indstillet holdning og på nogle områder endda bliver så begejstret, at han foretrækker det iranske styre frem for det danske. Det gælder i særdeleshed i spørgsmålet om ordensmagts håndhævelse af lov og orden:

“Retssikkerheden er for Eksempel stor i Persien, for Liv og Lemmer adskilleligt større end i øjeblikket i Danmark. Det ville hjælpe, hvis vi herhjemme havde et tilsvarende System, et meget omfattende Gendarmerivæsen til Fods og til Hest, velbevæbnede og veldresserede i at benytte Vaabene, som det er deres Ret og Pligt. Paa den Maade overflødigøres ogsaa den megen Diskussion for og imod Dødsstraf. Forbryderen kommer af med Livet i Kamp.”³¹⁸

Men samtidig bevarer han en distance, der indimellem kan være nedladende. Et eksempel er de blyantskommentarer, Arthur Christensen har skrevet i margen til R. Yasemis forord til den persiske oversættelse af Arthur Christensens *L'empire des Sassnides, le peuple, L'état, lacou*, hvor Arthur Christensen irriteres over de unøjagtige kildehenvisninger:

³¹⁸ *Berlingske Tidende*. 6. jan. 1935.

“Dette er Betegnende: man angiver principielt Forfatter og Bog men udlader Paginæangivelser osv., for Folk kan jo tage Bogen og rode den igennem, indtil de finder Stedet! Det er den Slags Anskuelse, der gør det saa haabløst at tænke paa en virkelig videnskabelig Indstilling hos Iranerne.”³¹⁹

Afrunding

Firdausikongressen var en ambitiøs og velorganiseret fest, som skulle sætte den iranske nation på det akademiske verdenskort. Arthur Christensen var begejstret og med god grund, for hans fag iranistikken havde aldrig før været så værdsat og fejret. Den iranske nationalisme og den vestlige iranistik havde fælles interesser i Firdausis *Shahname*. *Shahname* gav shahen og de iranske nationalromantikere det åndelige materiale, der gav den “nye” nation identitet og sammenhæng. *Shahname* var samtidig den vestlige iranistiks kæreste eje, da værket indeholdt levn fra den indo-europæiske ur-tid, hvor Firdausis dygtige digterkunst kunne puste liv i de indo-europæiske forfædre og sætte dem i et smukt lys.

Som det fremgik af særtrykket af tidsskriftet *Iran-Bastan*, var der i nogle kredse et ønske om at se nogle tætte ariske forbindelser mellem det nazistiske Tyskland og Iran. En forbindelse som både var politisk og ideologisk, og hvor den vestlige iranistik var en akademisk faktor, som nemt kunne blive involveret. Arthur Christensen ser dog ud til ikke at være faldet for den nazistiske overbygning.

I det hele taget var Arthur Christensen meget afvisende overfor den nationalisme, der prægede hans samtid, måske bortset fra én, og det var den iranske. Arthur Christensen var ikke kun imødekommende og tolerant overfor den iranske nationalisme, han havde, uden at det var hans mål, været en af de få videnskabsmænd, der havde givet iranerne “beviserne” på deres glørværdige fortid (se kap. 3). Arthur Christensen afskyede således den selvforherligende nationalisme, og samtidig blev han en af den iranske nations mest betydningsfulde nationalhistorikere. Dette paradoks generede ham ikke, for han så ikke sin forskning i det lys. Formodentligt fordi filologien og historiefaget på Arthur Christensens tid

³¹⁹ Arthur Christensen.: *Iran dar zaman-e Sasaniyan*. s. vav i R.Yasemis forord. Tehran 1938. (Disse blyantskommentarer kan læses i den udgave af værket som står på institutbiblioteket på Carsten Niebuhrs Institutbibliotek, Københavns Universitet).

var så uadskillelige fra en national historisk tankegang. Forskerne stillede derfor nationalhistoriske spørgsmål, fordi videnskabelige spørgsmål var bundet til tanken om nationer.

At Arthur Christensen kom til at skrive den iranske nationalhistorie, kan ligeledes skyldes hans ønske om at formidle. Hans populære artikler om Iran til det danske publikum var ofte præget af en nationalromantisk indfaldsvinkel, hvilket jeg mener skyldtes ønsket om at gøre det fremmede forståeligt ved at benytte sig af genkendelige nationalhelte, sagn, osv. (se side 12 i dette kap.).

Firdausikongressen viste, at der er foregået en stor udveksling imellem Europa og Iran både politisk og ideologisk. I Arthur Christensens tilfælde har det ligeledes vist sig at være en flittig dialog mellem på den ene side den europæiske orientalist og på den anden side hans forskningsobjekt Orienten. Konklusionen peger dermed imod en gensidig udveksling frem for en ensidig påvirkning. En sådan konklusion kan dog indebære den fare, at man kan komme til at fokusere for ensidigt på udvekslingen, og dermed forstå denne som en dialog mellem to ligeværdige parter, der har lige meget at skulle have sagt i enhver sag. Historikere har, som nævnt, almindeligvis set orientalismen, modernisme og nationalisme som oprindeligt hørende hjemme i en europæisk historie. Dette betyder i forholdet til "resten" af verden, at lande som f.eks. Iran kan komme til at fremstå som udelukkende modtagende, et ræsonnement som kan føre til den indirekte konklusion, at iranerne er skyldfri i deres egen moderne historie, da det er en europæisering, der er foregået. Men ved at inddrage dialogen og udvekslingen, som historikeren Tavakoli-Targhi gør, bliver iranerne dermed gjort til aktive medaktører. Dermed kan den modsatte variant af "iranerne er skyldfri" desværre let komme til at betyde, at europæerne er skyldfri og dermed bliver orientalismen ligeledes frifundet, hvilket er et lige så snæversynet resultat.

Konklusion

“Hvad var det for et fag, jeg havde læst?” Dette spørgsmål vil jeg i det følgende forsøge at besvare ved på baggrund af AC’s tre rejser at koncentrere mig om de temaer, der peger fremad på iransk filologis videre udvikling, efter at AC gik af som professor i 1945.

En romantisk og positivistisk orientalisme.

I kapitel 1 fokuserede jeg bredt på orientalistikkens særstilling inden for den akademiske verden, netop fordi Arthur Christensen, i sit tidlige arbejde og på sin første rejse til Iran i 1914, først og fremmest så sig selv som orientalist. Iransk filologi blev, som nævnt, også først skilt ud fra orientalistikken i 1919. Kapitel 1 omhandler således en etableringsperiode, hvor de orientalske fag forsøger - i lighed med mange andre fag - at finde deres fag-identitet. Overordnet sker der i denne periode i universitetsverdenen et skred fra en mere romantisk inspireret indfaldsvinkel til en mere positivistisk orienteret tilgang. Denne udvikling kan også spores i Arthur Christensens syn på orientalismen hvor han som ung sværmede for de romantiske forestillinger om Orienten, tog han som ældre skarpt afstand fra denne form for orientalisme, som han anså for barnlig og kvindelig. Jeg mener, at denne udvikling hen imod det positivistiske har været tydeligere på de orientalske fag end på mange andre humanistiske fag, fordi orientalistikkens perifere placering i den akademiske verden har gjort disse fag ekstrem sårbare overfor kritik. Den akademiske orientalismes nemme forveksling med den kommercielle orientalisme (Tivoli, Aladdin-dyrkelsen osv.) har heller ikke været befordrende for et seriøst ansigt udadtil. Af den grund mener jeg, at Arthur Christensen søgte at sætte vandtætte skotter op imellem den kommercielle og den videnskabelige orientalisme.

Trukket lidt skarpt op kan man på baggrund af de tre rejser, Arthur Christensen foretog, konkludere, at Arthur Christensen gik fra at have været en romantisk, eurocentrisk orientalist på sin første rejse, til at han på de næste to rejser forandrer sig til den positivistiske iranist, der er imødekommende og modtagelig for nye indtryk. Det overraskede mig, at det var den romantisk inspirerede videnskabsmand, der var den mest distancerede, og at det var den positivistiske videnskabsmand, der var den åbne og imødekommende.

Opdagelsen af den indoeuropæiske sprogstamme

Opdagelsen af den indo-europæiske sprogstamme satte sine tydelige spor i den måde, man kom til at betragte de indiske og iranske sprog, hvilket jeg har vægt på i kapitel 2. Pludselig var disse orientalske sprog blevet uhyre vigtige for forståelsen af den europæiske sprog- og kulturhistorie. Det satte iransk og indisk i et helt særligt lys i forhold til andre orientalske sprog. Opdagelsen af den indoeuropæiske sprogstamme kom således til at styre meget af den forskning, der kom til at foregå indenfor de to fag. Hovedformålet med Arthur Christensens to første rejser var da også at undersøge bestemte dialekter, der kunne være nyttige for besvarelsen af de spørgsmål, som indo-europæistikken havde rejst.

Fokuseringen på de indoeuropæiske levn i de iranske sprog, mener jeg, betød en usikkerhed for iransk filologis fagidentitet. Var iransk filologi et orientalistisk fag, eller hørte det under indoeuropæistikken? Var Arthur Christensen orientalist, eller var han forsker i indoeuropæistikken? Opdagelsen af den indoeuropæiske sprogstamme var på den ene side befordrende for den interesse der blev skabt om faget, men samtidig var det en problematisk opdagelse, fordi faget kom til at stå imellem to fagtraditioner: Den sammenlignende sprogvidenskab, der var koncentreret om de europæiske rødder, og orientalistikken, der dyrkede det fremmedartede.

Jeg mener for øvrigt, at det er de samme identitetsproblemer, opdagelsen af den indoeuropæiske sprogstamme har forvoldt iranernes egen selvforståelse i det 20. århundrede. "Er vi orientaler, eller er vi indo-europæere?" Et spørgsmål, der har ført til anti-islamiske bølger, og som igen har ført til anti-anti-islamiske reaktioner, hvilket den islamiske revolution i 1979 i høj grad har været udtryk for.

Arthur Christensen: En påvirkelig videnskabsmand

Der har, med Edward Said som fortaler, været fremført en kritik imod orientalismen, der er blevet beskyldt for at dyrke det fremmedartede i Orienten, fordi det fremmede var et ønskværdigt modbillede til den "civiliserede vestlige verden". Denne teori viste sig at holde stik, hvad angår AC's attitude på den første rejse til Iran i 1914. Her forholdt AC sig til iranerne, som var det skåret ud af overnævnte kritik. Men på de næste to rejser er det et helt andet billede, der tegner sig af AC.

I kapitel 3 beskriver jeg hans anden rejse til Iran i 1929. Arthur Christensen får her for første gang lejlighed til at møde den iranske nationalromantiske intelligentsia. Et møde som får afgørende betydning for hans fremtidige syn på iranerne og deres land. Efter denne rejse overtager han således på flere punkter de tanker, som de iranske nationalromantikkere gør sig. Eksempelvis i spørgsmålet om iraneres arvemasse. På rejsen i 1914 var han overbevist om, at de nulevende iranere intet havde tilbage af noget oprindeligt arisk. Efter at han har foretaget sin rejse i 1929, begynder han at skelne mellem folkeånd og folkekarakter, hvor folkeånden nu kommer til at repræsentere kontinuiteten fra oldtiden op til i dag. Dermed får han en mulighed for at se indoeuropæiske træk hos de nulevende iranere.

Et andet punkt, hvor AC viser sig at være modtagelig overfor de iranske nationalromantikkeres argumenter er i spørgsmålet om de iranske kvinder. Rejse for rejse overtager han de iranske nationalromantikkeres syn på de iranske kvinders store betydning for den iranske nations udvikling og fremtid.

AC's påvirkelighed er evident i spørgsmålet om ordensmagtens håndhævelse af lov og orden. I den forbindelse blev Arthur Christensen ligefrem så begejstret, at han på dette punkt kom til at foretrække det iranske samfund frem for det danske.

Dette samspil imellem AC og de iranske nationalromantikere var ikke et enestående eksempel, men et meget godt billede på den udveksling, der generelt forgik imellem den vestlige iranistik og Pahlavi-styret.

Iransk filologi og Pahlavi-styret får fælles fodslag

Det er denne dialog mellem iransk filologi og Pahlavi-styret, jeg bl.a. har fokuseret på i kapitel 4, hvor Arthur Christensen i 1934 for sidste gang drog til Iran, da han var blevet officielt inviteret af den iranske regering til at deltage i Firdausikongressen. Her fejrede den vestlige iranistik og Pahlavi-styret i skøn forening Firdausis 1000 års fødselsdag. Den vestlige iranistik og de iranske nationalromantikere havde fået samme interesser og arbejdede nu sammen om at udforske den indoeuropæiske oldtid, som på den ene side kunne styrke den iranske nationalromantiske identitet, og som på den anden side kunne give europæerne en lang og glørværdig forhistorie.

Udover at iransk filologi udforskede den indoeuropæiske urtid, havde faget fået en helt ny betydning, fordi det nu også kunne være til nytte i en aktuelt politisk sag. Faget kunne styrke den iranske nationalidentitet og dermed berige landet med det åndlige gods. En opgave som AC og den vestlige iranistik generelt gerne ville være behjælpelig med, fordi man i Vesten overordnet betragtede Pahlavi-styret som et moderne, sekulært og stabilt regime,³²⁰ som det var værd at styrke.

Det er derfor meget vanskeligt at beskyldte Arthur Christensen og iransk filologi for at drive klinisk laboratorieforskning. De ideologier, der lå bag den vestlige iranistik og de ideologier, der lå bag det iranske Pahlavi styre, var så tæt forbundet, at man mere kan tale om, at de to parter samarbejdede, end om at den ene havde den anden under en videnskabelig lup.

Var iransk filologi arierforskning?

Var iransk filologi arierforskning? Ja det var det, hvis man tænker på en arier som en indoeuropæer. Forskningen var i høj grad et ønske om at finde de ariske/indoeuropæiske rødder. Den ariske ur-religion, den ariske ur-mand (Manu), det ariske ur-sprog. En romantisk tanke om at finde det oprindelige, hvilket var vigtigt, da det oprindelige indeholdt essensen af et folks ånd.

Og samtidig er svaret nej. Det var ikke arierforskning, hvis man tænker på det i en nazistisk terminologi. Arthur Christensen dyrkede ikke arieren som et overmenneske. Tværtimod var han meget kritisk overfor disse ideologiske overbygninger. Men det rækker ikke ved den gængse holdning, Arthur Christensen og mange af hans kollegaer - ikke kun iranister - havde, om at iranerne stod os nærmere end araberne. Arthur Christensen levede i en tid, hvor race-katalogisering var en del af videnskaben, og derfor har han ikke fundet det odiøst at benytte sig af terminologien.

Iransk filologi efter Arthur Christensen

Som jeg nævnte i indledningen til specialet, så udmærkede Arthur Christensen sig også videnskabshistorisk, fordi han netop levede og arbejdede i den akademiske etableringsfase omkring

³²⁰ Boroujerdi, M.: *Iranian Intellectuals and the West* s. 25 New York 1996

århundredeskiftet, hvor man så at sige udvalgte sig frøene og plantede spirene til den forskning, som blev dyrket i det meste af det 20. århundrede. Og for iransk filologi på Københavns Universitet vedkommende var det således også Arthur Christensens ideer og forskning, som de to efterfølgende professorer Kaj Barr og Jes P. Asmussen på hver sin måde arbejdede videre på.

Under professor Kaj Barrs ledelse fra 1945 til 1967 var det især filologien, der blev dyrket, og faget havde en tendens til at være et studium i sammenlignende sprogvidenskab mere end et fag under orientalistikken.³²¹ Professor Jes P. Asmussen (1967-1998) nedtonede filologien og så ligesom Arthur Christensen filologien som et middel mere end som et mål.³²² Af samme grund skiftede faget navn under Jes P. Asmussens ledelse fra at hedde Iransk Filologi til at hedde Persisk Sprog og Kultur. Jes P. Asmussen videreførte ligeledes Arthur Christensens nationalromantiske tradition ved at se oldtidshistorien, religionen og sproget som helt afgørende faktorer til forståelsen af det iranske folk.

Det nybrud, som kom i 1970erne, hvor humaniora generelt blev præget af strukturalistiske og marxistiske teorier,³²³ påvirkede ikke iransk filologi. Øjensynligt fordi faget var koncentreret om empirien, og derfor havde meget lidt interesse i teoretiske diskussioner.

I specialets indledning undrede jeg mig over, at Professor Jes P. Asmussen ærgrede sig over, at indisk blev skilt fra iransk ved sammenlægningen af Institut for Orientalisk Filologi og Carsten Niebuhr Instituttet i 1992. Set i lyset af den fagtradition, som Asmussen tilhørte, har han formodentlig ligesom Arthur Christensen set studierne af indisk og iransk som to fag, der var naturligt knyttet til hinanden i kraft af sproglægtskabet. Og da sprogene ifølge denne tradition var nøglen til forståelsen af et folk, var indisk en helt afgørende faktor for at kunne forstå og dykke ned i den iranske kultur. Derfor ærgrede det naturligvis Asmussen, at fakultetet nu skilte indisk og iransk fra hinanden.

Ind imellem denne tradition og mig som nyimmatrikuleret i 1989 kom den islamiske revolution i Iran. Iransk filologi på Københavns Universitet var fortsat i den gamle tradition bl.a. som et hjælpefag til den sammenlignende sprogvidenskab og beskæftigede sig hovedsagligt med den klassiske iranske litteratur og den præ-islamiske fortid, og der stod vi unge studenter og ville vide noget om sociologi, politik og islam for at kunne forstå, hvad det var for en revolution, der var foregået, hvilket vores lærere hverken

³²¹ Antagelse jeg bygger på f.eks.: Juhl Jensen, Jens: "Sammenlignende sprogvidenskab og almen lingvistik" s. 379-380 *Københavns Universitet 1479-1979* bd. IX København 1979

³²² En antagelse jeg bygger på de personlige samtaler, jeg har haft med Professor Jes P. Asmussen.

³²³ Kjærup, Søren: *Menneskevidenskaberne* s. 59 Roskilde 1999

var interesseret i eller uddannet til. Det var således på grund af den islamiske revolution at jeg - modsat Jes P. Asmussen - definerede Iran ud fra islam og dermed forstillede mig at studiet om Iran "naturligt" passede ind i et mellemøstinstytut som Carsten Niebuhr Institutet.

Hvad jeg ikke vidste dengang var, at den amerikanske regering allerede i 1950'erne var begyndt at stifte "area studies" der ligeledes søgte en mere politisk og sociologisk vinkel på Mellemøsten.³²⁴ Af den grund havde vi studenter tiden på vores side, og udviklingen på faget har da også vist sig at vende sig bort fra filologien for mere at lægge vægt på politologien, sociologien og islam. En udvikling som også er hjulpet på vej af, at den var i tråd med den drejning, humaniora generelt havde taget i perioden efter 1970 fra at beskæftige sig med sprog til at beskæftige sig med kultur.³²⁵

Den islamiske revolutions betydning for iransk filologi

Det samspil, som foregik mellem den vestlige iranistik og Pahlavi-styret og den indbyrdes påvirkning, der foregik mellem de to parter, mener jeg, er en vigtig pointe for at forstå, hvad der skete med iransk filologi, efter at AC gik af som professor i 1945 og frem til i dag.

Det er efter min mening den islamiske revolution, som pludselig sætter den vestlige iranistik i relief. Netop fordi den vestlige iranistik og Pahlavi-regimet var så tæt forbundet, var et opgør med Pahlavi-dynastiet også indirekte et opgør med den tradition, den vestlige iranistik havde stået for. Den videnskab, man havde dyrket på iransk filologi i det meste af det 20. århundrede, fik et lammende slag med den islamiske revolution, fordi beskæftigelsen med den klassiske iranske litteratur og med den iranske oldtid nu pludselig fremstod som et støvet og - i allerbedste fald - finkulturelt arbejde. Den politiske aktualitet, som faget havde haft på AC's tid, var med et slag forsvundet.

Dermed kunne de iranske filologer heller ikke mere fremstå som "eksperterne", der kunne underrette vesten om Iran. For de iranske filologer havde været så sammensmeltede med det nationalistiske Pahlavi-regime, at den vestlige iranistik havde set sig blind.

Således blev man efter den islamiske revolution f.eks. opmærksom på, at der var store "huller" i iransk filologis fagbibliotek på Københavns Universitet. Der fandtes f.eks. næsten ingen bøger om shia-islam,

³²⁴ Windfuhr, Gernot L.: "Notes on Motivations in the Study of Persian" s.1 *Persian Studies in North America. Studies in honour of Mohammad Ali Jazayeri*. ed. Mehdi Marashi. Maryland 1994.

³²⁵ Kristensen, Jens Erik og Schmidt, Lars-Henrik: "Temaer og tendenser i humaniora 1960-90" s. 224 *Humanistisk videnskabsteori*. København 1995

hvilket ikke var så mærkeligt, for det gjorde der heller ikke på de andre europæiske eller amerikanske universiteter. Den vestlige iranistik havde netop aldrig set shia-islam som et særlig typisk kendetegn ved Iran, tværtimod var islam og shia-islam jo det, som landet var på vej væk fra. Det første egentlige omfattende værk om shia-islam kom først i 1985.³²⁶

Hvis man til gengæld ser på studiet af Iran i dag, så har slutningen af 1980erne og 1990erne internationalt været præget af et hav af bøger og artikler om islam. Iran kan nu pludseligt ikke mere forstås, uden at man har denne religion med i sine betragtninger. Dette synsvinkelskift, mener jeg, viser hvilken dialektik, der stadig foregår imellem faget og Iran - på samme måde som på Arthur Christensens tid.

Jeg mener også, at den manglende debat om faget mener jeg også skal ses i lyset af den islamiske revolution. Den islamiske revolution tog brodden ud af den vestlige iranistik og gjorde faget politisk uaktuelt, hvilket måske gjorde enhver kritik overflødig: Faget var passé, hvorfor så spille energi på at kritisere det. Derudover er de nye "Iran-eksperter", hvis man ser på faget internationalt, ikke længere elever af den iranske filologi, men kommer nu fra fag som historie, politologi, sociologi, osv. og har dermed nogle helt andre traditioner, de om muligt ønsker at gøre op med, hvilket formodentligt også har været en årsag til den manglende debat om iransk filologi.

Desuden har iransk filologis videnskabshistoriske tilknytning til indo-europæistikken, måske også lagt låg på debatten. Det må unægtelig have været lettere for den vestlige akademiske verden at være lydør overfor en kritik, der hængte en perifer fagtradition som orientalistikken ud, end at tage et så centralt fag som den sammenlignende sprogvidenskab op til revision. En sådan revision ville rive mange andre fag med sig i kølvandet som f.eks. religionsvidenskab, folkemindevidenskab, indisk filologi, iransk filologi. Det ville kræve en helt anden storvask end at holde orientalismen frem som et racistisk og eurocentrisk undtagelsestilfælde.

Hvad var det for et fag jeg havde læst?

Med specialet som baggrund kan jeg se, at det fag, jeg gik ind for at læse i 1989, var et rådvildt fag. Og det havde det som nævnt gode grunde til at være. At vi unge studenter havde meget svært ved at forstå, hvorfor vi skulle læse de old- og middelpersiske tekster, og at vi ikke forstod lærernes gode

³²⁶ Momen, Moonjan: *An Introduction to Shi'i Islam*. New Haven 1985

argumenter, mener jeg nu, jeg har fået et svar på. Vi blev undervist i følge AC's tradition, men den islamiske revolution havde sat sine spor og krævede nye indfaldsvinkler.

Skulle man således i dag spørge, om faget iransk er et orientalsk eller et indoeuropæisk fag, vil svaret være klart. I dag er vi blevet orientalister igen. Indisk er for længst blevet skilt fra iransk, og iransk filologi fulgte med arabisk i forbindelse med sammenlægningen af IOF og CNI, netop fordi iransk filologi nu pludselig blev defineret ud fra islam og ikke ud fra sprog og race. I dag ser man ingen sammenhæng mellem det iranske og det europæiske. Islam har sat sig på tværs.

Dette har desværre betydet, at et forskningsfelt som Irans præ-islamiske fortid i dag er blevet negligeret. Således kan det i dag tælles på en hånd, hvad der de sidste ti år er blevet indkøbt af bøger om den præ-islamiske periode til det iranske fagbibliotek, hvilket igen afspejler den manglende forskning. Det er en skam, da det ellers er et af de felter, der ville være et interessant at få belyst uden den nationalromantiske overbygning, som denne forskning ellers har været præget af.

I den forbindelse mener jeg - med dette speciale som baggrund - det ville være relevant for faget at overveje hvilke "kæpheste", man nu er i gang med at ride til. Jeg mener nu ikke, at faget har de store valgmuligheder. Med Arthur Christensen som belæg viste det sig, at tidens ideologiske strømninger ofte satte dagsordenen for faget, uanset om man kunne lide det eller ej. Alligevel vil en bevidstgørelse af fagets bagvedliggende agendaer være brugbar, fordi det vil kunne definere faget og dermed gøre fagets konturer klarere, hvad der sandsynligvis ville være en fordel i "markedsføringen" af faget.

Appendiks

Danske orientalistes sociale baggrund blev jeg optaget af, da jeg erfarede, at de tre professorer som havde været ansat på faget iransk filologi, alle stammede fra ikke akademiske miljøer. Arthur Christensen var søn af en postkontrollør, Kaj Barr, der overtog professorat i iransk filologi i 1945, var adoptivbarn, og hans stedfar var mekaniker. Jes P. Asmussen, som blev professor 1967 efter Kaj Barr, var maskinmestersøn fra Sønderjylland. Dette overraskede mig, og jeg fik lyst til at undersøge, om det blot var et tilfælde eller om, der var tale om en social tendens, som adskilte sig fra akademikere i den øvrige københavnske universitetsverden.

Derfor har jeg undersøgt ansatte orientalistes sociale baggrund på Københavns universitet. Jeg er gået tilbage til omkring midten af 1800 tallet, på det tidspunkt da Orientalisk Filologi blev splittet op i forskellige mindre fag. Undersøgelsen stopper år 1967, fordi der foreligger en generel statistik over Københavns Universitets professorers sociale baggrund, som netop holder ved 1967, og som jeg har villet sammenligne med. Denne statistik går dog ikke længere tilbage i tiden end 1939, men statistisk er de sociale grupperinger på universitetet mere konservative jo længere, man registrerer tilbage i tiden. Derfor vil en håndværkersøn, som bliver professor være en meget større begivenhed i 1870, end det ville være i f.eks. 1950.³²⁷ Af den grund mener jeg godt, at man kan sammenligne orientalist-statistikken med den generelle statistik, dog med den tilføjes at udsving i de sociale grupperinger i orientalist-statistikken vil være mere opsigtsvækkende, da denne statistik går meget længere tilbage i tiden. For at gøre statistikken så pålidelig som muligt har jeg valgt at inddrage så mange orientalske fag muligt. Jeg har derfor inddraget både indisk, iransk, arabisk, ægyptologi, assyriologi og tyrkisk i statistikken. Der er i alt tale om 33 personer, så statistikken er ikke stor, og skal derfor tages med et vis forbehold.

³²⁷ Thomsen, Nils: "Københavns Universitet 1936-1966" s. 121-122 i *Københavns Universitet 1479-1979* bd.III København 1986

Tabel 1. Universitetsprofessorernes socialbaggrund

Københavns Universitet	1939	1953	1967
<i>Faderens erhverv, pct.:</i>			
Akademiske erhverv	38	37	27
Lærerstanden	10	9	12
Andre tjmd. og funktionærer, højere	11	18	14
Andre tjmd. og funktionærer, øvrige	3	3	6
Selvstændige i byerhverv, større	15	10	12
Selvstændige i byerhverv, øvrige	8	9	9
Gårdejere, proprietærer	7	6	9
Husmænd, gartnere	3	4	6
Håndv.svende, arb.mænd	3	4	6
Pensionister u.n.a., øvrige	2	-	3

Kilde: Københavns Universitet 1479-1979 bd. III

Tabel 2. Lektorer og professorer ved de orientalske fag fra år 1844 til 1967

<i>Faderens erhverv, pct.:</i>	
Akademiske erhverv	22,8
Lærerstanden	8,5
Andre tjmd. og funktionærer, højere	11,4
Andre tjmd. og funktionærer, øvrige	5,7
Selvstændige i byerhverv, større	8,5
Selvstændige i byerhverv, øvrige	11,5
Gårdejere, proprietærer	5,7
Husmænd, gartnere	2,8
Håndv. svende, arb.mænd	17,1
Pensionister u.n.a., øvrige	2,8

Kilde: Hof- og Statskalenderen , Kraks Blå Bog.

Sammenligner man tabel 1 og 2 er det især er de to kategorier “Selvstændige i byerhverv, øvrige” og “Håndv. svende, arb. mænd,” der skiller sig ud, og som procentvis er langt højere hos orientalistene. Kategorien “Selvstændige i byerhverv, øvrige” er mindre gennemskuelig, men over halvdelen i denne gruppe er for orientalisternes vedkommende håndværksmestre. Akademikerbørn er ligesom i den

generelle statistik for professorer på Københavns Universitet overrepræsenterede i forhold til landets befolkningssammensætning, men hos orientalisterne er denne tendens ikke så udpræget. Overordnet er der, sammenlignet med den generelle professor statistik langt flere orientalister, der stammer fra lavere sociale lag.

Hvad angår lektorernes og professorernes fødested, markerer orientalister sig også anderledes end på resten af Københavns Universitet. De orientalske fag har en klart overrepræsentation af ansatte, der kommer fra landdistrikterne.

Tabel 3. Universitetsprofessores fødested.

<i>Fødested, pct.:</i>			
Hovedstaden	35	44	40
provinsbyerne	36	28	24
Landdistrikterne	22	22	27
Udlandet	7	6	9

Tabel 4. Lektorer og professorers fødested, ansat ved de orientalske fag.

<i>Fødested, pct.:</i>	
Hovedstaden	40
provinsbyerne	8,5
Landdistrikterne	40
Udlandet	8,5

kilde: Hof- og Statskalenderen , Kraks Blå Bog.

Næsten 50 % af orientalisterne stammer fra landet, hvor det ligger nede på 22-27 % for de ansatte professorer generelt på Københavns Universitet.

Dines Andersen, professor i indisk filologi i 1903, er en af de professorer, som man næsten kunne kalde et mønstereksempel på den gruppe af orientalister, der stammer fra et håndværkerhjem og fra landet. Hans livshistorie indeholder de grundelementer, som går igen i mange af de danske

orientalistbiografier, hvilke indbefatter, at han var en dreng, han var begavet, fra landet og fra et godt og solidt håndværkerhjem, hvor han blev "opdaget" af præsten.

"Som Rasmus Rask var han (Dines Andersen) fra en fynsk landsby, men ikke bondesøn, hans fader var møllebygger, hans plejefader smed; en præst var hans faderlige ven og hjalp ham, så han kunne blive student fra Odense Latinskole. Under vanskelige økonomiske forhold gennemførte han sine studier ved Københavns Universitet og tog embedseksamen i 1887 med fagene latin, græsk og dansk."³²⁸ (parentes tilføjet)

I hvert fald syv ud af de 33 undersøgte orientaler kan komme ind under denne kategori, som Dines Andersen tilhørte, af begavede drenge, hvis fædre enten var håndværkere eller laverestående funktionærer.

³²⁸ Pauly, Else: "Indisk filologi" s. 544-545 *Københavns Universitet 1479-1979* bd. VIII. København 1992

Litteraturliste

- Abrahamian, E.: Iran between two Revolutions. Princeton 1982
- Ahmed, Leila: Women and gender in Islam. New Haven 1992
- Al-e Ahmad, Jalal: Panj Dastan. Tehran 1977
- Amin, Camron Michael: "Selling and saving "Mother Iran": Gender and Iranian press in the 1940s" International Journal of Middle East Studies 33 (2001)
- Asmussen, Jes P.: "Christensen, Arthur" Dansk biografisk leksikon. ???.
- Asmussen, Jes P.: "Christensen, Arthur" Enc. Iranica. vol.V, s.521-532, Costa Mesa, California 1991
- Asmussen, Jes P.: Iransk filologi" Københavns Universitet 1479-1979 bd. VIII København 1992
- Azad, Saif (udgiver og Chefredaktør) Iran-e Bastan. Årg. 4, Nr.18-21: Shomare-e vize-e Ferdousi (Sondernummer aus Anlass der Tausendjahrfeier des Geburtsfestes Ferdousi's) Tehran 1315 (1936)
- Barr, Kaj: "Christensen, Arthur" Festskrift udgivet af Københavns Universitet i Anledning af Universitets Aarsfest. København nov.1945
- Boroujerdi, Mehrzad: Iranian intellectuals and the West New York 1996
- Braae, Christel: "Beduiner" s. 421 Den Store Danske Encyklopædi. Bd. 2. København 1995
- Breckenridge, Carol A. and Peter van der Veer: Orientalism and the Postcolonial Predicament. Philadelphia 1993
- Brown, E.G.: Literary history of Persia vol. I Cambridge (reprint)1977
- Bruijn, J.T.P. de: "Iran, vii. Literature" Encyclopaedia of Islam. Vol. IV Leiden 1978
- Christensen, Arthur: Omar Khajjams Rubaijat. s. 9 København 1903
- Christensen, Arthur: "Persien, Historie." Salmonsens Konversations Leksikon. bd. XIV 1. udgave. 1903
- Christensen, Arthur: "Afzal Kaschi, En persisk, filosofisk Epigramdigter" Dansk Tidsskrift. Maj 1904
- Christensen, Arthur: "Persiske og nordiske Sagn" Danske Studier. 1905
- Christensen, Arthur: "Rustam og Sohrab, Prøver på en dansk Firdausioversættelse" Nordisk Tidsskrift. 1905
- Christensen, Arthur: "Rokokotidens Østerlandsdrøm" Tilskueren. 1906
- Christensen, Arthur "Orientalismen og dens Dyrkere" Det ny Aarhundrede. 1908-09
- Christensen, Arthur: "Persiske Tilstande" Det ny Aarhundrede. 1909
- Christensen, Arthur: Politik og Maseemoral. København 1911
- Christensen, Arthur: "Orient og Okcident" Tilskueren. 1913, 1. halv.

- Christensen, Arthur: "Persien og Europa" Ugens Tilskuer. 1914, bd.4
- Christensen, Arthur: "Lidt persisk Folkepsykologi" Geografisk Tidsskrift. Bd.22, hefte viii, 1914
- Christensen, Arthur: (anmeldelse) "The Second Danish Pamir Expedition conducted by O. Olufsen, Lieutenant of the Danish Army." Nordisk tidsskrift for filologi 4de række. III. 1914
- Christensen, Arthur: Engelsk og Tysk Folkeaaend. Kultur og Verdenskrig. København 1915.
- Christensen, Arthur: "Reste von Manu-legenden in der iranischen Sagenwelt" Festschrift für Friedrich Carl Andreas. Leipzig 1916
- Christensen, Arthur: "Le premier homme et le premier roi dans l'histoire légendaire des Iraniens" Archives d'Études Orientales. Vol.14. Stockholm 1917
- Christensen, Arthur:Hinsides det kaspiske Hav. København 1918
- Christensen, Arthur: "Le règne du roi Kawadh I et le communisme mazdakite" Vid. Selsk. Histor.-filolog. Medd. IX, 6. Cf. Nr. 223. 1925
- Christensen, Arthur: Det gamle og det nye Persien. København 1930
- Christensen, Arthur: Firdausis Kongebog København 1931
- Christensen, Arthur: "Massen og Personligheden" Berlingske Tidende. 6/2 1933
- Christensen, Arthur: "Nationalisme og Internationalisme" Gads danske Magasin. 1933
- Christensen, Arthur: "Gammelt og nyt Enevælde" s. 66 Gads Danske Magasin 28. årg. feb. 1934
- Christensen, Arthur: Kulturskitser fra Iran. København 1937
- Christensen, Arthur.: Iran dar zaman-e Sasaniyan. Tehran 1938
- Christensen, Arthur: "Johannes Østrup" Københavns Universitets Festskrift. København 1938
- Christensen, Arthur: Angstens rappe Saaler. København 1943
- Christensen, Peter: The Decline of Iranshah. København 1993
- Collin, Finn og Kjøppe, Simo: "Indledning" Humanistisk videnskabsteori København 1995
- Daryaeae, Touraj: "Sasanian Persia (ca. 224-651 C.E.)"Iranian Studies, vol. 31 no. 3-4. 1998
- Davis, Dick: Epic and Sediton. Fayetteville, USA. 1992.
- Dedering, Sven: "Arthur Christensen av Sven Dedering" Årsbok 1946. Yearbook of the New Society of Letters at Lund. Lund 1946.
- Dresden, M. J.: "Survey of the History of Iranian Studies" Handbuch der Orientalistik. 1. Abteilung, bd. 4, 2. Abschnitt. Leiden 1968
- Elwell-Sutton, L.P.: "Armagan" s. 412-13 Encyclopædia Iranica Bd. X. ???ÅR??

- Fragner, Bert G.: "Islamic-Iranian Studies and Studies Concerning Iran in the Islamic Period in German-speaking Countries: Federal Republic of Germany, German Democratic Republic, Austria, and Switzerland" *Iranian Studies* vol. xx. no. 2-4. 1987
- Frye, R.N.: *The Golden Age of Persia*. London. 1975
- Ghanoonparvar, M.R.: *In a Persian Mirror: Images of the West and Westerners in Iranian Fiction*. Austin, Texas. 1993
- Gregersen, Frans: "Strukturalisme" *Humanistisk Videnskabsteori*. København 1995
- Hansen, T.: *Islams mangfoldighed. Religion og magtkamp i nærorienten*. Århus 1989
- Harbsmeier, Michael: *Wilde Völkerkunde. Andre Welten in Deutschen Reiseberichten der frühen Neuzeit* Frankfurt. 1994
- Hastrup, Kirsten: *Viljen til viden*. København. 1999
- Hjerrild, Bodil: "Iran, Sasanidene" s. 474-475 *Den Store Danske Encyklopædi* bd. 9 København. 1997
- Holbek, Bengt: "Folkemindevidenskab" *Københavns Universitet 1479-1979*. Bd. XI. København. 1979
- Jazayeri, M.A.: "Farhangestan" s.273 *Encyclopædia Iranica*. vol. IX. New York. 1999
- Jensen, Jens Juhl; "Sammenlignende sprogvidenskab og almen lingvistik" *Københavns Universitet 1479-1979* Bd. IX. København. 1979
- Jerrild, Holger: "Hos Professor Arthur Christensen" *Gads danske Magasin*. København. 1935
- Jespersen, Knud J.V.: "Stat og Nation" s. 271. Mørch, Søren (red.): *Det Europæiske Hus* bd.4. København. 1991
- Johansen, Prytz J.: "Religionshistorie" *Københavns Universitet 1479-1979* Bd. XI, København. 1979
- Juhl Jensen, Jens: "Sammenlignende sprogvidenskab og almen lingvistik" *Københavns Universitet 1479-1979* bd. IX København 1979
- Kasemi, N.: "Moqadame va sharh-e hal-e Kristensen mostashreq-e danmark" *Armagan*. Tehran. Sal-e dahom 1308 / 1929 Farvadin.
- Katouzian, Homa: *Sadeq Hedayat*. London. 1999
- Katouzian, Homa: *State and society in Iran*. London. 2000
- Keddie, Nikki R.: "Introduction" *Iranian Studies*. Vol. XX. No. 2-4. 1987
- Kjølrup, Søren: *Menneskevidenskaberne*. Roskilde. 1996
- Kledal, Anna Rebecca: "Mor Danmark mellem haremskvinder og danske bønder" *Tidsskrift för mellemösternstudier*. nr. 2. Lund. 1999
- Kristensen, Jens Erik og Schmidt, Lars-Henrik: "Temaer og tendenser i humaniora 1960-90" *Humanistisk videnskabsteori*. København 1995
- Lentz, W: "Andreas" *Enc. Iranica*. Vol. II London 1987
- Lewis, Reina: *Gendering Orientalism: race, femininity and representation*. London 1996

- Lützeb, Karin og Bente Rosenbeck: *Det europæiske hus: Den moderne Tid. Bd. 5 red. Søren Mørch.* København 1991
- Løkkegaard, Frede: "Semitisk-Østerlandsk filologi" Københavns Universitet 1479-1979, bd. 8, København 1992
- Matthee, Rudi og Keddie, Nikki (eds.): "Iranian Studies in Europe and Japan" *Iranian Studies* Vol. XX no. 2-4. 1987
- Meyer, Iben Rafael: "Tyrkisk filologi" Københavns Universitet 1479-1979, bd. 8, København 1992
- Milani, Farzaneh: *Veils and Words.* London 1992.
- Nadjmabadi, Afsaneh: "Irans Turn to Islam: From Modernism to a Moral Order" *The Middle East Journal.* Vol 41, no. 2, spring 1987
- Nadjmabadi, Afsaneh: "Hazards of Modernity and Morality: Woman, State and Ideology in Contemporary Iran" i
- Kandiyoti, Deniz (ed.): *Woman, Islam and the State.* London 1991
- Nadjabadi, A.: "Crafting an Educated Housewife in Iran" i Abu-Lughod, Lila (ed.): *Remaking Women* Princeton 1998
- Nöldeke, Th.: *Geschichte der Perser und Araber zur Zeit der Sasaniden.* 1. udg. 1879. Leiden 1973.
- Paidar, Parvin: *Women and the political process in twentieth-century Iran.* Cambridge 1995
- Pauly, Else: "Indisk filologi" Københavns Universitet 1479-1979, bd. 8, København 1992.
- Perry, John R.: "Language Reform in Turkey and Iran" *International Journal of Middle Eastern Studies* 17. 1985
- Pollock, Sheldon: "Deep Orientalism? Notes on Sanskrit and Power Beyond the Raj" i Breckenridge, Carol A. and Peter van der Veer (eds.): *Orientalism and the Postcolonial Predicament.* Philadelphia 1993
- Rezazadeh-Shafaq: *Setareh-ye Djehane.* Tehran. 29. esfand 1308/20. marts 1929
- Ringer, Monica: "Reviews" i Christoph Bode (ed.), *West Meets East: Klasiker der britischen Orient-Reiseliteratur* (s. 449-451) *Iranian Studies.* vol. 32. nr. 3. 1999
- Roche-Mahdi, Sarah: "The Cultural and Intellectual Background of German Orientalism" i Nanji, Azim ed.: *Mapping Islamic Studies.* New York 1997
- Rodinson, Maxime: *Europe and the Mystique of Islam.* London 1987
- Rosenbeck, Bente; "Kønnetts grænser" i Alenius, Damsholt & Risenbeck (red.) *Clios døtre gennem hundrede år,* København 1994
- Rosenbeck, Bente: *Kroppens Politik. Om køn, kultur og videnskab.* København 1996.
- Saad, Joya Blondel: *The image of Arabs in modern Persian Literature.* New York 1996
- Saba, Mohsen: "A short account of Iranology in English" *English Bibliography of Iran* Tehran 1965
- Said, Edward: *Orientalism.* London 1978
- Scott, Joan Wallach: *Gender and the politics of history.* New York 1999.

- Shahbazi, A. Shahpur: "Iranology" s. 879 Encyclopedia of the Modern Middle East. Vol. 2 New York 1996
- Shahbazi, A. Shapur: "Ferdowsi, iv. Millenary Celebration" Encyclopædia Iranica Vol. IX New York 1999
- Steensby, H. P.: "Persien" Salmonsens Konversationsleksikon. bd. XIV. København 1903
- Tapper, Richard: Frontier nomads of Iran. Cambridge 1997
- Tavakoli -Targhi, M.: Refashioning Iran: Language and Culture During the Constitutional Revolution". Iranian Studies Vol. XXIII, No. 1-4. 1990
- Tavakoli-Targhi, Muhamad: "Orientalism's Genesis Amnesia" Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East. Vol. XVI, no.1. 1996
- Tavakoli- Targhi, Muhamad: "Modernity, Heterotopia, and Homeless Texts" Comparative Studies of South Asia Africa and the Middle East Vol. XVIII, no. 2. 1998
- Thomsen, Niels: "Københavns Universitet 1936-1966" Københavns Universitet 1479-1979 Bd. III. red. Svend Ellehøj og Leif Grane. København 1986.
- Vacca, V.: "Firdusi commemorato nell' Università Ebraica di Gerusalemme." Oriente Moderno. Anno XIV, Roma 1934
- Vahl, Martin: "Arabien" Salmonsens Konversations Leksikon bd. I København 1915
- Vahman, Feridun and Asatrian, G.S.: West Iranian Dialect Materials. From the Collection of D.L. Lorimer. Vol. I. Copenhagen 1987
- Wiesehöfer, J.: "Denn es sind welthistorische Siege..." Nineteenth- and Twentieth-Century German Views of the Persian Wars" Culture and History nr.11 Copenhagen 1992
- Windfuhr, Gernot L.: "Notes on Motivations in the Study of Persian" i Marashi, Mehdi (ed.): Persian Studies in North America. Studies in Honour of Mohammad Ali Jazayeri. Maryland 1994
- Windfuhr, Gernot L.: "Dialectology" Encyclopædia Iranica Vol. VII New York 1994
- Yasemi, Rasid: "Moqaddame motarjem" i Christensen, Arthur: Iran dar zaman-e Sasaniyan Tehran 1938 / 1317.
- Yegenoglu, Meyda: Colonial fantasies, Towards a feminist reading of Orientalism. Cambridge 1998
- Zerlang, Martin: "Orientalism and Modernity: Tivoli in Copenhagen" Nineteenth-Century Contexts. Vol. 20 1997
- Zerlang, Martin: "Massen mellem monster og montre" Massens Ornament - massefænomenet ved årtusindskiftet. Odense 1999
- Østrup. Johannes: "Øst og Vest" Gads Danske Magasin (særtryk u. år)
- Østrup. Johannes: "Europa og Islam" Gads Danske Magasin (særtryk u. år)
- Østrup. Johannes: "Efter Krigen: Norden Og Orienten" Nordisk tidsskrift. (1914)
- Østrup. Johannes: "Religion og Mystik i Østen og i Europa" Gads Danske Magasin (særtryk u. år)

Aviser/Tidsskrifter

Berlingske Tidende. 26. april 1905

Berlingske Tidende. 24. januar 1917

Berlingske Tidende. 6. februar 1933

Berlingske Tidende. 6. januar 1935

Børsen 9. januar 1935

Ekstra Bladet 14 .december 1934.

Iran-e Bastan. Årg. 4, Nr.18-21: Shomare-e vize-e Ferdousi (Sondernummer aus Anlass der Tausendjahrfeier des Geburtsfestes Ferdousi's) Tehran 1315/1936

Revue des Études Islamiques. Annèe 1934, Tome VIII. Paris 1937

Setareh-ye Djehane 20. marts 1929 / 29. esfand mah 1308

Setare-ye-Djehane 6. sep. 1929 / 15. shahrivar mah 1308

Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft. Bd. 13 Leipzig 1934.

Haandskriftsamlingen. Det Kongelige Bibliotek

Arthur Christensen. "Upubliceret selvbiografi fra 1940erne" UTILG. 578 II. 2, Haa. K.B.

Arthur Christensen. "Blandede autobiografiske optegnelser" UTILG. 578, II. 2, (10) Haa. K.B.

Arthur Christensen. "Hvad vil jeg være. 1888." UTILG. 578, II. 2, (10) Haa. K.B

Arthur Christensen. "Studenterliste" UTILG. 578 II. 2, (11) Haa. K.B.

Arthur Christensen. "Upubliceret rejsedagbog fra 1914" UTILG. 578. II. 3b. Haa. K.B.

Arthur Christensen. "Persienlisten 1929" UTILG. 578. II. 1. b, Haa. K.B.

Arthur Christensen. "Iran-dansk Autobus Co. A/S" Ny kgl. saml. 2688, 2°. 4. c. Haa. K.B.

Arthur Christensen. "Upubliceret rejsedagbog fra 1929" s. 67 UTILG. 578. II. 3b. Haa. K.B

Arthur Christensen. "Avisudklip" Ny kgl. saml. 2688, 2°. III. kpsl. 79, Haa. K.B.

Arthur Christensen. "Bladnotitser og Bladartikler om mig i persiske Blade" UTILG. 578. II. 2 (11) Haa. K.B.

Arthur Christensen. "Tale i The American College 1929" UTILG. 578. II. 1. b. Haa. K.B.

Arthur Christensen. "Upubliceret rejsedagbog 1934" " UTILG. 578. II. 1. b. Haa. K.B

Opslagsværker

Den Store Danske Encyklopædi. København 1996

Aarbog for Københavns Universitet 1915-1920. bd IV - V København 1920

Hof- og Statskalenderen , Kraks Blå Bog

English summary

The debate on Orientalism has mostly been focused on the relationship between the Arabs and the West. The conflicts and problems in these discussions are, however, difficult to apply to another oriental field, namely Iranian Studies, which are the subject of this dissertation. Compared to Semitic Studies Iranian Studies have their own scientific tradition, particularly due to the discovery of the Indo-European family of languages in the beginning of the 19th century, when the Iranian and Indian languages “suddenly” became closely related to the European languages.

I have examined the early development of Iranian Studies in Denmark through the example of Professor Arthur Christensen’s (1875-1945) three journeys to Iran in 1914, 1929 and 1934. Professor Christensen was the first professor of Iranian Studies at The University of Copenhagen, Denmark, and his scientific research has until this day made him an internationally recognized authority in this field.

When Arthur Christensen visited Iran in 1929 he found himself to be a famous man among the national romantic intellectuals. The national romantics regarded his work on the pre-Islamic period as the “proof” of their golden past. The Iranian national romantics with Reza Shah Pahlavi as their leader wanted to establish an Iranian nation without Islam. They viewed Islam as an uncivilized and Semitic religion, which was foreign to their Indo-Iranian culture.

Arthur Christensen on his side was happy to make himself useful in this nation-building movement. In fact he became so enthusiastic about what he experienced that he adopted several political and ideological thoughts from the Iranian national romantics. Arthur Christensen was no exception; generally Iranian Studies in the west were politically and ideologically very close to the Pahlavi regime. This close relationship between academia and Iranian national romantics continued during the reign of Muhammad Reza Shah, lasting until the late 1970s. Consequently the Islamic revolution in 1979 was a shock to Iranian Studies, and Iranian Studies are still trying to deal with the repercussions from this occurrence.

For that reason among others the history of Iranian Studies differs from other Oriental Studies.

